

ЧАСОПІС ДЛЯ ВАС

№11 (1046), ЛІСТАПАД, 2020
Беларусь. Belarus

БЕЛАРУСЬ

Палітыка. Эканоміка. Культура

ISSN 0320-7544

СУЧАСНАСЦЬ, ЗАСНАВАНАЯ НА ТРАДЫЦЫЯХ

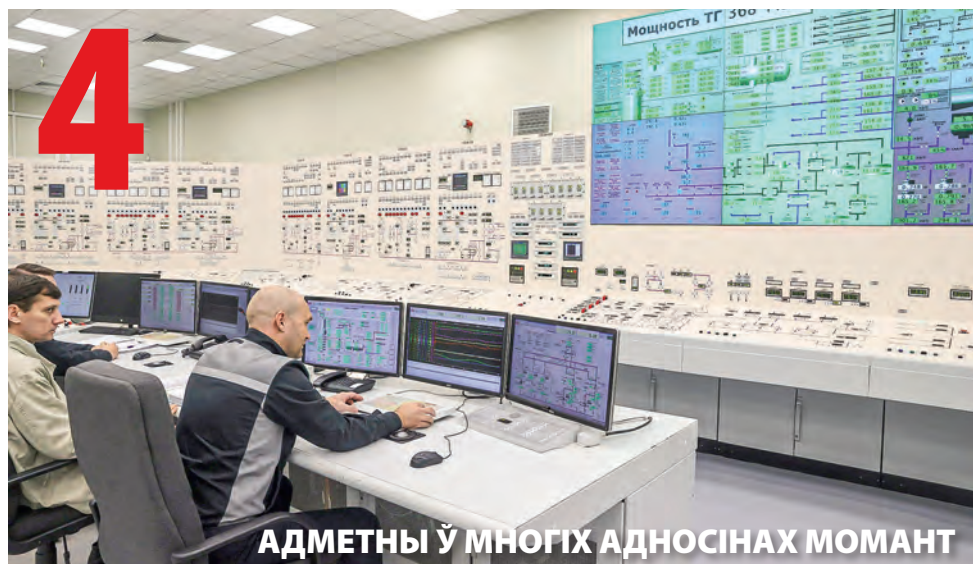
Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў — 75 гадоў!

ГОЛАС РАДЗІМЫ

ВЫДАННЕ «ГОЛАС РАДЗІМЫ» — НА САЙЦЕ ZVIAZDA.BY

Газета для суйчыннікаў, якую ведаюць і чытаюць а ўсім свеце

6 Дыпламатыя — справа адказная

Паслы шасці дзяржаў і апостальскі нунцый уручылі даверчыя граматы Прэзідэнту Беларусі

8 Сталічнае метро прырастае новымі станцыямі

Уведзеная ў строй першая чарга трэцяй лініі Мінскага метрапалітэна

18 Заканадаўчае асяроддзе для інавацый

Варта нагадаць, што дзейнасць праекта «Зялёныя гарады», які фінансуецца Глобальным экалагічным фондам і рэалізуецца ПРААН сумесна з Міністэрствам прыродных рэсурсаў і аховы навакольнага асяроддзя Беларусі, скіравана перш за ўсё на ўдасканаленне інфраструктуры пілотных гарадоў дзеля скарачэння выкідаў парніковых газаў

22 Дарогі Беларусі ацэняць у зорках

Незалежны інстытут аўдытараў дарожнай бяспекі будзе створаны ў Беларусі. А ўсе дарогі краіны, пачынаючы з магістральных, разгледзяць па Міжнароднай праграме ацэнкі дарог (IRAP). Гэта пэўная сістэма, якая вызначыць як найбольш бяспечныя для руху шляхі, так і дарогі, дзе над якасцю яшчэ трэба працаваць. У найбліжэйшае дзесяцігоддзе ў краіне з'явіцца таксама і рэспубліканская праграма развіцця электратранспарту, якая цяпер праходзіць разнастайныя ўзгадненні

24 Эпоха, якая заканчваецца

Цалкам змяніць сітуацыю ў галіне электронных паслуг, мяркуюць спецыялісты, дапаможа ўкараненне Беларускай інтэграванай сэрвісна-разліковай сістэмы з прымяненнем ідэнтыфікацыйных картак (ID-картак) з мэтай аказання ім электронных паслуг

Беларусь. Belarus

Грамадска-палітычны часопіс

№ 11 (1046), лістапад, 2020
Выдаецца з 1930 года.
Адноўлены ў 1944 годзе.

Заснавальнік:

Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар

Харкоў Віктар Міхайлавіч

Адказны сакратар

Валянціна Ждановіч

Адрас рэдакцыі:

вул. Б. Хмяльніцкага, 10а,
г. Мінск, Беларусь, 220013.
Тэл.: +375 (17) 287-19-19,
+375 (17) 292-66-92.
Тэл./факс: +375 (17) 287-15-26.

www.zviazda.by

E-mail: belarus.mag@mail.ru

Падпісны індэкс — 74820.

Рэгістрацыйнае пасведчанне 8,
выдадзена 16.07.2018 г.
Міністэрствам інфармацыі
Рэспублікі Беларусь.

Дызайн і вёрстка:

Таццяна Старажэнка

Карэктар:

Аліса Гюнгер

«Беларусь. Belarus» выходзіць на беларускай, англійскай і кітайскай мовах.

Часопіс распаўсюджваецца ў 50 краінах свету.

За дакладнасць фактаў, іх інтэрпрэтацыю адказнасць нясуць аўтары публікацый. Пры выкарыстанні матэрыялаў часопіса спасылка на «Беларусь. Belarus» абавязковая. Рэдакцыя не нясе адказнасці за змест рэкламных паведамленняў.

Падпісана да друку 20.11.2020.

Фармат 60x84 1/8.

Афсетны друк.

Папера крэйданая.

Ум.-друк. арк. 6,51

Ул.-выд. арк. 8,05

Агульны наклад — 1671 асобнікаў (на беларускай мове — 443).

Заказ

Друкарня:

Рэспубліканскае ўнітарнае прадпрыемства
«БудМедыяПраект»
ЛП № 02330/71 ад 23.01.2014,
вул. В. Харужай, 13/61, Мінск,
Рэспубліка Беларусь, 220123.

© Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"», 2020

На першай старонцы вокладкі
фота прадстаўлена БДАМ

28 «Зімоўка ў Антарктыдзе — асаблівы выпадак»

Сёлета на лядовы кантынент адправіліся дзесяць удзельнікаў: як спецыялісты, якія ўжо пабывалі ў Антарктыдзе, так і навічкі. Членаў экспедыцыі чакае нялёгкая праца па нарошчванні будаўніцтва ўласнага дому на берагах Антарктыкі — Беларускай антарктычнай станцыі «Гара Вячэрняя», а таксама па правядзенні навуковых даследаванняў у рамках дзяржаўнай праграмы па вывучэнні Антарктыкі

30 Як зменіцца жыццё

Дзякуючы запуску Беларускай АЭС перад краінай адкрываюцца новыя гарызонты для прымянення электрычнай энергіі. І справа тут не толькі ў зніжэнні экалагічнай нагрузкі і эканоміі на імпарце прыроднага газу — энергія з БелАЭС дазволіць па-новаму зірнуць на многія віды дзейнасці

НЯМА СЛОЎ — АДНЫ ЭМОЦЫ!

31 Супраць раку, гепатыту, рассеянага склерозу і COVID-19

Айчынным фармацэўтычным прадпрыемствам вырабляюць самыя розныя лекавыя прэпараты, у тым ліку супрацьпухлінныя, для лячэння сардэчна-сасудзістай сістэмы і страўнікава-кішачнага тракта, а таксама для пацыентаў з не самымі распаўсюджанымі, але вельмі цяжкімі хваробамі — такімі, як рассеяны склероз

32 Віктар Лісковіч: «Мне ёсць з чым параўноўваць...»

Старшыня Пастаяннай камісіі Савета Рэспублікі па адукацыі, навуцы, культуры і сацыяльным развіцці раскажаў пра сваю сямейную дынастыю, пра жыццёвыя ўніверсітэты і планы на перспектыву

УЛАДЗІМІР КАРАТКЕВІЧ І ЎВЕСЬ СВЕТ

36 Неўролаг Гумэн Гушанг: «Не націскайце кнопку самазнiшчэння»

Самыя яркія прыклады шкоды ўласнаму здароўю — курэнне, злоўжыванне алкаголем і пераяданне, а таксама няўвага да свайго арганізма і ігнараванне рэкамендацый урачоў. Як мы заўчасна зарабляем сабе тыя хваробы, якія напаткалі б нас толькі ў старасці, чаму нядбайнае стаўленне да сябе адбываецца і на наступным пакаленні, як на нас уплывае спадчынасць — пра гэта і іншае раскажаў доктар

39 Пар Мароза не баіцца

Стаўленне да лазні ў розных людзей бывае дыаметральна процілеглае. Ёсць аматары «лёгкай пары», перакананыя, што парылня і венік карысныя ў любым узросце і пры любым стане здароўя. Нямала і тых, хто лазню не любіць і не прымае

42 Урытме пілатэса

Далёка не ўсе ведаюць, што такое рэформер — спецыяльнае абсталяванне, якое прыдумаў 100 гадоў таму Джозэф Пілатэс. Той самы, чым імем названа цяпер папулярная сістэма фізічных практыкаванняў

СУЧАСНАСЦЬ, ЗАСНАВАНАЯ НА ТРАДЫЦЫЯХ

Погляд на падзеі і тэндэнцыі

Аляксандр Лукашэнка даў інтэрв'ю палітычным аглядальнікам з Беларусі і замежжа

З замежных журналістаў у Мінск прыехалі прадстаўнікі вядучых СМІ Расіі, Казахстана, Украіны, Малдовы. Сустрэча ў Палацы Незалежнасці доўжылася больш за чатыры гадзіны. За гэты час Прэзідэнт Беларусі адказаў на вострыя і актуальныя пытанні. А на пачатку размовы Аляксандр Лукашэнка пазначыў важнасць такога дыялогу:

— Традыцыйна такія сустрэчы — абсалютна найважнейшы канал зносін з шматмільённай аўдыторыяй. Магчымасць акрэсліць пазіцыі па праблемах, якія хваляюць людзей, паразважаць і атрымаць, вядома ж, пэўны водгук. Дастукацца да тых, хто па розных прычынах да канца не зразумеў сутнасці бягучага моманту.

Далей адзначыў:

— У тым ліку і да нашых замежных сяброў, якія часам не зусім дакладна ацэньваюць сітуацыю ў Беларусі і яе месца ў міжнароднай супольнасці.

Свет, паводле слоў Аляксандра Лукашэнкі, сёння жыве ва ўмовах сур'ёзных узрушэнняў, якія патрабуюць глыбокага аналізу:

— Мы практычна ў прамым эфіры назіраем злом звыкллага ладу жыцця, апусканне планеты ў сістэмны крызіс. Галоўнай прычынай таго, што адбываецца, многія СМІ называюць каранавірус. Ужо казаў і паўтару, што гэта толькі падстава, шырма, прыкрываючыся якой глабальныя гульты ў чарговы раз спрабуюць перарабіць свет на свой манер. Зразумела, што ёсць у іх планы і на постсавецкай прасторы, у тым ліку ў Беларусі. Парадаксальна, але гэта важкі аргумент, які пацвярджае, што беларуская дзяржава адбылася, мае палітычную вагу і сур'ёзны эканамічны патэнцыял.

Аляксандр Лукашэнка з журналістамі

Прэзідэнт таксама падкрэсліў:

— За чвэрць стагоддзя Беларусь пабудавала эфектыўную мадэль дзяржаўнага сацыяльнага ўстройвання, якая дазваляе адстойваць нацыянальныя інтарэсы. Беларусь стала членам клуба і касмічных, і атамных дзяржаў. На аснове высокіх тэхналогій стварае новую эканоміку.

Пазначыў Аляксандр Лукашэнка і краевугольны камень знешняй палітыкі:

— Мы ніколі не стваралі праблем нашым суседзям. Не толькі суседзям, але і далёкім краінам, дзе жывуць нашы сябры: Казахстан, Кітай і гэтак далей. Я ўжо не кажу пра Расію, Украіну, Польшчу, Літву, Латвію. Гэта нашы суседзі, мы іх не выбіралі. Іх не выбіраюць.

Аляксандр Піменаў

Тонкасці напісання

У Нацыянальнай бібліятэцы працуе выстаўка «Шрыфт: *littera in primo*», прымеркаваная да 75-гадовага юбілею Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў

Дацэнт, член Беларускага саюза мастакоў, дэкан факультэта дызайну дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва БДАМ Усевалад Свентахоўскі раскажаў, што працоўка шрыфтоў вялася сіламі студэнтаў дзвюх кафедраў не адзін год. Вынікі маштабнага праекта па аблічаванні і рэканструкцыі шрыфтоў выданняў, якія выходзілі сто гадоў таму і якія захоўваюцца ў фондах Нацыянальнай бібліятэкі, прадстаўлены ў экспазіцыі.

Першыя ўстаўныя рукапісы XI — XIII стагоддзяў мелі свае асаблівасці. Потым сфарміраваўся беларускі скорпіс, які адрозніваўся ад таго, што мелі суседзі з

Алена Дзядзюля

Захаду ці з Усходу. На аснове даўняй рукапіснай традыцыі ствараліся ўжо шрыфты для кнігі друкаванай. Францыск Скарына здзейсніў сапраўдную шрыфтавую рэвалюцыю: яго шрыфт быў лёгкачытальны ў параўнанні з уставам ці скорпісам, які існаваў перад тым.

Для Беларусі было вызначальным і XX стагоддзе. Адбывалася фарміраванне сучаснай беларускай мовы, яе нармалізацыя, ствараліся падручнікі, вялася работа над іх графічным аздабленнем. Асаблівай увагі заслугоўвае яўрэйская шрыфтавая культура — у 20-я гады творцы шмат эксперыментавалі, стваралі для газет, часопісаў і кніг авангардныя, вельмі яскравыя шрыфты.

Сучасная Беларусь мае ўнікальную школу шрыфту, у якой майстры графічнага мастацтва абапіраюцца на даўнія традыцыі, і, безумоўна ж, на выданні Францыска Скарыны.

Алена Дзядзюля

АДМЕТНЫ Ў МНОГІХ АДНОСІНАХ МОМАНТ

БЕЛТА

7 лістапада можна лічыць сімвалічным адкрыццём Беларускай атамнай электрастанцыі

Выбар быў аптымальным

Менавіта ў гэты дзень быў дадзены дазвол на падняцце электрычнай магутнасці першага энергаблока атамнай станцыі да 400 МВт. Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка, які прыняў удзел ва ўрачыстай цырымоніі, назваў БелАЭС «новым крокам у будучыню, да забеспячэння энергетычнай бяспекі дзяржавы» (толькі першы энергаблок будзе вырабляць каля 20 працэнтаў ад агульнай патрэбы краіны ў электрычнасці, столькі ж дасць і другі блок, які

сёння ўзводзіцца), а таксама «імпульсам для прыцягнення ў краіну самых перадавых тэхналогій». І не толькі ў энергетыку, але і ў развіццё электратранспарту, стварэнне новых электраёмістых вытворчасцяў, інавацыйных напрамкаў у навуцы і адукацыі.

Само рашэнне аб узвядзенні АЭС, між тым, далася няпроста. А калі выбіраўся праект, былі вывучаны прапановы ўсіх сусветных лідараў у гэтай сферы, перагледжаны розныя варыянты — амерыканскі, кітайскі, французскі, карэйскі... Але спыніліся

на расійскім. У тым ліку і таму, як падкрэсліў Аляксандр Лукашэнка, што на той перыяд гэта быў самы сучасны, самы бяспечны праект. А яшчэ аптымальны — з пункту гледжання кошту і якасці.

Перспектыва цікавых варыянтаў

Што атрымае краіна ад увядзення ў строй БелАЭС? Па словах міністра энергетыкі Віктара Каранкевіча, яе запуск дазволіць замяшчаць каля

БЕЛТА

4,5 млрд кубаметраў прыроднага газу ў год. Валютная нагрузка на бюджэт знізіцца больш чым на 500 млн долараў. Выкіды парніковых газаў паменшацца больш чым на 7 млн тон у год. Задзейнічанне атамнай станцыі адкрые новыя магчымасці для нацыянальнай эканомікі і дазволіць больш актыўна развіваць іншыя сферы, напрыклад, вытворчасць электратранспарту. У ліку прыярытэтных напрамкаў і падключэнне да электраэнергіі жылога фонду — для ацяплення і гарачага водазабеспячэння. Прывабнымі для гараджан стануць і хутары. Раней развіццё індывідуальнага домабудавання ў сельскай мясцовасці абцяжарвала адсутнасць камунікацый і цяжасці з ацяпленнем. Але з уводам АЭС і з'яўленнем спецыяльнага тaryфу на ацяпленне гэты працэс будзе актывізаваны.

Перспектыўных варыянтаў, дарэчы, нямала. І ўсё для IT-краіны прывабныя. Па словах генеральнага дырэктара дзяржкарпарацыі «Расатам» Аляксея Ліхачова, каля Беларускай АЭС мэтазгодна ўзводзіць энергаёмістыя вытворчасці нахштальт цэнтраў апрацоўкі дадзеных, IT-прадпрыемстваў, прадпрыемстваў нафтахіміі, металургіі, алюмініевай прамысловасці. Ну і калі ўжо адкрытая новая глава гісторыі Беларусі, трэба думаць пра тое, што ўпісваць у яе далей. Можна, яшчэ адну АЭС? Гэтае пытанне Кіраўнік дзяржавы, дарэчы, паспеў абмеркаваць і з Аляксем Ліхачовым. Цікавіўся, дзе будаваць мэтазгодней: дадатковыя магутнасці тут жа ці новую станцыю ў іншай частцы краіны?

— На гэтай пляцоўцы будзе танней адназначна, — адказаў той.

Пытанне не марнае. Бо толькі будаўніцтва цяперашняй АЭС прыцягнула за сабой амаль сем мільярдаў долараў інвестыцый у нацыянальную эканоміку. Гэта добры стымул для яе развіцця. Лакаматыў, які дасць рух многім матэрыяльным сектарам.

Пакуль гэта будучыня. А вось — сучаснасць. Аляксандр Лукашэнка прывёў такі прыклад: дзякуючы цеснаму ўзаемадзеянню з расійскай дзяржкарпарацыяй «Расатам» у краіне ўжо цяпер з'явілася айчынная школа атамшчыкаў. Калектывы атамнай станцыі для пуску першага энергаблока, дарэчы, ужо сфарміраваны, навучаны і пацвердзілі сваю кваліфікацыю. Неўзабаве будзе завершана фарміраванне

калектыву для пуску другога энергаблока. Усяго, дарэчы, на БелАЭС будуць працаваць звыш дзвюх з паловай тысяч чалавек.

І яшчэ адзін плюс. У сучасны і зручны горад ператварыўся раённы цэнтр Астравец. Пабудаваны новыя жыллыя дамы і ўся неабходная сацыяльная інфраструктура. На гэтыя мэты выдаткавана больш за мільярд рублёў. Увогуле, Астравец павінен стаць прыкладам далейшага развіцця раённых цэнтраў па краіне. Між іншым, ягонае насельніцтва вырасла на сем працэнтаў, а раён выйшаў у лідары вобласці па ўзроўні заробтнай платы.

Бяспека — у першую чаргу

Атамныя электрастанцыі будуць ацэніць і ўсім свеце. Але што тычыцца БелАЭС, Кіраўнік дзяржавы, перш за ўсё, акцэнтаваў увагу на бяспецы. У краіне, якая значна пацярпела ад катастрофы на Чарнобыльскай АЭС, паставіцца да гэтага пытання «праз рукавы» проста не маглі.

— Як я заўсёды казаў, мы ўсё роўна пабудуем гэтую станцыю, таму што мы не робім гэта бескантрольна, — адзначаў Аляксандр Лукашэнка. — Мы акружаны гэтымі энергаблокамі, і больш старымі блокамі. У нас дасканалы блок, самы сучасны. Мы чаму павінны баяцца чагосьці? МАГАТЭ тут кантралявала пастаянна, мы не адмаўлялі.

Таму Прэзідэнт Беларусі яшчэ раз звярнуўся да кіраўніцтва Літвы і Польшчы з заклікам спыніць канфрантацыйную рыторыку і вярнуцца да дыялогу:

— Давайце жыць дружна. Давайце будзем разам працаваць. Нашы народы калісьці былі ў адной дзяржаве, нармальна жылі, ды і да гэтага часу нармальна жылі. Не, на роўным месцы ўлезлі ў наш агарод. Ну добра, калі вы зразумелі, што памыліліся, сыходзьце з нашага агарода, давайце разам

будзем працаваць: вы ў сваім агародзе, мы ў сваім. Давайце вырабляць электраэнергію, прадаваць яе, абменьвацца электраэнергіяй. Давайце жыць нармальна! Мы ж суседзі, а суседзяў не выбіраюць.

Калі выйсці на абагульненні

А вось як у размове з работнікамі і будаўнікамі АЭС Аляксандр Лукашэнка ацаніў сітуацыю ў краіне:

— Адбываецца змена пакаленняў, хочам мы гэтага ці не хочам. Я больш чым хто-небудзь гэта разумею. Давайце, як разумныя людзі, пройдзем гэты перыяд змены пакаленняў па-сапраўднаму прыгожа. Таму што зламаць проста, а потым аднавіць будзе вельмі складана ці, магчыма, не атрымаецца. Таму давайце не будзем ламаць.

У ліку прыкметных дасягненняў Прэзідэнт назваў стварэнне біятэхналагічнай карпарацыі, развітога IT-сектара і сучаснай сельскагаспадарчай вытворчасці.

— Калі Еўропа сёння абрынецца па валавому ўнутранаму прадукту да 20 працэнтаў, мы цяпер, у няпростыя часы, змагаемся, каб ні на адзін працэнт не ўпаў. І мы можам не ўпасці, трохі грошай не хапае для гэтага. Але калі і звалімся, то каля аднаго працэнта. І нас ратуе сельская гаспадарка. Яна сёння працуе найбольш эфектыўна. Тыя прадукты, якія мы вырабляем, пастаўляюцца па ўсім свеце, — адзначаў Кіраўнік дзяржавы.

Аляксандр Лукашэнка рэзюмаваў:

— Нашаму пакаленню не сорамна, сыходзячы з палітыкі, эканомікі, перадаць вам, новаму маладому пакаленню, тое, што мы стварылі. Але самае галоўнае — мы перадаем нашым дзецям, унукам суверэнную, незалежную краіну. Упершыню ў шматвяковай гісторыі мы маем сваю дзяржаву з усімі атрыбутамі.

Алег Багамазыў

Кампетэнтна

Намеснік генеральнага дырэктара МАГАТЭ Міхаіл Чудакоў:

— Дазвольце мне падзякаваць Беларусі, кіраўніцтву краіны за цеснае і актыўнае супрацоўніцтва з МАГАТЭ, за запрашэнне нашых шматлікіх місій і міжнародных прававерак — добраахвотных прававерак. З самага заснавання праекта было праведзена сем міжнародных місій. Як ні ў адной іншай краіне-пачаткоўцу, мабыць. Мы ўдзячныя Беларусі за тое, што ўсё рэкамендацыі міжнародных экспертаў успрымаюцца як абавязковыя да выканання.

БЕЛТА

ДЫПЛАМАТЫЯ — СПРАВА АДКАЗНАЯ

Паслы шасці дзяржаў і апостальскі нунцый уручылі даверчыя граматы Прэзідэнту Беларусі

Зрабіць свет лепшым

Уручэнне даверчых грамат — не проста фармальная працэдура. Ужо ў назве гэтага дакумента выразна бачны яго сэнс: просьба верыць усяму, што будзе гаварыць і рабіць пасол ад імя кіраўніцтва сваёй краіны. На гэты раз такую просьбу выказалі апостальскі нунцый Антэ Ёзіч, пасол Венесуэлы Франклін Рамірэс Араке, пасол Ірана Саід Яры, амбасадар КНДР Зу Зен Бон, пасол Сірыі Махамад аль-Умрані, пасол Турцыі Мустафа Азджан і пасол Японіі Хірокі Такунага. Звяртаючыся да дыпламатаў, Прэзідэнт Беларусі заўважыў, што пачатак іх місій прыйшоўся на складаны і адказны перыяд. Чалавечтва сутыкнулася з другой хваляй каранавіруса, якая ў ліку іншага негатыву ўплывае на сусветную эканоміку. Абвастрыліся міжнародныя канфлікты. З'явіліся новыя пагрозы ў інфармацыйнай прасторы. Акцэнтуючы на гэтым увагу, Прэзідэнт адзначыў:

— Менавіта таму цяпер час дыктуе неабходнасць перайсці ад пустой рыторыкі і гучных палітычных дэкларацый да рэальных спраў. Нам вельмі важна цвяроза ацаніць сітуацыю і захаваць усе дасягненні міжнароднага супрацоўніцтва.

Кіраўнік беларускай дзяржавы перакананы, што толькі ўзгоднены дзеянні ўсіх краін, праява гуманізму і салідарнасці, умацаванне атмасферы ўзаемага даверу зольныя нейтралізаваць гэтыя пагрозы і стварыць трывалую аснову для вырашэння праблем. Беларусь да такога ўзаемадзеяння гатовая.

— Нягледзячы на ўсе цяжкасці, звязаныя з распаўсюджваннем каранавіруса, наша краіна застаецца адкрытай свету. Ніякія адлегласці і межы не могуць перашкодзіць развіццю даверлівых, узаемавыгадных адносін з нашымі партнёрамі, — падкрэсліў Аляксандр Лукашэнка.

Адлегласці — не перашкода

Практычна для кожнага з паслоў праца ў нашай краіне — абсалютна новая старонка ў біяграфіі. І Кіраўнік дзяржавы ўпэўнены, што кожны адкрые для сябе сваю Беларусь: ветлівую, гасцінную, прадпрымальную і адказную, з багатай гістарычнай спадчынай, гатовую да дыялога з рознымі культурамі.

— Запэўніваю, кожны адчуе сябе ў нашай краіне як дома і ніколі не будзе расчараваны, — акцэнтаваў Прэзідэнт.

Так, сёння Беларусь перажывае няпросты перыяд. Калейдаскоп падзей гэтага года стаў экзаменам не толькі для дзеючай улады, але і для ўсяго беларускага грамадства. Аднак Аляксандр Лукашэнка не сумняваецца, што гэты экзамен будзе годна вытрыманы:

— Як Кіраўнік дзяржавы адказна заяўляю, што мы здольныя эфектыўна супрацьстаяць знешнім выклікам і пагрозам, забяспечыць унутрыпалітычную стабільнасць, не дапусціць грамадзянскага расколу і самавольства асобных радыкальных элементаў.

У той жа час краіна гатовая да супрацоўніцтва з усімі замежнымі партнёрамі, да абмеркавання любых пытанняў, уключаючы абмен думкамі аб сітуацыі ў Беларусі.

— Але толькі пры ўмове ўліку інтарэсаў кожнай і неўмяшання ва ўнутраныя справы, — падкрэсліў Прэзідэнт.

Звяртаючыся да ўсіх дыпламатаў, Аляксандр Лукашэнка адзначыў, што яны прадстаўляюць краіны, якія знаходзяцца на розных кантынентах. Але ўсіх нас аб'ядноўвае імкненне зрабіць свет больш бяспечным, эканоміку больш устойлівай, а жыццё простых людзей лепшым. У сувязі з гэтым яшчэ адно пажаданне ад Прэзідэнта Беларусі:

— Перакананы, што вы не проста будзеце добрабычлівымі і непрудзатымі назіральнікамі за працэсамі, што адбываюцца, а будзеце аказваць усялякае садзеянне фарміраванню раўнапраўных, узаемавыгадных адносін з Беларуссю. У вашых сілах зблізіць і ўзаемна ўзбагаціць нашы культуры, дапамагчы пашырэнню гуманітарнага супрацоўніцтва.

Даслоўна

Адносінам паміж Беларуссю і краінамі, якія прадстаўляюць паслы, Прэзідэнт надаў асобную ўвагу. Аляксандр Лукашэнка звярнуўся па чарзе да кожнага і сказаў наступнае.

Апостальскаму нунцыю

— Асаблівых адносін звязваюць Беларусь і Ватыкан. На міжнароднай арэне мы разам паслядоўна прасоўваем такія важныя ініцыятывы, як барацьба з гандлем людзьмі, супрацьдзеянне гвалту ў дачыненні да дзяцей, абарона

традыцыйных сямейных каштоўнасцяў. Асаблівае месца ў нашым двухбаковым парадку дня займаюць пытанні міжканфесійнага міру. Разлічваем на кансалідуючую, канструктыўную ролю каталіцкай царквы ў беларускім грамадстве. Пацвярджаю нашу зацікаўленасць у далейшым паглыбленні ўзаемадзеяння са Святым Пасадам.

Паслу Турцыі

— Важным саюзнікам для нас з’яўляецца Турцыя, якая першай прызнала незалежнасць Беларусі. Падчас майго візіту ў Анкару ў мінулым годзе мы з Прэзідэнтам Эрдаганам намерзілі шэраг крокаў, якія закліканы ўмацаваць гандлёвыя і гуманітарныя сувязі, пашырыць кантакты паміж грамадзянамі нашых краін. Мінск і Анкара адзіныя ў меркаванні, што выніковы эканамічны дыялог — ключ да поспеху і прагрэсу. Таму важна, каб дасягнутыя намі дамоўленасці не засталіся на паперы, а ўжо ў найбліжэйшы час былі ўвасоблены ў жыццё.

Паслу Ірана

— Іран — гэта адзін са значных эканамічных і палітычных партнёраў Беларусі на Блізкім Усходзе. У нас вялікі патэнцыял, які, без сумневу, раскрыты далёка не цалкам. Мы вітаем прыпыненне шэрагу абмежаванняў у дачыненні да Ірана з боку ААН. Спадзяемся на далейшыя канструктыўныя крокі, накіраваныя на стабілізацыю ваенна-палітычнай абстаноўкі на Блізкім Усходзе. Удзячныя вашай краіне за падтрымку Беларусі на шматбаковых пляцоўках (мы таксама будзем адказваць узаемнасцю) і гатовыя да працягу ўзаемадзеяння з Іранам у міжнародных арганізацыях.

Паслу Сірыі

— Трывалыя сувязі, якія характарызуюцца высокім даверам і шчырай дружбай, устаноўлены паміж Мінскам і Дамаскам. Беларусь актыўна падтрымлівае суверэнітэт, тэрытарыяльную цэласнасць і выступае за неўмяшанне ва ўнутраныя справы Сірыі. Перакананы, што намаганні сірыйскага кіраўніцтва, накіраваныя на больш хуткае ўрэгуляванне ўнутрыпалітычнай сітуацыі, аднаўленне эканомікі і сацыяльнай сферы, будуць спрыяць актывізацыі ўзаемадзеяння паміж нашымі краінамі.

Паслу Венесуэлы

— 3 Лацінскай Амерыкай у нас напрацаваны значны вопыт двухбаковых адносін з Венесуэлай. Мы будзем і далей аказваць вашай краіне пасільную падтрымку. Вельмі спадзяюся, што новы пасол будзе ўсяляк садзейнічаць актывізацыі ўзаемавыгаднага супрацоўніцтва ў гандлёвай, гуманітарнай сферах.

Паслу КНДР

— Беларусь разлічвае на ўмацаванне адносін з Карэйскай Народна-Дэмакратычнай Рэспублікай. Неапраўдана нізкі ўзровень адносін у нас з Карэяй... Нам трэба больш актыўна працаваць у гэтым напрамку. Мы ўважліва сочым за развіццём сітуацыі на Карэйскім паўвостраве, падтрымліваем усе намаганні па забеспячэнні міру і вырашэнні існуючых супярэчнасцяў у рэгіёне ў цэлым. Зацікаўлены працягваць канструктыўныя кантакты ў міжнародных арганізацыях. Просім новага кіраўніка дыпламатыі звярнуць ува-

гу на такія сферы супрацоўніцтва, як вытворчасць лекаў, прадуктаў харчавання, прафесійнае навучанне і павышэнне кваліфікацыі кадраў.

Паслу Японіі

— Узаемадзеянне з Японіяй мае значныя рэзервы — у гандлі, прамысловай кааперацыі, інвестыцыйным супрацоўніцтве, у галіне навукі, тэхналогій. Мы вельмі высока цэнім навуковую і гуманітарную дапамогу ў ліквідацыі наступстваў Чарнобыля. Са свайго боку гатовыя і далей дапамагаць вашай краіне пасля аварыі на «Фукусіме» і прадоўжыць аздараўленне японскіх дзяцей у Беларусі. Я ўпэўнены, што маючыя адбыцца летняя Алімпіяда і Паралімпійскія гульні ў Токіа ў 2021 годзе стануць не толькі яркім святам спартыўных дасягненняў, але і будуць спрыяць згуртаванню народаў.

Пасля афіцыйнай цырымоніі Прэзідэнт Беларусі пагутарыў з пасламі ў нефармальнай абстаноўцы. Абмеркаваў з імі магчымасць кантактаў на вышэйшым узроўні. А праз апостальскага нунцыя Антэ Ёзіча (чалавека, які, між іншым, ведае дзевяць моў!) перадаў самыя добрыя пажаданні Папе Рымскаму Францішку:

— Я бясконца яго паважаю. Сустрэкаўся з яго папярэднікамі, але гэта лепшы Папа Рымскі.

А вось якімі бачацца перспектывы супрацоўніцтва са слоў саміх дыпламатаў:

Хірокі Такунага, Надзвычайны і Паўнамоцны Пасол Японіі ў Беларусі:

— Я жыву ў Беларусі ўжо з 2016 года (з’яўляўся часовым павераным у справах Японіі ў Беларусі. — Аўт.). Магу сказаць, што мне вельмі падабаецца ваша краіна. Тут добрыя, спакойныя і прыемныя людзі. Хацелася б развіваць двухбаковыя адносіны, асабліва ў галіне эканомікі і ІТ-сферы. Японскія бізнесмены цікавяцца ІТ у Беларусі. А ўвогуле мы можам супрацоўнічаць у розных сферах.

Мустафа Азджан, Надзвычайны і Паўнамоцны Пасол Турэцкай Рэспублікі ў Беларусі:

— Я нядаўна ў Мінску, але магу сказаць, што Беларусь — гэта цудоўная краіна, прывабная ва ўсіх сэнсах. Беларускія грамадзяне часта наведваюць Турцыю. Але нам, вядома, хацелася б, каб і грамадзяне Турцыі часцей наведвалі Беларусь. Што тычыцца эканамічных адносін, тут мы бачым вялізны патэнцыял. Я збіраюся шчыльна працаваць з турэцкімі бізнесменамі і іх партнёрамі ў Беларусі, каб развіваць эканамічныя, гандлёвыя і інвестыцыйныя адносіны ў розных галінах, разам выходзіць на новыя рынкі. Нас вельмі цікавіць індустрыяльны сектар, паколькі ў Беларусі вельмі добра развітая прамысловасць. Зусім хутка мы прадставім канкрэтныя прапановы па развіцці нашага гандлёва-эканамічнага супрацоўніцтва і прыступім да ажыццяўлення гэтых праектаў.

Антэ Ёзіч, апостальскі нунцый у Беларусі:

— Адносіны паміж нашымі краінамі заўсёды былі добрымі. Я адкрыты для працягу гэтых адносін. Мая праца і мая прысутнасць тут будуць спрыяць перш за ўсё ўмацаванню маральна-духоўных каштоўнасцяў.

Аляксей Фядосаў

СТАЛІЧНАЕ **МЕТРО** ПРЫРАСТАЕ НОВЫМІ СТАНЦЫЯМІ

Уведзеная ў строй першая чарга трэцяй лініі Мінскага метрапалітэна

Бліжэйшая перспектыва

Так, менавіта ў лістападзе чатыры новыя станцыі сталічнага метро — «Кавальская Слабада», «Вакзальная», «Плошча Францішка Багушэвіча» і «Юбілейная плошча» — інтэграваныя ў адзіную падземную транспартную сістэму з дзвюма дзеючымі лініямі. Гэты факт даў магчымасць Аляксандру Лукашэнку, які напярэдадні знаёміўся з новай магістраллю, заявіць наступнае:

— Запуск першай чаргі новай лініі метро — паказчык нашай сацыяльнай і палітычнай устойлівасці. У гэты час такія дзяржавы, як мы, падобных аб'ектаў не ствараюць.

Урачыстасць стала падставай для адно пацікавіцца і сацыяльна-эканамічным развіццём Мінска ў цэлым. А сталіца, сапраўды, трымае марку. За дзевяць месяцаў яе валавы ўнутраны прадукт склаў 98,4 працэнта да ўзроўню мінулага года. Сур'ёзны паказчык пры агульнасусветным па-

дзенні такога параметру. Тым не менш ставіцца задача выйсці на 100 працэнтаў па выніках года. Аб гэтым далажыў Аляксандру Лукашэнку старшыня Мінгарвыканкама Уладзімір Кухараў.

Што тычыцца метро, то за першай чаргой рушаць услед наступныя. Найбліжэйшая перспектыва — будаўніцтва яшчэ трох станцый у слупкім кірунку, перадача якіх пад аздабленне плануецца ўжо ў сакавіку наступнага года. Затым будаўніцтва разгорнецца ў бок сталічнага мікрараёна Зялёны Луг. А хутка пачне забудоввацца і поўнач Мінска. У далейшым чацвёртая лінія закальцуе ўсе станцыі.

— Тады можна вас і распускаяць, — у жарт звярнуўся да метрабудаўцаў Кіраўнік дзяржавы. І ўжо сур'ёзна адзначыў:

— Трэба цяпер асвойваць наземнае метро.

Яшчэ адно патрабаванне —ыходзіць ад выкарыстання рухавікоў унутранага згарання. Інакш кажучы,

паступова пераходзіць на электратранспарт. Пачаць з Мінска. Магчымасці для гэтага ёсць: МАЗ і «Белкамунмаш» вырабляюць усю лінейку акумулятараў. У наступным годзе ўвесь транспарт будзе забяспечаны батарэямі беларускай вытворчасці.

— Трэба прывесці ў парадак трамвайныя шляхі, каб яны былі бясшумнымі. Трамвай — гэта будучыня. З уводам у строй атамнай станцыі электраэнергіі будзе дастаткова, — рэзюмуе Аляксандр Лукашэнка.

Наперадзе — новыя планы

Варта адзначыць, што з моманту пуску і да цяперашняга часу метро беларускай сталіцы прайшло вялікі шлях даўжынёй у 37 гадоў. Эканамічны, хуткасны, а самае галоўнае, што вельмі важна сёння, экалагічна чысты

від транспорту стаў самым масавым і папулярным.

Аляксандр Лукашэнка нагадаў, што ў свой час яму давялося прымаць прынцыповае рашэнне аб тым, ці працягваць развіццё гэтага віду транспарту. Аднак, нягледзячы на цяжкасці, удалося дабудаваць новыя станцыі другой веткі, удакладніў Кіраўнік дзяржавы:

— І тады было сур'ёзна пастаўлена пытанне: а што далей? Мною было прынята рашэнне, якім я ганаруся да гэтага часу. Я сказаў: метро у нас будзе, метрабуд мы разбураць не будзем. Бо няшмат гарадоў у свеце і тады, і цяпер займаецца будаўніцтвам метро. І мне стала шкада. Калі мы спынім, не будзе гэтай вялікай школы. А гэта супастаўна з космасам, толькі пад зямлёй. Гэта вышэйшы

Мінскую кальцавую аўтадарогу. Дзякуючы гэтаму ў перспектыве будуць створаны паўнаўдаснаваны транспартна-перасадачныя вузлы паміж усімі відамі гарадскога і прыгараднага транспарту.

Рух у будучыню

Генеральны дырэктар «Мінскметрабуда» Леанід Стухальскі ўручыў Прэзідэнту сімвалічны ключ ад чатырох новых станцый. Аляксандр Лукашэнка перадаў яго дырэктару Мінскага метрапалітэна Уладзіміру Сотнікаву. Кіраўнік прадпрыемства запрасіў Прэзідэнта адкрыць рух новых цягнікоў па трэцяй лініі. Сімвалічную чырвоную стужку разам з Кіраўніком дзяржавы перарэзалі старшыня Савета Рэспублікі Нацыянальнага сходу, упаўнаважаны па Мінску Наталля Качанава, старшыня Мінгарвыканкама Уладзімір Кухараў, Леанід Стухальскі і Уладзімір Сотнікаў. А пасля ўсе прысутныя зайшлі ў новы цягнік, які стаяў на платформе. Дарэчы, таксама айчынай вытворчасці. Дзецішча рэзідэнта свабоднай эканамічнай зоны «Мінск» закрытага акцыянернага таварыства «Штадлер Мінск» — беларускай кампаніі са швейцарскім капіталам. Кіраўнік дзяржавы паглядзеў, як выглядаюць станцыі, цікавіўся хадавымі характарыстыкамі новага цягніка.

Функцыянальнасць і акуратнасць, эканамічнасць і прыгажосць, але пры гэтым адсутнасць празмернасцяў — афармленне чатырох новых станцый Аляксандр Лукашэнка ацаніў высока.

— Чыста беларускі стыль! — пахваліў ён.

Увага разам з тым была звернута і на тое, як спрацавалі будаўнікі. На перагоне паміж станцыямі «Плошча Францішка Багушэвіча» і «Юбілейная плошча» зайшла размова аб кампетэнцыях і навыках беларускіх спецыялістаў. Кіраўнік дзяржавы падкрэсліў, калі бывае за мяжой, часта параўноўвае:

— Што ўсё ж такі для краіны лепш: тое, што ў яе вуглевадародаў мора або тое, што яна ўмее ўсё рабіць? Мне здаецца, калі ты ўсё ўмееш рабіць, — у гэтым будучыня. Вуглевадароды сыдуць, ёсць атамная станцыя, ветракі, сонечная энергія... Энергію мы знойдзем, чалавецтва да гэтага ідзе, а вось кампетэнцыі, мазгі — гэта галоўнае.

А рабіць у краіне навучыліся нават тое, аб чым раней і не задумваліся. На станцыі «Вакзальная» старшыня Мінгарвыканкама Уладзімір Кухараў, да прыкладу, звярнуў увагу на эскалатары айчынай вытворчасці. За чарговы крок у імпартазамышчэнні Аляксандр Лукашэнка пахваліў, але ўсё ж пацікавіўся іх надзейнасцю.

— Яны прайшлі ўсе выпрабаванні, будзем працаваць далей, — адказаў старшыня Мінгарвыканкама.

Хадавыя характарыстыкі і камфорт новага цягніка таксама атрымалі высокую ацэнку. Дарэчы, такіх саставаў у бліжэйшы час для мінскай падземкі плануецца набыць дзевятнаццаць.

Уладзімір Хромаў.
Фота БелТА.

ўзровень будаўніцтва, тут інавацыі, найноўшыя тэхналогіі.

Падзяка ў гэты дзень была адрасавана ўсім, хто праектаваў і будзе новаю лінію метро: за хуткасць выканання, якасць працы і адпаведнасць сучасным стандартам, эстэтыку афармлення станцый. Асобна была адзначана бяспека трэцяй лініі. Яна абсталявана ахоўнымі агароджамі з празрыстага шкла. Усё зроблена з клопатам аб пасажырах. Дарэчы, на трэцяй лініі можа быць да 17 станцый. Тым часам, ужо ёсць планы, звязаныя з мегапраектам па будаўніцтве чацвёртай лініі метрапалітэна — кальцавой, якая разгрукіць

СТАЎКА РОБІЦЦА НА ПРАФЕСІЯНАЛАЎ

Кнігавыданне, вядома ж, нельга лічыць чыста вытворчай сферай. У гэтым працэсе закладзены і прысутнічае важкі гуманітарны складнік. У Беларусі кнігавыдавецкай справе заўсёды надавалася асаблівая ўвага. Нядзіўна, калі ўлічваючы, што менавіта выхадзец з тутэйшых мясцін знакаміты Францыск Скарына некалі праславіўся на ўсю Еўропу сваім майстэрствам першадрукара. Хіба можна абрываць такую ўражлівую сувязь часоў?! Але адна справа ганарыцца няхай і слаўным, але мінулым, і зусім іншая — падтрымліваць традыцыю высокай планкай сучасных дасягненняў.

Пра сённяшнія рэаліі беларускага кнігавыдання — у размове з намеснікам Міністра інфармацыі Ігарам Бузоўскім, які непасрэдна курыруе гэтую галіну.

ГАННА ЗАНКВІЧ

— Перш за ўсё, з вашай дапамогай давайце ўдакладнім: што сабой уяўляе ў сучаснай Беларусі такая галіна як кнігавыданне? Наколькі яна значная для грамадства, для краіны?

— Мяркую, што пераацаніць сёння сэнс такіх паняццяў як «кнігавыданне» і «кнігараспаўсюджванне» немагчыма, гэта два неаддзельныя складнікі, праз якія даводзіцца да спажывання сацыяльна-значны прадукт — кніга, без чаго ў прынцыпе, вобразна кажучы, як без хлеба, без вады, сучаснае грамадства існаваць не можа. Нягледзячы на ўдасканаленне тэхналогій, на імклівае развіццё камп'ютарызацыі, інфармацыйных сетак, кніга застаецца вельмі сур'ёзным захавальнікам гістарычнай спадчыны і традыцый народа, важкім інструментам уплыву на фарміраванне такіх паняццяў як дзяржаўнасць, культура, менталітэт. Яна па-ранейшаму адыгрывае значную ролю ва многіх сферах жыццядзейнасці чалавека. Але я хацеў бы асабліва падкрэсліць, што нельга пераацаніць значэнне тых умоў, якія створаны і ствараюцца нашай дзяржавай для кнігавыдання і кнігараспаўсюджвання. Калі аналізаваць тое, што робіцца ў гэтым рэчышчы, то варта адзначыць стварэнне і развіццё гандлёвай сеткі «Белкніга», дзе заўсёды разам з камерцыйнай кнігай прысутнічае сацыяльна-значная літаратура. Менавіта сацыяльна-значная літаратура

Ігар Бузоўскі

тура з'яўляецца неад'емнай часткай кнігавыдання, якое каардынуецца, у тым ліку, Міністэрствам інфармацыі. Гэта тычыцца, у першую чаргу, нашых дзяржаўных выдавецтваў, якія забяспечваюць не толькі кнігай, якая, скажам так, камерцыйная, але і той, якая выходзіць, якая спрыяе стварэнню ментальнасці, дазваляе фарміравацца грамадству як адзінаму арганізму. Несумненна, заўсёды ўзнікае шмат пытанняў, нямаюць цяжкасцяў, звязаных з пэўным узроўнем падтрымкі такіх суб'ектаў гаспадарання на даволі канкурэнтным полі кнігавыдання і кнігараспаўсюджвання непасрэдна на кніжным рынку Беларусі. Не ў апошнюю чаргу — па прычыне таго, што ў нас адзіная рынкавая прастора з Расійскай Федэрацыяй. А канкурываць з расійскімі выдавецтвамі, скажу прама, вельмі і вельмі складана. Гэта пры тым, што сёння проста неабходна выданне кніг, якія абавязкова павінны быць даступныя ў грамадстве. Хоць усведамленне іх важнасці можа прыйсці не адразу — праз дзесяць, дваццаць гадоў, магчыма, толькі праз стагоддзе. Але такія кнігі павінны быць. Я з задавальненнем магу сказаць, што яны ў нас выдаюцца, яны ёсць, і дастойна папаўняюць дзяржаўную скарбонку кніг.

Штогод беларускія кнігі — сярод прызёраў міжнародных конкурсаў, у прыватнасці, конкурсу дзяржаў — удзельніц СНД «Мастацтва кнігі». Беларускія кнігавыдаўцы стабільна атрымліваюць Гран-пры гэтага конкурсу ўжо на працягу многіх гадоў. Адным словам, мы захавалі і імкнемся прымнажаць тых напрацоўкі, якія былі зробленыя раней у няпростых эканамічных умовах. І гэта ўдаецца рабіць.

— *Якая ўвогуле структура галіны? Хто ў большай ступені выступае ў якасці выдаўцоў і друкароў кніжнай прадукцыі: дзяржаўныя ўстановы ці, магчыма, прадстаўнікі бізнесу?*

— Сёння ў Беларусі зарэгістравана 185 паліграфічных прадпрыемстваў, з якіх 53 друкарні — дзяржаўныя: 12 рэспубліканскіх і 27 камунальных унітарных прадпрыемстваў, 14 дзяржаўных устаноў, у тым ліку 11 ВНУ. Гэта калі казаць пра паліграфічную структуру.

Бізнес прадстаўлены ў асноўным рознымі акцыянернымі таварыствамі

(99 арганізацый) і прыватнымі ўнітарнымі прадпрыемствамі — 31 арганізацыя. Працуюць на рынку таксама індывідуальныя прадпрыемальнікі і грамадскія арганізацыі.

Як бачна, бізнес на беларускім рынку паліграфічных паслуг прысутнічае досыць шырока. Інакш кажучы, праца тут вядзецца сумесная і мы зацікаўлены ў тым, каб у ёй і надалей прымалі ўдзел суб'екты гаспадарання розных форм уласнасці.

Дарэчы, на пачатак ліпеня гэтага года ў Дзяржаўным рэестры выдаўцоў, вытворцаў і распаўсюджвальнікаў друкаванай прадукцыі было зарэгістравана ў якасці выдаўцоў 520 суб'ектаў гаспадарання, у якасці распаўсюджвальнікаў — 1911. Гэта досыць вялікая сетка, унушальны механізм, што, у сваю чаргу, дае добрыя магчымасці на гэтай ніве ў маштабах краіны.

Між іншым, тут нельга не сказаць аб дзяржаўных выдавецтвах, якія працуюць у непасрэднай сувязі з Міністэрствам інфармацыі. Гэта выдавецтвы «Беларусь» і «Мастацкая літаратура», дзе сёння ёсць нямаюць спецыялістаў з багатым вопытам работы ў сваёй сферы. Выдавецтва «Беларуская Энцыклапедыя імя Петруся Броўкі» выпускае эксклюзіўныя, сапраўды ўнікальныя кнігі. Варта казаць і аб значнай ролі выдавецтваў «Народная асвета», «Вышэйшая школа», супрацоўнікі якіх рупяцца над падрыхтоўкай і выданнем літаратуры для ўстаноў адукацыі. Нельга не згадаць рэдакцыйна-выдавецкую ўстанову «Выдавецкі дом

«Звязда», дзе паспяхова рэалізуюцца адметныя сацыяльныя кніжныя праекты. Усё гэта — адзіны арганізм, які дазваляе нам працаваць над выкананнем тых задач, што стаяць перад дзяржавай па кнігавыданні.

— *Цікава, якога кшталту літаратура — вучэбная, мастацкая, метадычная, краязнаўчая — сёння найбольш запатрабаваная?*

— Найбольшым попытам карыстаецца, зразумела, вучэбна-метадычная літаратура. У яе самая вялікая ўдзельная вага продажу: 46 працэнтаў. Гэтая лічба, магчыма, нават заніжаная, калі разважаць пра тое, што падпадае пад такі крытэры. Ёсць дзелавае літаратура, якую ў пэўнай ступені таксама можна аднесці да вучэбна-метадычнай, бо яна нярэдка выкарыстоўваецца ў адукацыйных мэтах. А дзелавае літаратура, між іншым, у тэматычнай структуры продажу кніжнай прадукцыі складае 17 працэнтаў. Далей ідзе мастацкая літаратура — 15 працэнтаў, дзіцячая — 12, літаратура прыкладнога характару — 6 працэнтаў, іншая — 4. Па водгуках прадаўцоў кніжнай прадукцыі, тых, хто непасрэдна ўдзельнічае ў камунікацыйных з пакупнікамі, вялікае цікавасць па-ранейшаму захоўваецца да літаратуры па самаразвіццю. Такі інтарэс чытачоў выкліканы рознымі прычынамі, тым не менш, — гэта факт.

— *А калі паставіць пытанне інакш: што больш выгадна выдаваць з улікам запатрабаванасці*

таго ці іншага віду друкаванай прадукцыі?

— Складана адназначна сказаць, што больш выгадна. Пачнем з таго, што ёсць затратны складнік кнігі. Ён можа быць вельмі розным. Кніга — досыць спецыфічны тавар. Ёсць выдаткі на кантэнт. Калі спецыялісты рыхтуюць кніжную прадукцыю — гэта і ганарары, набыццё правоў і многае іншае. Але ж ёсць выдаткі іншага парадку. Напрыклад, на прасоўванне прадукта. Разгледзім такую сітуацыю. Мы сёння, магчыма, не ўкладваем вялікіх рэсурсаў у кнігу, па нейкіх прычынах, не зразумелых для непрафесіяналаў, хутка яе прадаем. Што гэта за выданне? Гэта — кніга, якая мае імя. Прыгадаем, напрыклад, што сёння юбілей вядомага беларускага літа-

ратара Уладзіміра Караткевіча. Яшчэ летась мы заўважылі, што гэта быў самы прадаваны беларускі аўтар, калі так можна сказаць. Не з прычыны таго, што кнігі Караткевіча — заўсёды вельмі цікавыя, гэта — бясспрэчна. Але не менш важна, што гэта Імя. Для кнігавыдаўцоў заўсёды важна выкарыстоўваць спадарожныя інфармацыйныя працэсы, якія звязаны з тымі ж юбілейнымі датамі. Тым не менш, ва ўсё трэба ўкладвацца і, само сабой, карыстацца гэтым.

Ці яшчэ прыклад. Адно з нездаржаўных выдавецтваў дасягнула поспеху, выдаўшы на беларускай мове папулярны дзіцячы твор пра Гары Потэра. Кніга добра разоходзіцца. Чаму? Вельмі цікавыя тэксты? Так. Таму што яны надрукаваны на беларускай мо-

ве? У тым ліку. Але ільвіную долю поспеху выдаўцам прыносіць і імя, і ўвогуле прасоўванне гэтага праекта. Самі выдаўцы ў яго ўкладваюцца часткова, але атрымліваюць дывідэнды з нагоды праведзенай ранейшай працы праваўладальніка.

Таму ацэнка даецца выдавецтвамі па кожнаму канкрэтнаму выпадку. Ёсць паспяховыя праекты з вялікімі запытамі ў далейшым на перавыданне твору. Але і ёсць кнігі, здавалася б, выйгрышныя, тым не менш доўга стаўць на паліцах. Паўтаруся: як правіла, самы паспяховы і самы прадаваны кніжны праект — добрая кніга, у якой акумуляваны прафесійны, якасны падыход да справы, пачынаючы ад аўтарскай працы і заканчваючы паліграфічнай работай.

— Якія беларускія выдавецтвы сёння найбольш прыкметныя на рынку? Чым тлумачыцца іх пераважнае становішча перад іншымі суб'ектамі гаспадарання ў галіне?

— Вядома ж, ёсць свае лідары, у тым ліку, на пляцоўцы кнігавыдання Беларусі. У краіне даволі высокі попыт на кнігі, бо ў нас — чытаючая нацыя, у нас людзі чытаюць, нягледзячы на тыя тэндэнцыі, якія апошнім часам назіраюцца. Падзенне чытацкага попыту да кнігі ў нас не такое ўжо пікіруючае, як распісваюць ва ўсім свеце. Што адпаведна дае магчымасць вызначаць лідарам на ніве кнігавыдання, атрымліваць пры гэтым творчы перамогі. Таму што кніга — гэта заўсёды пэўная радасць ад зносінаў паміж яе аўтарам і людзьмі, якія чытаюць, а потым удзячна адклікаюцца аб прачытаным.

Што тычыцца рэзюмуючых ацэнак, то ў сферы выдання вучэбнай літаратуры лідарам з'яўляецца выдавецтва «Аверсэв». Тут працуе прафесійны калектыў, які фактычна выконвае заказ на навучальную літаратуру для сістэмы адукацыі краіны. Выдавецтва атрымала досыць высокія ацэначныя катэгорыі не толькі ў спецыялістаў, але і добрыя водгукі ва ўсіх, хто карыстаецца гэтай літаратурай: у школьнікаў, навучэнцаў, студэнтаў, педагогаў. Мне таксама прыемна адзначыць, што нашы дзяржаўныя выдавецтвы, такія як «Народная асвета», «Вышэйшая школа» — гэта тыя арганізацыі, якія з'яўляюцца, у тым ліку, таксама лідарамі і ў выданні вучэбнай літаратуры, і ў

падрыхтоўцы ў цэлым таго прадукту, які сёння запатрабаваны на беларускім рынку.

Калі ж гаворку весці пра літаратуру не толькі вучэбную, але і іншых фарматаў, якую мы можам убачыць на паліцах нашых кнігарняў, то тут літаратурнаму выданню выдавецтва «Папур» Яно працуе вельмі цікава ў самых розных катэгорыях: і па такім кірунку як «Дзелавае літаратура», і па выданні мастацкай літаратуры. У выдавецтва нямала праектаў, якія дазваляюць падтрымліваць і аўтарскія калектывы, і тых аўтараў, якія толькі пачынаюць рабіць, што называецца, спробу піра. Тут і перавыданне кніг, якія цікавыя чытачу ў перакладзе на беларускую, рускую мовы.

Варта абавязкова падкрэсліць, што выдавецтвы рознай формы ўласнасці знаходзяць баланс, а ў канкурыруючым асяроддзі — кожны сваю нішу. Важна і тое, што дзяржава сёння падтрымлівае сацыяльна-значную літаратуру, калектывы дзяржаўных выдавецтваў. Выкажу сваё цвёрдае перакананне: у чыстую камерцыю кнігу пераводзіць нельга. Яна павінна далёка не ў апошнюю чаргу выконваць сацыяльны заказ і дзяржавы, і людзей, якія жывуць у гэтай дзяржаве.

— *Не цяжка прадбачыць, што літаратурнаму выданню на канцэнтрацыі выдавецкай дзейнасці з'яўляецца Мінск. А якія рэгіёны акрамя сталіцы вы маглі б яшчэ вылучыць па гэтым паказчыку?*

— Як я ўжо казаў вышэй, на сённяшні дзень у Міністэрстве інфармацыі зарэгістравана 185 паліграфічных прадпрыемстваў. Гэта не значыць, што ўсе яны працуюць у выдавецкай сферы ў нейкім вялікім фармаце. Але яны зарэгістраваныя, а значыць, маюць права на такога роду дзейнасць. Натуральна, асноўная колькасць паліграфічных прадпрыемстваў размешчана ў цэнтральным рэгіёне краіны — 117 у горадзе Мінску і 19 — у Мінскай вобласці. У Гомельскай вобласці працуе 14 друкарняў — гэта другі паказчык па маштабу паліграфічнай дзейнасці. У Гродзенскай і Брэсцкай абласцях — па 13 прадпрыемстваў. Менш развітая паліграфічная галіна ў Віцебскай і Магілёўскай абласцях — па 7 друкарняў у кожнай.

Хацелася б адзначыць, што дзяржаўная паліграфія прадстаўлена ў

Выдавецтва «Беларусь»

Мінск,
проспект Пераможцаў, 11,
паверх 7

Тэлефоны:

+375 17 203 87 42

+375 17 203 93 23

Факс: +375 17 203 89 51

Электронная пошта:

belarusbook@tut.by

Belarus
Publishing
House

Minsk,

Pieramozhtsau Avenue, 11,
floor 7

Telephones:

+375 17 203 87 42

+375 17 203 93 23

Fax: +375 17 203 89 51

E-mail: belarusbook@tut.by

АКАДЭМКНИГА

Асноўны магазін

г. Мінск, пр. Незалежнасці, 72. тэл. 379-46-52, 379-50-43

Філіял

г. Мінск, вул. Багдановіча, 46. тэл. 255-72-86, 351-72-87

akademkniga.by

рэгіёнах на добрым узроўні. Разам з абласнымі друкарнямі ў Брэсце, Віцебску, Гродне, Магілёве, камунальным прадпрыемствам «Палесдрук» у Гомелі параўнальна буйныя дзяржаўныя друкарні працуюць у Пінску, Лідзе, Полацку, Наваполацку, Мазыры, Бабруйску, Жлобіне. Што характэрна, сёння ўсе гэтыя прадпрыемствы ў стане забяспечыць ва ўмовах адчувальнай канкурэнцыі на рынку паліграфічных паслуг выпуск якаснай прадукцыі. Нягледзячы на, магчыма, невялікія інвестыцыйныя ўкладанні, тут па традыцыі працуюць высокакласныя спецыялісты. Менавіта прафесіяналы дазваляюць даваць фору новым прадпрыемствам, якія спрабуюць набываць сучаснае паліграфічнае абсталяванне.

Зрэшты, яно даволі дарагое. Па гэтай прычыне сур'ёзныя рыўкі тут — вельмі складаная справа. Сапраўды, стаўка робіцца на мадэрнізацыю, але ў першую чаргу, на прафесіяналаў.

— *А як дзяржава рэгулюе такую сферу як кнігавыданне? Ці існуюць абмежаванні на заняткі падобнага роду дзейнасцю?*

— Улічваючы высокую сацыяльную значнасць друкаваных сродкаў масавай інфармацыі, кніжнай прадукцыі для фарміравання культурных каштоўнасцяў, менталітэту і нават стратэгіі развіцця грамадства — гэта даволі сур'ёзны інструментарый. Таму на дзяржаўным узроўні надаецца значная ўвага рэгуляванню выдавецкай і паліграфічнай дзейнасці. У прыват-

насці, Указам Прэзідэнта ад 1 верасня 2010 года ліцэнзуецца выраб друкаваных сродкаў масавай інфармацыі, газет і часопісаў. У адпаведнасці з нормамі Закона «Аб выдавецкай дзейнасці ў Рэспубліцы Беларусь» таксама ажыццяўляецца рэгістрацыя выдаўцоў, вытворцаў і распаўсюджвальнікаў кніг, брашур, паштовак, плакатаў.

— *Якія асноўныя тэндэнцыі апошняга часу ў сферы вытворчасці кніг і іншых друкаваных выданняў вы адзначылі б? У якой меры лічбавыя тэхналогіі сёння ўплываюць на гэты працэс?*

— Час не стаіць на месцы. Мы таксама адзначаем цікавасць, якая ёсць да электронных сродкаў масавай інфармацыі, да таго ж друкаванага слова, але ўжо ў электронным фармаце. Гэта і электронная кніга, і інтэрнэт, і аўдыё. Але калі гаворым пра падобнага роду тэндэнцыі, заўсёды неабходна адзначыць тое, у якіх памерах адбываюцца такія змены: палова чытачоў сышла ў інтэрнэт, перайшла на электронную кнігу ці ўсё 90 працэнтаў? Не, як правіла, гэта нязначныя працэнты, але яны падвоіліся. Было 4, стала 8. Так, мы адзначаем, што цікавасць узростае, цікавасць ёсць, але па-ранейшаму да кнігі друкаванай, да папяровай кнігі таксама захоўваецца інтарэс. Людзі хочуць бачыць, трымаць у руках кнігу. Тактыльнае адчуванне, зручнасць — яны выпрацаваны ста-

Новинки издательства «Адукацыя і выхаванне»

13,50 р.

11,50 р.

13,50 р.

17,00 р.

СЕРІЯ «ЛУЧШАЯ КОЛЛЕКЦИЯ ШКОЛЬНИКА»

Якія навукова-папулярныя кнігі дапамогуць юнаму чытацелю з інтарэсам вывучаць універсальныя факты з розных навук, адкрываць удзіўныя факты і з'явіліся навука. Матэрыял у іх добра структураваны, зручны для вывучэння і супаўняецца з асцярожнымі ілюстрацыямі. Кнігі серыі дапамогуць развіццю інтарэсу дзіцяці да вучбы, павышэнню ўспраўнасці і развіццю крэатыўнасці.

10,00 р.

10,00 р.

10,00 р.

10,00 р.

СЕРІЯ «ВЕЛИКИЕ КНЯЗЬЯ ВКЛ»

В эпоху Великого княжества Литовского белорусы сформировались как единый народ, достигли значительных успехов в науке, искусстве, праве, образовании, ремеслах и других сферах созидательной деятельности. Исторический успех сильного и процветающего государства в центре Европы оказался возможен во многом благодаря энергичным действиям его правителей — великих князей литовских. Подробно об их жизни и деятельности вы узнаете в полноцветных научно-популярных книгах талантливого белорусского писателя-историка Виктора Чаропко.

С дополненной реальностью!

14,50 р.

ЗАГАДКИ ДРЕВНИХ ЦИВИЛИЗАЦИЙ

Унікальнае выданне з анімаванымі і аб'ёмнымі коларымі ілюстрацыямі адкрывае першую ў Беларусі серыю дзіцячых пазнавальных кніг з дапамогай рэальнасці ў фармаце відэа і інтэрактыўных 3D-ігр — «Жывая гісторыя». Пры дапамозе планшета ці смартфона юны чытач зробіць віртуальнае падарожжа па ўпэўненым шумерскаму гораду, ўбачыць Вавілон і Висячыя сады Семираміды, наведае піраміды Гізы, узгадае многа інтэраснага аб старажытных усходніх цывілізацыях.

20,00 р.

ЖУРНАЛ «ЗДОРОВЫЙ ОБРАЗ ЖИЗНИ»

Полноцветный журнал оказывает информационно-методическую поддержку педагогам и родителям. Много внимания на страницах издания уделяется пропаганде физической культуры и спорта, а также разработке, подготовке и проведению физкультурно-оздоровительных мероприятий. Широкому кругу читателей предложены рубрики: «Советы психолога», «Семейный доктор», «Питание», «Спорт», «Наука и здоровье».

20,00 р.

99 ЗНАМЕНИТЫХ МЕСТ БЕЛАРУСИ

Великолепно иллюстрированная книга посвящена Беларуси — стране с богатейшей историей, самобытной культурой и заповедной природой. Издание знакомит с известными архитектурными, историко-культурными и природно-ландшафтными достопримечательностями.

Работает сайт журнала www.zclub.aiv.by

Республиканское унитарное предприятие «Издательство «Адукацыя і выхаванне»». УНП 100626241.

Заказати можна по тел.: (017) 297-93-25, 297-93-22, по e-mail: sale@aiv.by или на сайте: www.aiv.by

годдзямі. Я ўпэўнены, дадзеная тэндэнцыя будзе захоўвацца. І не па прычыне нашых жаданняў альбо камерцыйных інтарэсаў прадпрыемстваў, а па прычыне таго, што на самой справе гэта ўнікальная з'ява, гэта ўнікальны аб'ект. Кніга — здабытак чалавечтва. І дынаміка, я ўпэўнены, неўзабаве, у тым ліку і ў нас, пачне мяняцца. Сусветная тэндэнцыя ўжо сведчыць пра адваротнае: падзенне попыту на папяровую кнігу, якое назіралася ў многіх краінах свету, пачынае выраўноўвацца. Так, тэндэнцыя кнігавыдання, з аднаго боку, перажывае і ў нас, у Беларусі, пэўныя выпрабаванні новымі тэхналогіямі: зручнасцю паслухаць і пачытаць у інтэрнэце, магчымасцю на планшэце ўбачыць электронную кнігу, спампаваць яе, тым не менш, паўтаруся: цікавасць да традыцыйнай, друкаванай кнігі застаецца.

Што тычыцца кнігавыдання. Безумоўна, мы сёння адчуваем сур'ёзную канкурэнцыю ў сувязі з глабалізацыйнай эканомікай, сутыкаемся з вялізнай перавагай, якая ёсць у буйных карпарацый для распаўсюджвання рэкламы нейкага аднаго аўтара. Хочам мы ці не, але з гэтым трэба лічыцца.

Ёсць пытанні, якія звязаны з паліграфічнымі магчымасцямі. Калі не мадэрнізаваць, не праводзіць абнаўленне тэхнікі, якая друкуе якасную кнігу, калі не берагчы друкароў-прафесія-

налаў, якія ўмеюць друкаваць такую кнігу, мы адстанем. Як вынік такой сумнай перспектывы — будзем вымушаны проста купляць чужую кнігу. Таму важна не спыніць працэс кнігавыдання ў краіне пры любых умовах. Вось чаму сёння ў Беларусі надаецца вялікая ўвага абнаўленню паліграфічнай галіны, дзе флагманам справядліва лічыцца ААТ «Паліграфкамбінат імя Якуба Коласа».

Несумненна, кніга па-ранейшаму застаецца таварам, запатрабаваным на рынку. У кожнай рынкавай сістэме з цягам часу адбываюцца пэўныя змены, не стаў выключэннем і рынак кніжнай прадукцыі. Развіццё тэхнікі ў спалучэнні з працэсамі, што маюць месца ў самім кнігавыданні — скара-

чэнне накладаў, паляпшэнне якасці і павышэнне мастацкага аздаблення друкаванай прадукцыі — спрыялі актыўнаму ўкараненню лічбавых тэхналогій у выдавецкай справе. Прынамсі, ужо некалькі апошніх дзесяцігоддзяў працэс выдавецка-рэдакцыйнай падрыхтоўкі выданняў немагчыма ўявіць без выкарыстання камп'ютарных тэхналогій, а лічбавыя друкаваныя машыны дазваляюць выпускаць ілюстраваныя выданні невялікімі накладамі.

— *І ўсё ж, калі звярнуцца да дзейнасці дзяржаўных выдавецтваў, то, як па-вашаму, ці не наспела неабходнасць іх пэўнага рэфармавання? Калі так, то ў якім кірунку, у якім ключы павінна ісці гэтае рэфармаванне?*

— Калі мы не будзем задумвацца аб удасканаленні працы, а таксама аб працэсах рэфармавання, рэарганізацыі, то ў бліжэйшы час страцім на працаваныя пазіцыі, якія дазваляюць нам пакуль упэўнена адчуваць сябе ў няпростым канкурэнтным асяроддзі. Як толькі перастанем разважаць на гэтую тэму і дзейнічаць, у нас адразу пачнуцца праблемы: сучасныя патрабаванні да паліграфіі, да выдавецкай справы ў цэлым вельмі высокія.

Але пры гэтым мы разумеем, што неабходна патанніць кнігу. Нам варта рабіць усё, каб кніга была цікавая, каб аўтары прапаноўвалі выдавецтвам добрыя творы, каб гэтыя творы мелі станоўчы водгук у чытачоў і былі

ўзнікаюць пэўныя праблемы эканамічнага характару, мы шукаем рашэнні па ўдасканаленні гэтых структур. У тым ліку, вядуцца перамовы з выдавецтвамі па магчымых кансалідацыях намаганняў, магчымых аб'яднаннях, магчымых працэсах, звязаных са змяненнем формы ўласнасці альбо напрамкаў іх дзейнасці.

— Як глядзяцца беларускія кнігавыдаўцы ў прафесійным дачыненні на фоне суседзяў? Наколькі ў цэлым высокі іх міжнародны статус?

— Штогод беларускія кнігавыдаўцы прымаюць удзел у міжнародным конкурсе дзяржаў — удзельніц СНД «Мастацтва кнігі», які арганізуе Міждзяржаўны савет па супрацоўніцтве ў галіне перыядычнага друку, кніга-

на ў Садружнасці», «Перамога», «Гран-пры», другія месцы — у намінацыях «Мая краіна» і «Мастацтва ілюстрацыі». Шэраг беларускіх кніг былі ўдастоены спецыяльных дыпламаў.

Трэба сказаць, што за 17 гадоў існавання конкурсу СНД «Мастацтва кнігі» Беларусь па колькасці ўзнагарод займае першае месца (163 дыпламы, у тым ліку 10 вышэйшых узнагарод конкурсу — Гран-пры). Беларускія кнігі вылучаюцца сярод выдавецтваў іншых краін не толькі мастацкім і дызайнерскім афармленнем, але і сацыяльнай тэматыкай, навуковымі даследаваннямі. Прычым, у некаторых намінацыях нам няма роўных, чым варта ганарыцца як прадаўжальнікам традыцый Францыска Скарыны. Мяркую, мы яшчэ шмат выйграем прызоў, таму што ў нас захавалася школа прафесійнага афармлення, прафесійнага дызайну і мастацтва кнігавыдання.

— Традыцыйна ў Мінску штогод праводзіцца міжнародная кніжная выстаўка-кірмаш. Не будзе перабольшаннем сказаць, што яна з'яўляецца аўтарытэтнай пляцоўкай, на якой адбываецца, у тым ліку, і абмен думкамі па пытаннях кнігавыдання. Нездарма колькасць удзельнікаў міжнароднай кніжнай выстаўкі-кірмашу, якая вось ужо больш за чвэрць стагоддзя традыцыйна праходзіць у беларускай сталіцы ў першыя дні лютага, заўсёды вельмі ўражвала. Якім вам бачыцца чарговае правядзенне гэтай выстаўкі?

— Міжнародная мінская кніжная выстаўка-кірмаш — візітная картка і сталіцы, і краіны ў цэлым. Гэта месца, дзе можна ўбачыць і набыць кнігі розных дзяржаў. Але ў першую чаргу, гэта перагаворная пляцоўка і магчымасць планавання сумесных доўгатэрміновых праектаў, у тым ліку, у сферы кнігавыдання і кнігараспаўсюджвання. Гэта сустрэчы з аўтарамі, дыскусіі. Мы ўжо прыступілі да працы па падрыхтоўцы чарговай мінскай кніжнай выстаўкі-кірмашу, неад'емнай часткай якой традыцыйна будзе і міжнародны сімпозіум «Пісьменнік і час». Мы заўсёды падкрэсліваем, што кніжная выстаўка-кірмаш у Мінску — гэта інтэлектуальная пляцоўка, дзе ёсць магчымасць гаварыць не толькі на прафесійныя тэмы, але і пра тое, што сёння хвалюе грамадства, чалавечую супольнасць у цэлым.

Размовы вёў Віктар **Харкоў**

даступнымі. Менавіта па гэтай прычыне мы думаем пра тое, якім чынам можна змяняць структурна творчыя калектывы. Сёння мы робім акцэнт на працу менеджменту выдавецтваў, не толькі на аўтарскую ці на рэдактарскую працу, але і на працу па эфектыўным прасоўванні кнігі. Вось чаму змяняюцца і штатныя фарматы, і штатныя расклады.

Калі казаць аб фарматах па выдавецтвах, то ёсць, у тым ліку, думкі па іх узбуйненні. Пакуль прадпрыемства працуе паспяхова і прыбыткава — гэта адна гісторыя. Нездарма кажуць: не трэба сунуць палку ў кола, калі яно рухаецца і рухае ўвесь механізм. Напэўна, гэта лагічна і правільна. Але там, дзе

выдання, кнігараспаўсюджвання і паліграфіі пры падтрымцы Міждзяржаўнага фонду гуманітарнага супрацоўніцтва дзяржаў — удзельніц СНД.

У 2020 годзе на XVII міжнародны конкурс «Мастацтва кнігі» было прадстаўлена 75 выданняў з 6 краін. У жніўні ў Выканаўчым камітэце СНД у Мінску ў рэжыме відэаканферэнцыі адбылося пасяджэнне журы, у склад якога ўвайшлі прадстаўнікі Арменіі, Беларусі, Казахстана, Кыргызстана, Расіі і Таджыкістана. Па выніках конкурсу кнігі беларускіх выдавецтваў атрымалі першыя месцы ў намінацыях «Садружнасць», «Дыялог культур», «Кніга для дзяцей і юнацтва», «Навука і адукацыя», «АРТ-кніга», «Надрукава-

Вядучае выдавецтва
Рэспублікі Беларусь у галіне
вучэбна-метадычнай літаратуры.

Мы выпускаем дапаможнікі для:

- дашкольнікаў
- абітурыентаў
- школьнікаў
- педагогаў

aversev.by

Мы ў сацыяльных
сетках

Дапамагаем
вучыць,
дапамагаем
вучыцца

Дадатак
Aversev Media

- Магчымасць купіць кнігі «Аверсэв» — больш за 500 дапаможнікаў.
- Доступ да кніг анлайн і афлайн на смартфоне, планшэце або камп'ютары.
- Хуткі падбор падручнікаў па класе або прадмеце.

ЗАКАНАДАЎЧАЕ АСЯРОДДЗЕ ДЛЯ ІНАВАЦЫЙ

Варта нагадаць, што дзейнасць праекта «Зялёныя гарады», які фінансуецца Глобальным экалагічным фондам і рэалізуецца ПРААН сумесна з Міністэрствам прыродных рэсурсаў і аховы навакольнага асяроддзя Беларусі, скіравана перш за ўсё на ўдасканаленне інфраструктуры пілотных гарадоў дзеля скарачэння выкідаў парніковых газаў. Менавіта на такога роду мерапрыемствы вылучаецца асноўная доля бюджэту праекта «Зялёныя гарады». Аднак для таго, каб інавацыі гарадскога развіцця знайшлі шырокае прымяненне ў краіне, Праект працуе над стварэннем сістэмных умоў, пры якіх ўкараненне прынцыпаў зялёнага горадабудаўніцтва для праекціроўшчыкаў і ўсіх тых, хто займаецца планаваннем гарадскога асяроддзя, стала б звычайнай паўсядзённай практыкай у рамках заканадаўства.

Заканадаўчае асяроддзе для інавацый

Трэба адзначыць, што ў праекце «Зялёныя гарады» ёсць асобны кампанент, які сфаксаваны на ўдасканаленне дзеючага заканадаўства ў галіне горадабудаўніцтва. Канкрэтна перад экспертамі стаяла задача распрацаваць прапановы ў сферы гарадскога транспарту, забеспячэння ўстойлівай гарадской мабільнасці, а таксама вулічнага асвятлення.

— Калі эксперты пагрузіліся ў гэтыя тэмы, вывучылі вопыт краін-лідараў «зялёнага» развіцця, стала відавочна, што не атрымаецца абмежавацца вузкім ахапленнем заканадаўства ў названых сферах, — тлумачыць Вера Сысоева, архітэктар, эксперт праекта па зялёнаму горадабудаўніцтву. — Міжнародны вопыт, рэкамендацыі ААН-Хабітат (Праграма Арганізацыі Аб'яднаных Нацый па населеных пунктах) настойваюць на неабходнасці комплекснага падыходу да фарміравання заканадаўства для гарадскога ўстойлівага развіцця.

Вера Сысоева распавядае, што Беларусь — не пачатковец па стварэнні

Вера Сысоева

сістэмы, напрыклад, тэхнічнага нармавання ў горадабудаўніцтве. Так, многае з таго, што цяпер яшчэ дзейнічае, — гэта спадчына савецкіх часоў, калі прававое рэгуляванне горадабудаўніцтва было нацэлена на аднаўленне разбураных вайной прамысловых прадпрыемстваў і гарадоў, на разгортванне, у прыватнасці, масавага капітальнага будаўніцтва. Разам з тым, сёння нарматыўная заканадаўчая база адаптаваная ў немалой ступені і пад умовы рынкавай эканомікі. Інакш кажучы, яна актуалізаваная для розных удзельнікаў горадабудаўнічага працэсу. Акрамя таго, нельга не ўлічваць, што паралельна

ўзрасла роля дзяржавы ў працэсе планавання і кіравання.

Трэба адзначыць, што ў мэтах упарадкавання патрабаванняў тэхнічных нарматыўных прававых актаў у сферы архітэктурнай і горадабудаўнічай дзейнасці ў Беларусі апошнім часам ажыццяўляецца рэфармаванне ўсёй сістэмы будаўнічых нормаў і правілаў. А значыць, практыка «Зялёных гарадоў» удала супала па часе са стварэннем новых дакументаў і рэвізіі ўжо дзеючых.

Між іншым, заканадаўства ў галіне горадабудаўніцтва цесна ўзаемазвязана і з іншымі прававымі дакументамі ў краіне: напрыклад, з законамі «Аб мясцовым кіраванні і самакіраванні», «Аб ахове навакольнага асяроддзя», «Аб энергазберажэнні».

Таксама існуюць больш глабальныя пагадненні і стратэгіі, якія вызначаюць, у якім напрамку рухаецца краіна ў плане гарадскога развіцця. Гэта, у прыватнасці, «Канцэпцыя Нацыянальнай стратэгіі ўстойлівага развіцця Рэспублікі Беларусь» і сістэма дакументаў дзяржаўнай горадабудаўнічай палітыкі, якая абнаўляецца кожныя пяць гадоў.

— 2020 год завяршае чарговую пяцігодку, і мы чакаем фарміравання горадабудаўнічай палітыкі на новы этап, — кажа эксперт Вера Сысоева. — Стратэгічныя дакументы задаюць прыярытэты ў галіне горадабудаўніцтва, а ўжо праз сістэму прававога рэгулявання гэтая палітыка рэалізуецца.

Усё для ўстойлівага развіцця

Прапановы па аптымізацыі заканадаўства, падрыхтаваныя праектам «Зялёныя гарады», можна падзяліць на чатыры блокі. Па-першае, гэта прапановы ў стратэгічныя дакументы, якія фарміруюць парадак устойлівага гарадскога развіцця, а таксама ў Кодекс Рэспублікі Беларусь «Аб архітэктурнай, горадабудаўнічай і будаўнічай дзейнасці». Потым ідуць тры досыць раўназначныя групы дакументаў: тэхнічныя нарматыўныя прававыя акты ў галіне горадабудаўніцтва, нарматывы ў галіне арганізацыі транспартнага руху і нарматывы ў галіне вулічнага асвятлення.

У «Канцэпцыю нацыянальнай стратэгіі ўстойлівага развіцця Рэспублікі Беларусь да 2035 года», у яе раздзелы, якія прысвечаны рэгіянальнаму і гарадскому развіццю, праект «Зялёныя гарады», у першую чаргу, трансфармаваў перадавы замежны вопыт. Прапановы Праекта былі скіраваны на тое, каб узмацніць ролю горада ў мэтах ўстойлівага развіцця, забяспечыць яго адпаведнымі інструментамі і рэсурсамі. Падкрэслівалася неабходнасць мясцовага самакіравання, развіццё гарадскіх інстытутаў і гарадской супольнасці, былі прапанаваны інструменты, якімі можна для гэтага карыстацца — індикатары, гарадскія стратэгіі. У Нацыянальную стратэгію былі ўнесены прапановы, якія ўзмацняюць правы і магчымасці людзей з інваліднасцю, а таксама тыя, якія прадугледжваюць мэтанакіраваную падтрымку ў цэлым усіх катэгорый гараджан. Напрыклад, не толькі шматдзетных сем'яў, але і сем'яў з дзецьмі наогул.

Вялікі блок прапаноў датычыўся аховы навакольнага асяроддзя. Бо гэта адна з галоўных мэтаў развіцця, якая не можа ігнаравацца ў сувязі з абмежаванасцю бюджэтаў і павінна ўлічвацца пры прыняцці рашэнняў. Што

«Зялёныя гарады» знаёмяць з прынцыпамі зялёнага горадабудаўніцтва

тычыцца Кодекса Рэспублікі Беларусь «Аб архітэктурнай, горадабудаўнічай і будаўнічай дзейнасці», то «Зялёныя гарады» разам з многімі іншымі праектамі, прадстаўнікамі грамадскасці прынялі ўдзел у абмеркаванні дакумента і таксама накіравалі свае прапановы.

Па словах Веры Сысоевай, у тым выглядзе, у якім праект Кодекса быў прадстаўлены дзеля абмеркавання, да яго было шмат пытанняў. Напрыклад, у прапанаваным Кодексе не былі прапісаны мэты, дзеля якіх усе горадабудаўнічыя законы распрацоўваюцца, не быў уведзены тэрмін «Устойлівае гарадское развіццё», не ўведзены такія актуальныя паняцці як змяшаная забудова, кампактнае развіццё. Па сутнасці, усё заставалася ў рэаліях экстенсіўнага «горадагаспадарання», скіраванага на будаўніцтва як мага больш і танней. Тое, што можна будаваць больш эфектыўна, з пэўнымі сацыяльнымі мэтамі, з прыярытэтам прыродаахоўнага фактару ў пачатковай версіі Кодекса не згадвалася. Вось чаму ў цяперашні час дакумент праходзіць дапрацоўку і новы этап узгадненняў.

— Трэба меркаваць, што прэзентацыя новага варыянту Кодекса пройдзе не ў фармаце інфармавання, а таксама ў фармаце абмеркавання, — спадзяецца Вера Сысоева. — Мы гатовыя аказваць гэтаму ў будучыні найважнейшаму нарматыўнаму дакументу экспертную падтрымку, калі нейкія тэмы будуць мець патрэбу ў дапрацоўках.

Наступны блок горадабудаўнічых прапаноў праекта «Зялёныя гарады» тычыцца будаўнічых нормаў і правілаў. На думку экспертаў, гэтыя нормы і правілы павінны быць кампактнымі, абавязковымі да выканання. Паводле таго, што без іх немагчыма забяспечэнне належнай жыццядзейнасці.

— Усё астатняе — добраахвотныя для прымянення правілы: бачанне, пажаданні, рэкамендацыі, — глумачыць Вера Сысоева. — Гэта такая база лепшых практык, якая рэкамендуецца дзеля выканання па ўзгадненні з заказчыкам.

Так, «Зялёныя гарады» імкнуліся ўвесці прынцыпы зялёнага горадабудаўніцтва ў тыя будаўнічыя нормы, у якіх апісваюцца патрабаванні да праектаў, што распрацоўваюцца практычнымі арганізацыямі. Прапановы былі згрупаваныя па трох тэмах і абпіраліся на прынцыпы комплекснага інтэграванага падыходу і празрыстага прыняцця рашэнняў у мэтах забяспечэння ўстойлівай урбанізацыі і якасці гарадской прасторы. «Зялёныя гарады» выступілі за інтэграцыю стратэгічнага падыходу ў горадабудаўнічыя праекты агульнага, дэталёвага і спецыяльнага планавання. Эксперты Праекта прапісалі, якія зыходныя дадзеныя могуць забяспечыць такія падыходы, якімі павінны быць правілы ўзгаднення. Мяркуецца, што будаўнічыя нормы будуць, у першую чаргу, абавязковымі на лакальныя гарадскія планы і праграмы, якія павінны ўлічвацца разам з абласнымі і рэспубліканскімі.

На сустрэчы з дэпутатамі Палаты прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь

У прыватнасці, пад такімі мясцовымі планами і стратэгіямі могуць выступаць і Плары зялёнага горадабудаўніцтва, і Плары ўстойлівай гарадской мабільнасці — усё тое, што горад палічыць важным для ўстойлівага развіцця.

Набор канкрэтных рашэнняў

У яшчэ адным блоку былі прадстаўлены прапановы па павышэнні экалагічнай і сацыяльна-эканамічнай устойлівасці. У прыватнасці, па забеспячэнні абароны гарадской тэрыторыі і аб'ектаў у выніку рызык, звязаных са змяненнем клімату. Сёння гэтыя прапановы адекватныя і для рэагавання на сітуацыю з пандэміяй. Важна, каб вырашэнне пытанняў экалогіі і сацыяльна-эканамічнага развіцця не саступала імгненным задачам па эканоміі бюджэту.

Таксама былі прадстаўлены рэкамендацыі па садзеянні рэсурсаэфектыўнасці і скарачэнні выкідаў парніковых газаў. Зыходзячы з наяўнага вопыту, дзякуючы працы экспертаў, у Праекта ўжо ёсць набор канкрэтных рашэнняў па скарачэнні выкідаў парніковых газаў. Нездарма, напрыклад, акцэнтавана ўвага на прыярытэце экалагічных відаў перамяшчэння, развіцці пешаходнай і веласіпеднай інфраструктуры. Было прапанавана для горадабудаўнічых рэгламентаў мець магчымасць устанаўлення максімаль-

ных аб'ёмаў спажываемых інжынерных рэсурсаў. Каб горад, напрыклад, мог кіраваць спажываннем энергіі. Адпаведна — скарачаць выкіды і дасягаць пастаўленых мэтаў па тым жа Пагадненні мэраў па клімаце і энергіі.

У цэлым, мяркуецца, што ў абгрунтаванні праектных рашэнняў павінны ўвайсці ключавыя індикатары эфектыўнасці зялёнага гарадскога развіцця, такія як шчыльнасць насельніцтва, кампактнасць забудовы і яе энергаспажыванне. Усё гэта робіцца, каб з'явіліся інструменты для маніторынга этапа выбару праектаў, а затым — для іх эфектыўнасці, зыходзячы з заяўленых мэтаў.

— Калі эфектыўнасць праекта маніторыцца толькі колькасцю квадратных метраў, без уліку экалагічнага і многіх іншых фактараў, гэта, вядома, няправільна, — лічыць Вера Сысоева.

Яшчэ адзін важны дакумент — будаўнічыя нормы планіроўкі і забудовы населеных пунктаў. Калі дакладней, гэта правілы для забудовы ўсіх населеных пунктаў за выключэннем Мінска. Сюды праект «Зялёныя гарады» ўвайшоў з разгорнутымі прапановамі па планіроўцы вулічна-дарожнай сеткі, у прыватнасці, арганізацыі паркоўчай прасторы, а таксама па рэсурсаспажыванні і адаптацыі да змены клімату. Праект прапанаваў актуальныя змены ў тэрміналогію. Была звернута ўвага на неабходнасць уліку мясцовых праграм, стратэгий, тэхніка-эканамічных абгрунтаванняў, якія могуць з'я-

ляцца важнымі ўмовамі для планавання і забудовы населенага пункта.

Пры падрыхтоўцы рэкамендацый улічваліся прапановы архітэктараў, якія супрацоўнічаюць з праектам «Зялёныя гарады». У прыватнасці, архітэктары такіх кампаній як Level80, MLA+ паказвалі на бар'еры для ўкаранення сучасных падыходаў у праектаванні. Яны пакуль змяшчаюцца ў дзеючых нарматыўных дакументах, напрыклад, жорсткае нармаванне плошчы школьных участкаў, перашкоды ў арганізацыі безбар'ернага доступу ў жылыя дамы, лімітаваны пералік дазволёных пакрыццяў. Усе гэтыя заўвагі Праект выкарыстаў пры падрыхтоўцы сваіх прапаноў.

Адметныя індикатары поспеху

У сферы павышэння энергаэфектыўнасці асноўнымі напрамкамі дзейнасці праекта «Зялёныя гарады» з'яўляецца рэалізацыя пілотных энергазберагальных мерапрыемстваў у адпаведнасці з лепшымі практыкамі, а таксама стварэнне механізмаў тыражавання іх вынікаў.

— У рамках праекта «Зялёныя гарады» акцэнт зроблены на мадэрнізацыі сістэм вулічнага асвятлення, а таксама на ўкараненні сістэм інтэлектуальнага ўліку энергарэсурсаў на аб'ектах жыллага фонду Навагрудка, — расказвае эксперт праекта па энергаэфектыўнасці Іван Філюціч. — Практычныя вынікі рэалізацыі названых прапаноў знайшлі адлюстраванне ў Планах дзеяння па ўстойлівым энергетычным развіцці і клімаце іншых муніцыпалітэтаў Беларусі, а таксама пры планаванні рэгіянальных і галіновых праграм павышэння энергаэфектыўнасці ў краіне.

Акрамя таго, вялікая ўвага з боку экспертаў сёння надаецца пытанням укаранення ў рэспубліцы ўстойлівых інструментаў фінансавання праектаў па павышэнні энергаэфектыўнасці. З гэтай мэтай у рамках «Зялёных гарадоў» распрацаваныя рэкамендацыі па ўдасканаленні ў Беларусі механізмаў энергасэрвіснай дзейнасці, якія прынятыя за аснову пры распрацоўцы Канцэпцыі развіцця энергасэрвіснай дзейнасці ў краіне.

Таксама экспертамі Праекта распрацавана падрабязнае Кіраўніцтва па

Іван Філюціч

інструментах фінансавання энергабэрагальных мерапрыемстваў, даступных для беларускіх муніцыпалітэтаў.

— Гэты дакумент дапаможа забяспечыць дакладнае і зразумелае кіраўніцтва для гарадскіх адміністрацый, якімі замежнымі крыніцамі фінансавання яны могуць скарыстацца, якія патрабаванні міжнародных фінансавых інстытутаў да параметраў Праекта, — падкрэслівае Іван Філюціч.

Важны элемент зялёнага горадабудуўніцтва — укараненне ў населеных пунктах прынцыпаў устойлівай гарадской мабільнасці, калі прыярытэт у першую чаргу аддаецца не аўтамабілям, а грамадскаму транспарту, яго нізкавуглярным відам, веласіпедыстам, пешаходам. Напрыклад, у 2019 годзе падрыхтаваны праект пастановы Савета Міністраў Рэспублікі Беларусь «Аб зацвярджэнні метадычных рэкамендацый аб складзе, парадку распрацоўкі, узгаднення, зацвярджэння, рэалізацыі, маніторынгу і карэкціроўкі плана ўстойлівай гарадской мабільнасці».

— Так, метадычныя рэкамендацыі, падрыхтаваныя праектам «Зялёныя гарады», усталяваюць парадак распрацоўкі, узгаднення, зацвярджэння, рэалізацыі, маніторынгу і карэкціроўкі плана ўстойлівай гарадской мабільнасці, — тлумачыць Дзмітрый Навой, эксперт праекта па ўстойлівай мабільнасці. — Дакумент з'яўляецца інавацыйным для Беларусі і дазволіць гарадам больш эфектыўна выкарыстоўваць рэсурсы ў кіраванні транспартнай і дарожнай інфраструктурай.

Усё ідзе па плане

Нельга не адзначыць і тую акалічнасць, што Праектам распрацаваныя прапановы ў Закон «Аб дарожным руху». Яны, у тым ліку, прадугледжваюць магчымасць ажыццяўляць кіраванне дарожным рухам з ужываннем інтэлектуальных транспартных сістэм, планаў устойлівай мабільнасці. З гэтымі і іншымі прапановамі «Зялёных гарадоў» праект Закона «Аб дарожным руху» ўжо прайшоў першае чытанне ў Палаце прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь. У рамках другога чытання магчымых дапрацоўкі праекта Закона з уключэннем больш шырокага спектру элементаў устойлівай гарадской мабільнасці.

У сакавіку гэтага года былі падрыхтаваны прапановы па ўнясенні змяненняў у Тэхнічны кодэкс усталяванай практыкі (ТКП) «Вуліцы населеных пунктаў. Будаўнічыя нормы праектавання». Па словах Дзмітрыя Навоя, прапановы ўключылі сучасную класіфікацыю вулічна-дарожнай сеткі

ў залежнасці ад яе структурызацыі і функцыянальных прыкмет, элементы ўстойлівай мабільнасці, парадак праектавання арганізацыі дарожнага руху, кіраванне транспартным попытам.

— Дакумент карэнным чынам змяняе падыходы да праектавання вулічнай сеткі, дазваляе ўключыць эканоміку ў працэс праектавання і ацаніць эфектыўнасць праектных рашэнняў яшчэ на стадыі праекта, — кажа Дзмітрый Навой. — Прапановы ад праекта «Зялёныя гарады» паступілі ў дзяржаўныя органы і адпаведныя арганізацыі.

Дзмітрый Навой

Абавязкова варта адзначыць, што частка мерапрыемстваў па ўстойлівай гарадской мабільнасці, прапанаваных Праектам, ужо рэалізуецца ў Полацку ў рамках укаранення інавацыйнай схемы арганізацыі дарожнага руху. У прыватнасці, тут распрацаваны і рэалізаваны такія інавацыйныя мерапрыемствы як змяненне геаметрычных характарыстык вуліц, прылады зон пасадкі-высадкі дзяцей у школ, арганізацыі прасторы пры рэалізацыі работ у рамках новага будаўніцтва, рэканструкцыі, капітальнага або бягучага рамонтаў, мерапрыемствы па прыладзе «правільных штучных няроўнасцяў», укараненне зоны платных паркоў.

— Полацк сёння — гэта своеасаблівы палігон для інавацыйных рашэнняў у сферы арганізацыі дарожнага руху, якія падтрымлівае Дзяржаўная інспекцыя, — тлумачыць Дзмітрый Навой. — Мы б хацелі на прыкладзе гэтага горада паглядзець, як усё гэта працуе, і потым — замацаваць пазітыўны вопыт як у тэхнічных нарматыўных прававых актах, так і ў новай рэдакцыі Правілаў дарожнага руху.

Уладзімір Міхайлаў

Урачыстае адкрыццё вуліц з «разумным» святлом у Навагрудку

ДАРОГІ БЕЛАРУСІ АЦЭНЯЦЬ У ЗОРКАХ

Незалежны інстытут аўдытараў дарожнай бяспекі будзе створаны ў Беларусі. А ўсе дарогі краіны, пачынаючы з магістральных, разгледзяць па Міжнароднай праграме ацэнкі дарог (IRAP). Гэта пэўная сістэма, якая вызначыць як найбольш бяспечныя для руху шляхі, так і дарогі, дзе над якасцю яшчэ трэба працаваць. У найбліжэйшае дзесяцігоддзе ў краіне з'явіцца таксама і рэспубліканская праграма развіцця электратранспарту, якая цяпер праходзіць разнастайныя ўзгадненні. Пра гэта, а таксама пра далейшае развіццё шляхоў і аўтамабіляў расказалі спецыялісты.

56 загінулых на мільён — паказчык бяспекі, але можна менш

Стварэнне камфортных і бяспечных аўтадарог — прыярытэт работы дарожнай галіны краіны. У Беларусі рэалізуецца Канцэпцыя забеспячэння бяспекі дарожнага руху, і ў гэтым кірунку ўжо дасягнуты высокія паказчыкі. На дарогах загінула 56 чалавек на мільён жыхароў, хоць імкнучца трэба, канешне, да нулявой смяротнасці, сцвярджаюць спецыялісты.

— У межах праекта рэканструкцыі дарогі М3 і мастоў мы, напрыклад, працуем з кансультантамі, якія будуць дапамагаць нам распрацоўваць стратэгію бяспекі дарожнага руху. У супрацоўніцтве з Еўрапейскім банкам рэканструкцыі і развіцця працягнецца рэканструкцыя і астатніх магістральных дарог на выездзе са сталіцы, — расказаў Сяргей Лявончык, начальнік упраўлення аўтамабільных дарог галоўнага ўпраўлення аўтамабільных дарог Міністэрства транспарту і камунікацый.

Бяспеку на дарогах дапамагае павышаць і сістэма дапамогі кіроўцу — ADAS — сучасныя электронныя прылады, якімі цяпер аснашчаюцца ўсе аўтамабілі і аўтобусы. Частка такіх сістэм ужо мае статус абавязковых. У прыватнасці да АБС — антыблакіровачнай сістэмы тармазоў — з гэтага года дадалася як абавязковая і сістэма курсавой устойлівасці аўто.

Для легкаваго транспарту яна ўжо дзейнічала, а цяпер масава павінна з'явіцца і на грузавым, паведаміў Павел Шабанаў, галоўны канструктар па аўтамабільнай тэхніцы Мінскага аўтамабільнага завода холдынга «Бел-аўтаМАЗ»:

— Факультатыўная ў нас у краіне, аднак абавязковая ў Еўропе функцыя экстраннага тармажэння таксама павінна запрацаваць. На аўто ўстанаўліваецца камера — такі элемент штучнага зроку, — якая распазнае элементы дарожнага пакрыцця, што дазваляе аўто рухацца без удзелу кіроўцы, калі ўстаноўлены такі рэжым. А таксама бачыць аб'екты, што набліжаюцца да машыны: прадметы і людзей. Такім чынам нават няўважлівасць вадзіцеля не стане прычынай аварыі.

Меры бяспекі ў выкарыстанні тэхнікі, якая вырабляецца на Мінскім трактарным заводзе (МТЗ), мае спецыфічны характар. Яны датычацца ў асноўным перакульвання і пападання ў яе нейкіх прадметаў падчас работы і значна менш звязаны з хуткасцю, бо ў транспартным рэжыме яна не перавышае 40 км/г, а ў рабочым — 12 км/г. На прадпрыемстве, як сведчаць яго спецыялісты, ствараюць самы шырокі асартымент тэхнікі. Ёсць і камунальная для ўтрымання дарог — уборкі і абкошвання, і будаўнічая — для стварэння тых жа дарог і мастоў.

— Магутнасныя паказчыкі гэтай тэхнікі сёння ў залежнасці ад неабходных аб'ёмаў работ складаюць ад

30 конскіх сіл для мясцовых тэхналагічных дарог да 130–150 — для вялікіх магістраляў, — расказаў Аляксей Любчэўскі, намеснік дырэктара філіяла ААТ «МТЗ» «Гандлёвага дома BELARUS». — Гэта хутчэй энергетычны сродак, які ў пэўны час і ў пэўным месцы можа даць неабходную колькасць энергіі: гідраўлічнай, механічнай ці электрычнай. Пры гэтым мы цесна супрацоўнічаем з дарожнымі службамі і прапануем базавыя шасі для навешвання на іх спецыяльнага

абсталывання, якое не выпускаецца на МТЗ. А таксама гатовыя да стварэння тэхнікі па заказе, у тым ліку і ў межах імпартызамішчэння.

Электракары: МА3-303, 12-тоннік і «Геаметрыя А»

Экалогія — таксама адзін з момантаў бяспекі. Трэба зніжаць выкіды CO₂ у атмасферу ад аўто. У краіне ўжо дзейнічае экастандарт Еўра 5 для аўтатранспарту. Аднак не за гарамі і час, калі мы рушым да змяншэння выкідаў ажно да нуля, заўважыў галоўны канструктар МАЗа:

— Гэта тэхніка на электрапрывадзе, якая не мае сістэм, звязаных з рухавіком унутранага згарання. Такія віды транспарту будуць у найбліжэйшы час распаўсюджвацца і ў нас. Моду на гэта задалі краіны, дзе экасітуацыя была крытычная: Кітай і Індыя. Пасля пачатку дзяржаўнай праграмы развіцця транспарту і яго замены на экалагічны за дзесяць з лішнім гадоў там дасягнулі ашаламляльных вынікаў. Апошнія тры гады Кітай вырабляе па 90–100 тысяч адных толькі электробусаў. А ў буйных кітайскіх гарадах курсіруе па 10–15 тысяч электробусаў. Для параўнання, у Маскве цяпер 500 элект-

Geometry A). Спецыялісты кажуць, што гэты седан ужо паказаў свае характарыстыкі. У залежнасці ад выкарыстоўваемага на машыне акумулятара аўто праходзіць свае заяўленыя 400 і 500 кіламетраў. Цяпер яго плануюць тэсціраваць у зімовых умовах, а таксама разглядаць, як забяспечыць яго эксплуатацыю ў Беларусі і сачыць за гатоўнасцю электрастанцый для абслугоўвання электракараў.

Акрамя таго, сёлета на прадпрыемстве «Белдэжы» асвоены поўны тэхналагічны цыкл вырабу аўто «Джылі Кулрэі» (Geely Coolray), які ўжо ўпадабаўся расійскаму і беларускаму спажывецам. На вуліцах гэтай мадэлі будзе станавіцца ўсё больш, запэўніў Віталь Быліцкі, галоўны тэхнолаг «Белдэжы»:

— Мы перадалі нашым дылерам доследную партыю дзвюх новых мадэляў. «Джылі Тугела» (Geely Tugella) — прэміяльны красавер, які сёння валодае максімальнымі опцыямі работы па бяспецы і камфорту. А таксама больш бюджэтны варыянт: хэчбэк «Джылі ЖС» (Geely GS).

Над экалагічнай бяспекай працуюць і на МТЗ. Пры гэтым для тэхнікі, вырабляемай тут, прымяняюцца больш жорсткія стандарты, чым для звычайных аўто. Гэта тлумачыцца тым, што прадукцыя завода занята ў асноўным у сельскай гаспадарцы — на палях (а гэта прадукты харчавання), або яго тэхніка працуе ў мясцовасці, дзе яшчэ нічога не створана (а гэта прырода, і ўздзеянне на яе павінна быць мінімізавана).

— На нашых рухавіках мы актыўна выкарыстоўваем і электронныя сістэмы кіравання ўпырскваннем паліва, што рацыянальна і з боку эканомікі, і экалагічнай бяспекі. А таксама складаная сістэма каталітычных нейтралізатараў, каталізатараў, якія зводзяць да мінімальна магчымых сёння паказчыкаў выкіды CO₂ і аксідаў азоту, — падзяліўся прадстаўнік МТЗ. — Што датычыцца альтэрнатыўных відаў паліва, у нашай тэхніцы таксама маецца спецыфіка. Мы робім электрыфікацыю трактараў з дапамогай не цягавых батарэй, а дызель-генератарных устаноў. Яны паказваюць, з аднаго боку, больш экалагічныя класы, а з іншага — больш эканамічнае прымяненне нашай тэхнікі.

Ірына Антонова

робусаў. І тэндэнцыі да развіцця электратранспарту захоўваюцца.

У Беларусі «Белкамунмаш» ужо некалькі гадоў таксама вырабляе электробусы, якія сілкуюцца ад трайлебускай сеткі і курсіруюць па маршрутах сталіцы. А МАЗ выпрабаввае два створаныя летась прататыпы тэхнікі на электрапрывадзе. Гэта гарадскі 12-метровы электробус МА3-303 і разважны аўтамабіль да 12 тон.

— Гэта даволі новая рэч. І калі гаварыць пра бяспеку, нельга не сказаць, што існаванне электрапрывода мае на ўвазе наяўнасць высокага напружання (каля 600 вольт) на борце транспарту. Адпаведна, у серыйнай вытворчасці мы абавязаны прадставіць усебакова выпрабаваную тэхніку, бяспечную для пасажыраў, — удакладніў Павел Шабанаў.

На прадпрыемстве «Белдэжы» ў сваю чаргу тэсціруецца электракар «Джылі Геаметрыя А» (Geely

ЭПОХА, ЯКАЯ ЗАКАНЧВАЕЦЦА

Апошні папярковы беларускі пашпарт выдадуць 31 снежня 2020 года

Лічбавы чалавек

Цалкам змяніць сітуацыю ў галіне электронных паслуг, мяркуюць спецыялісты, дапаможа ўкараненне Беларускай інтэграванай сэрвісна-разліковай сістэмы (БІСРС) — комплексу інфармацыйных сістэм і рэсурсаў для ідэнтыфікацыі спажыўцоў (фізічных і юрыдычных асоб) з прымяненнем ідэнтыфікацыйных картак (ID-картак) з мэтай аказання ім электронных паслуг, у тым ліку адміністрацыйных працэдур.

3 1 студзеня 2021 года ніводзін беларус не зможа атрымаць стары ўзор пашпарта. Калі дакумент трэба будзе змяніць ці атрымаць новы, чалавеку дадуць ужо два дакументы: для адносін унутры Беларусі — ID-картку, а для выезду і карыстання па-за межамі нашай краіны — біяметрычны пашпарт.

— Беларусь прыняла ў гэтым кірунку сур'ёзнае рашэнне. Кожны, хто атрымлівае ID-картку, аўтаматычна набывае электронны лічбавы подпіс з 10-гадовым тэрмінам прыдатнасці. Гэта дазволіць нам атрымаць «лічбавага чалавека», — упэўнены Сяргей Руднеў, першы намеснік дырэктара Нацыянальнага цэнтра электронных паслуг. — Сёння над гэтым праектам працуе больш за 50 дзяржорганаў і арганізацый. У краіне няма ніводнай сферы дзейнасці, дзе б не патрабавалася асоба грамадзяніна. Усе працэсы пачынаюцца з ID-нумара.

На ID-картцы будуць сабраныя даныя, якія практычна ніколі не мяняюцца: дата нараджэння, імя, імя па бацьку, прозвішча, пол. Астатнія звесткі пра чалавека досыць зменлівыя. Сёння ты замужам, заўтра — не, сёння ў адным месцы працуеш, заўтра — у іншым, сёння ў цябе адно дзіця, заўтра — два. І гэтую дынамічную інфармацыю прапісваць на ID-картках не будуць.

Сертыфікат фізічнай асобы

Самы просты прыклад, дзе патрабуецца інфармацыя пра чалавека, — працэс яго рэгістрацыі. З 2021 года, каб зарэгістраваць чалавека з дапамогай ID-карткі, спатрэбіцца атрыманне анлайн-інфармацыі пасродкам агульнадзяржаўнай аўтаматызаванай інфармацыйнай сістэмы (ААІС) «Рэгістрацыйны ўлік» або Рэгістра насельніцтва.

— Лічбавы пашпарт зробіць у краіне рэвалюцыю. Гэтак жа як з'яўленне таксі Uber, якое змяніла падыходы да сэрвісаў і мысленне людзей. Нам паказалі, як гэта можа працаваць у рэжыме анлайн без дыспетчарскіх службаў. Наша

задача цяпер — стварыць умовы для пераводу ўсіх працэсаў у анлайн-узаемадзеянне, каб мінімізаваць паходы ў розныя структуры, — падкрэсліў эксперт. — Другое неабходнае мерапрыемства — поўная перапрацоўка дзяржаўнай сістэмы кіравання адкрытымі ключамі. З 1 студзеня мы поўнасцю пачынаем сыходзіць ад выпуску сертыфікатаў юрыдычных асоб. Гэта будзе сертыфікат фізічнай асобы плюс сертыфікат, які вызначае яе паўнамоцтвы. Такім чынам першасным суб'ектам становіцца чалавек, а працэсы, што адбываюцца вакол яго, — яго атрыбуты. І варыянтаў такіх сертыфікатаў можа быць мноства.

Е-канструктар

Поўнасцю перапрацоўваецца агульнадзяржаўная аўтаматызаваная інфармацыйная сістэма. Ад старой ААІС, якая стваралася ў 2008-м, практычна нічога не застанецца. Візуальная частка працэсу лічбавага прадстаўлення асобы чалавека будзе базіравацца цяпер на новых тэхналогіях з новымі функцыянальнымі магчымасцямі. З 1 студзеня з'явіцца таксама канструктар адміністрацыйных працэдур і электронных паслуг усіх відаў — е-канструктар.

— З яго дапамогай мы зможам стварыць любую адміністрацыйную працэдуру (незалежна ад таго, якому суб'екту яна будзе аказвацца) не за два-тры месяцы, а за тыдзень, не прыцягваючы да працэсу суперпраграмістаў, — абазначыў Сяргей Руднеў.

Трэба будзе мяняць і звычку беларусаў даваць дакументам на паперы з абавязковай пячаткай ды подпісам службовай асобы. Звесткі з дзяржаўнага інфармацыйнага

рэсурсу апырыў папавінны лічыцца юрыдычна сапраўднымі. Нават калі ў гэтым рэсурсе будзе нейкая памылка, нічога страшнага, яе выправяць. Ва ўсім свеце чыстым лічыцца рэсурс, сапраўднасць якога 70%. Гэтага дастаткова, каб якасна працаваць з інфармацыяй, упэўнены прадстаўнік Нацыянальнага цэнтра электронных паслуг:

— Цяпер мы пачынаем працаваць не з электроннымі файламі, падпісанымі лічбавым подпісам, а са звесткамі, атрыманымі з інфармацыйных рэсурсаў.

Нарадзіўся чалавек — атрымаў электронны кабінет

Новая версія партала электронных паслуг з’явіцца з 1 студзеня 2021 года. І для кожнага беларуса на базе інфармацыі з Рэгістра насельніцтва аўтаматычна створыцца новы электронны асабісты кабінет, незалежна ад таго, прасіў пра гэта чалавек ці не.

З моманту стварэння (з нараджэння чалавека) кабінет мае неактыўны статус, пакуль чалавек яго не актывізуе ў момант першаснай ідэнтыфікацыі з выкарыстаннем электроннага лічбавога подпісу з ID-карткі. Тут будзе знаходзіцца ўся інфармацыя з гісторыяй выкарыстання гэтага кабінета. Нават калі чалавек не заходзіў у кабінет, але дзяржава рабіла нейкія дзеянні адносна грамадзяніна, то паведамленні пра гэта будуць дасылацца ў кабінет. Калі чалавек памёр, кабінет аўтаматычна дэактывуецца, каб ніхто

замест яго не змог здзейсніць ніякіх юрыдычна значных працэдур. У межах платформы ствараецца таксама электронны асабісты кабінет юрыдычнай асобы, раскажаў Сяргей Руднеў:

— З 1 студзеня мы такім чынам атрымліваем два асабістыя кабінеты. Кабінет фізічнай асобы дазваляе рэгулятару ў асобе Міністэрства юстыцыі працаваць з грамадзянамі на базе звестак з Рэгістра насельніцтва. Асабісты кабінет юрыдычнай асобы дазволіць Міністэрству эканомікі працаваць з гэтымі асобамі. Пры гэтым кожны кабінет юрыдычнай асобы будзе звязаны з канкрэтным грамадзянінам, а не з кампаніяй.

Адна асоба — два пашпарты

З новага года ў беларусаў стане фактычна па два пашпарты: ID-картка і біямэтрычны пашпарт, які будзе выдавацца не абавязкова, а пры патрэбе пакінуць межы Беларусі. Тэрміны выдачы такога пашпарта вызначаюцца законам, як і папяровага сіняга, аднак яны будуць больш скарачаныя. Дзейнічаць дакумент будзе дзесьць гадоў, сказала Наталля Кочына, намеснік дырэктара па камерцыйных пытаннях Нацыянальнага цэнтра электронных паслуг.

Усе арганізацыі краіны ў новым годзе павінны закупіць счытвальнікі, каб мець магчымасць прымаць грамадзян з ID-карткамі, на якіх ужо будзе змешчана неабходнае праграмае забеспячэнне. На адваротным баку ID-карткі знаходзіцца прамавугольнік, які ўшываецца ў гэтую прыладу — гэта і ёсць лічбавы подпіс, які разам з ID-карткамі будзе выдавацца чалавеку. Ці карыстацца подпісам, вырашае сам грамадзянін.

— У першую чаргу з ажыццяўленнем адміністрацыйных працэдур і аказаннем электронных сэрвісаў з выкарыстаннем ID-карткі, пэўна, сутыкнуцца службы «адно акно», а таксама ўсе сферы жыццядзейнасці чалавека, куды ён можа звярнуцца дзеля аказання паслуг, — заўважыла намеснік дырэктара.

Абсалютна ўсе адміністрацыйныя паслугі могуць быць накіраваны чалавеку ў яго асабісты кабінет пасля іх пераводу ў электронны выгляд. У тым ліку паведамленні ад дзяржорганаў накшталт штрафаў і павестак. Лічыцца, што грамадзянін такім чынам успрыняў дасланую інфармацыю і не можа ігнараваць яе, бо дакумент дастаўлены.

— У дзеючай версіі адзінага партала электронных паслуг прысутнічае 163 электронныя сэрвісы (113 электронных паслуг і 50 адміністрацыйных працэдур). І з моманту пераходу на новую платформу трэба будзе пераводзіць на яе і ўсе гэтыя рэсурсы, і адміністрацыйныя працэдур, якія вызначаны Урадам. Зрабіць гэта трэба да 2024 года. Ужо вызначаны пералік з 30 найбольш запатрабаваных адміністрацыйных працэдур для грамадзян і 30 — для юрыдычных асоб, якія неабходна перавесці ў электронны выгляд найперш ужо налета.

На жаль, у межах БІСРС пакуль немагчыма выкарыстоўваць мабільныя тэхналогіі, каб атрымаць дадатковыя звесткі на тэлефон, аднак работа ў гэтым кірунку вядзецца. Як і плануемая поўная алічбоўка ўсёй інфармацыі, што захоўваецца ў архівах загсаў.

Людміла **Быкава.**
Фота **БелТА.**

ЭЛЕКТРАМАГУТНАЯ БУДУЧЫНЯ

Наступнае пяцігоддзе праз увяд у эксплуатацыю Беларускай АЭС надасць новае развіццё электратэхналогіям, якія дазваляць поўнаасцю выключыць з паліўна-энергетычнага балансу краіны прыродны газ і нафтапрадукты і заменяць іх сабой. У сваю чаргу гэта прывядзе да развіцця аднаўляльных крыніц энергіі і іх інтэнсіўнай інтэграцыі ў энергасістэму Беларусі.

Рэзервы аднаўляльных крыніц

Прагназуецца таксама з'яўленне новых прарыўных тэхналогій не толькі ў паліўна-энергетычным балансе, але і ў будаўніцтве, у прамысловасці, што дазволіць максімальна адысці ад

імпарту вуглевадародаў. Гэта звязана і з міжнароднымі абавязацельствамі Беларусі па змяншэнні выкідаў CO_2 у атмасферу. Пра будучыню аднаўляльнай энергетыкі краіны на прэс-канферэнцыі расказалі эксперты.

Як вядома, Беларусь імпартуе большую частку сваіх энергарэсурсаў: да

84% усіх вуглевадародаў паступае да нас з-за мяжы. Таму ў краіне праводзіцца палітыка энергазберажэння і ўкаранення аднаўляльных крыніц энергіі (АКЭ), нагадаў Міхаіл Малашанка, намеснік старшыні Дзяржаўнага камітэта па стандартызацыі, дырэктар Дэпартамента па энергаэфектыўнасці.

Налета краіна плануе ўвесці ў эксплуатацыю не менш за 500 МВт цеплагенеруючых магутнасцяў з выкарыстаннем біяпаліва ў сістэме ЖКГ для забеспячэння патрэб насельніцтва ў цеплаэнергіі. Біяпаліва і цяпер стварае найбольшую частку энергіі ў паліўна-энергетычным балансе. У асобных раёнах выраб цеплаэнергіі ў сістэме ЖКГ з дапамогай гэтай крыніцы дасягае 70–90%. Аднак у энергабалансе краіны ў цэлым мясцовыя віды паліва займаюць толькі 16,5%. Пры гэтым мяркуецца, што да 2025-га магутнасць устаноў, што працуюць на АКЭ, дасягне 750 МВт.

— Магутнасць беларускай энергасістэмы складае 10 170 МВт. За восем месяцаў сёлета магутнасць устаноў, якія працуюць з выкарыстаннем АКЭ, за кошт уводу новых аб'ектаў павялічылася на 82,1 МВт і склала 486,7 МВт. Гэта 4,8% ад агульнага аб'ёму вырабу энергіі (летась было 4%), — абазначыў Сяргей Грэбен, начальнік упраўлення энергаэфектыўнасці, экалогіі і навукі Міністэрства энергетыкі.

Летась у паліўна-энергетычным балансе краіны 7,1% энергіі атрымана з аднаўляльных крыніц. У асобных краінах свету 25–30% электраэнергіі вырабляецца менатіта так:

— У Беларусі распрацаваны план дзеянняў да 2030 года, існуе шэраг дамоўленасцяў з Міжнародным агенцтвам па аднаўляльным крыніцам энергіі (IRENA), якое гатова аказаць тэхдапамогу і правесці работу адносна магчымасці і павелічэння выкарыстання АКЭ ў Беларусі. Сёння ўстаноўленая электрычная магутнасць мясцовых аднаўляльных крыніц у краіне каля 492 МВт. Паводле міжнародных энергетычных суполак, калі магутнасць АКЭ складае менш за 10% ад аб'ёмаў усёй энергасістэмы, то яна не ўплывае на збалансаваную работу сістэмы ў цэлым, — расказаў Міхаіл Малашанка.

Стандарты для ветраўстаноў

Забруджанасць паветра і абмежаванасць паліўных выкапняў робяць ветраэнергетыку бадай што самай чыстай аднаўляльнай крыніцай энергіі. Сёння гэта адна з найбольш перспектывных яе крыніц, якая паспяхова развіваецца і з'яўляецца важным кі-

рункам энергазберажэння, акрэсліла Аляксандра Шаўцова-Роніна, начальнік аддзела тэхнічнага нарміравання і стандартызацыі ў электратэхніцы, радыёэлектроніцы і энергазберажэнні Белдзяржінстытута стандартызацыі і сертыфікацыі:

— Стварэнне ветрапаркаў у краіне — адносна новы кірунак. Для забеспячэння нарматыўнай падтрымкі нашым інстытутам распрацаваны тры міждзяржаўныя стандарты, якія вызначаюць патрабаванні да ветраэнергетычных устаноў.

Адзін з іх тычыцца патрабаванняў да праектавання ветраэнергетычных устаноў, іх канструкцый і ўсіх падсістэм. Яго мэта — абараніць устаноўку ад усялякіх уздзеянняў на працягу ўсяго часу існавання. Другі стандарт тычыцца патрабаванняў да малых ветраэнергетычных устаноў, іх падсістэм і механізмаў. Яшчэ адзін стандарт утрымлівае выпрабаванні на адпаведнасць і сертыфікацыю. Ён заклікае аблегчыць узаемае прызнанне ўдзельнікамі рынку вынікаў выпрабаванняў і дакументаў аб ацэнцы адпаведнасці, якія выдадзены ў межах розных дзяржаў.

Сонца, вада і парніковыя выкіды

Беларусь — удзельніца рамачнай канвенцыі ААН аб змяненні клімату. Наша краіна ўзяла на сябе абавязальства скараціць да 2030 года выкід парніковых газаў на 28% у параўнанні з

аб'ёмамі 1990-га, таму развіццё АКЭ ў краіне вельмі важнае. Аднак, нягледзячы на тое, што ў 2018-м працэнт скарачэння ўжо дасягнуў 33, праз высокае развіццё прамысловасці ды іншых галін эканомікі краіны без дадатковых мер і мерапрыемстваў па зніжэнні выкідаў парніковых газаў, Беларусь можа не дасягнуць заяўленага скарачэння да 2030 года, падкрэсліла Наталля Гульніцкая, начальнік упраўлення рэгулявання ўздзеянняў на атмасфернае паветра, змяненне клімату і экспертызы Міністэрства прыродных рэсурсаў і аховы навакольнага асяроддзя.

Летась выкіды ад стацыянарных крыніц склалі 426,1 тысячы тон, з іх 85 тысяч тон — ад спалвання паліва. Сёння краіна мае дастатковы патэнцыял для развіцця аднаўляльнай энергетыкі. Гадавы прыход сонечнай радыяцыі на адзінку плошчы ў нас супастаўны з такімі паказчыкамі ў Германіі ці Польшчы, дзе сонечная энергетыка развіваецца больш высокімі тэмпамі.

— У нас няма такога ветру, як у краінах з морамі і акіянамі, аднак пры існуючых тэхналогіях нашы паказчыкі па ветры дастатковыя, каб ветраэнергетыка стабільна развівалася. Патэнцыял гідраэнергетычных рэсурсаў краіны каля 250 МВт. Ён сканцэнтраваны ў Гродне, Віцебску і Магілёўскай вобласці каля рэк Нёман, Заходняя Дзвіна і Дняпро, — звярнула ўвагу Наталля Гульніцкая.

Ірына **Сідарок**.
Фота **БелТА**.

Малая гідраэлектрастанцыя на рацэ Іпуч у г. Добруш

«ЗІМОЎКА Ў АНТАРКТЫДЗЕ — АСАБЛІВЫ ВЫПАДАК»

Дадзены ўрачысты старт 13-й Беларускай антарктычнай экспедыцыі

Сёлета на лядовы кантынент адправіліся дзесяць удзельнікаў: як спецыялісты, якія ўжо пабывалі ў Антарктыдзе (пяць чалавек), так і навічкі. Членаў экспедыцыі чакае нялёгкая праца па нарошчванні будаўніцтва ўласнага дому на берагах Антарктыкі — Беларускай антарктычнай станцыі «Гара Вячэрня», а таксама па правядзенні навуковых даследаванняў у рамках дзяржаўнай праграмы па вывучэнні Антарктыкі. У канцы кастрычніка члены 13-й Беларускай антарктычнай экспедыцыі выехалі ў Санкт-Пецярбург. Туды ж былі адпраўлены экспедыцыйныя грузы. З Санкт-Пецярбурга на борце расійскага судна беларускія палярнікі накіраваліся ў Антарктыку. Са снежня да сярэдзіны лютага, гэта значыць 2,5 месяца, на Паўднёвым полюсе Зямлі будуць праводзіцца навуковыя даследаванні і работы па разгортванні амбулаторна-хірургічнага модуля станцыі. Вяртанне беларускіх палярнікаў на радзіму плануецца ў першай палове сакавіка.

А напярэдадні нязменны кіраўнік усіх беларускіх антарктычных экспедыцый Аляксей Гайдашэў расказаў аб планах па будаўніцтве інфраструктуры, навуковых даследаваннях, прынцыпах адбору і побыце палярнікаў. А таксама пра тое, калі плануецца перайсці да круглагадовых даследаванняў. У скарачаным варыянце прыводзім самыя цікавыя пытанні і адказы.

Ад спартанскіх умоў — да камфорту

— *Аляксей Аляксандравіч, як Беларусь распачынала даследаванне Антарктыкі? Чога ўдалося дасягнуць за прайшоўшыя гады?*

— Наша краіна далучылася да Дагавора аб Антарктыцы ў 2006 годзе. Доўгі час пасля гэтага мы працавалі фактычна ў палявых умовах. Расійскі бок даў у бязвыплатнае карыстанне некалькі збудаванняў, якія захаваліся з часоў савецкіх антарктычных экспедыцый. Яны былі даволі трухлявыя, са шчылінамі, старой паламанай мэбляй. Там было цёмна, холадна і мокра. Добра прапаліць памяшканне не было магчымасці: дызель-генератары аказаліся слабыя. Не было неабходных санітарна-гігіенічных умоў. Мыліся вадой з чайніка, гатавалі на невялікай газавай плітцы на дзве фяеркі з маленькімі балончыкамі.

Што датычыцца нашай работы, мы ў асноўным рабілі вымярэнні, збіралі пробы і ўзоры, каб прывезці іх у Беларусь, таму што не маглі правесці на месцы нават іх папярэднюю апрацоўку з-за адсутнасці навуковых лабараторыяў.

Нягледзячы на тое, што доўгі час прыйшлося працаваць у суровых умовах, энтузіязм не знік. Мы ішлі наперад крок за крокам. У 2013 годзе Урад, Нацыянальная акадэмія навук, Мінпрыроды па ўзгадненні з Мінфінам зацвердзілі план бу-

даўніцтва Беларускай антарктычнай станцыі. Два гады распрацоўвалася дакументацыя, вяліся падрыхтоўчыя работы. Першы аб'ект з'явіўся ў 2015 годзе — модуль кіравання сувязі і навігацыі.

А сёння першая чарга будаўніцтва станцыі дазваляе размяшчаць да 11–12 чалавек асабовага складу экспедыцыі. У кожнага ёсць жылёе памяшканне, хай і невялікае, але ўтульнае, з сістэмай абагрэву і вентыляцыі. Ёсць асобны санітарна-гігіенічны модуль. Маюцца сучасныя навуковыя

Дэлегацыя беларускіх палярнікаў

лабараторыі па такіх кірунках, як фізіка атмасферы, біялогія. Ёсць гідраметэаралагічнае бюро: яго прыборнае аснашчэнне дазваляе дыстанцыйна вымяраць асноўныя параметры прыроднага асяроддзя Антарктыкі — хуткасць і напрамак ветру, адносную вільготнасць і тэмпературу паветра. Прычым усё звесткі адразу апрацоўваюцца і перасылаюцца на Вялікую зямлю. Гэта важна ў тым ліку для абслугоўвання палётаў антарктычнай авіяцыі, марскога суднаходства.

— *А як цяпер выглядаюць асноўныя збудаванні Беларускай антарктычнай станцыі?*

— У службова-жылым модулі кіравання сувязі і навігацыі, які мы пабудавалі першым, размешчана метэаралагічнае бюро, навігацыйнае абсталяванне, апаратура для сувязі як па Антарктыдзе, так і з Вялікай зямлёй, авіяцыйнай, марскімі суднамі. Другі аб'ект — васьмісекцыйны лабараторна-жылы модуль, фарміраванне якога мы завяршылі падчас 12-й экспедыцыі. Там ёсць навуковыя лабараторыі, жылыя памяшканні, тэхналагічны модуль кантролю за электраэнергіяй, санітарна-гігіенічная секцыя з душавымі, пральнымі машынамі, секцыя-саўна з пакоем адпачынку, амбулаторыя-медпункт з сучасным кантрольна-дыягнастычным, фізіятэрапеўтычным абсталяваннем. І яшчэ адна секцыя — аперацыйна-хірургічны блок, абсталяваны па самых су-

часных патрабаваннях медыцынскага абслугоўвання. Абсталюванне дазваляе праводзіць у выпадку неабходнасці складаныя хірургічныя ўмяшанні.

На жаль, з лагістычных прычын медыцынскія канструкцыі прыйшлі толькі ў канцы сезона. Мы іх разгрузілі і вымушаныя былі ўжо эвакуіравацца, сыходзіць на Вялікую зямлю. Таму медыцынскі аб'ект пакуль застаецца закраненым. Задача наступнай экспедыцыі — разгарнуць яго, зманціраваць, правесці і ўвесці ў эксплуатацыю абсталюванне.

Свой «дом культуры»

— Ці плануецца ў найбліжэйшыя гады працягваць будаўніцтва?

— Так, фарміраванне Беларускай антарктычнай станцыі нельга лічыць завершаным. У планах — наступны этап пяцігадовай дзяржаўнай праграмы. Прадугледжана далейшае развіццё інфраструктуры. Напрыклад, патрэбны кают-кампанія і камбуз — не толькі для падрыхтоўкі і прыёму ежы, але і для стварэння спрыяльнага сацыяльна-псіхалагічнага клімату ў калектыве. Там усе змогуць сабрацца, правесці разам вечар, пагаварыць, адпачыць. У антарктычных умовах гэта будучы не толькі кухня і сталовая, але і свайго роду дом культуры. Размесцім там бібліятэку, відэатэку, настольныя гульні.

У наступнай пяцігодцы ў нас павінна з'явіцца і геафізічная абсерваторыя. Там будзе і лабараторыя, і месца для пражывання двух супрацоўнікаў. У абсерваторыі размесцім геафізічнае абсталюванне, у тым ліку сейсмограф, які будзе адсочваць падземныя ваганні ў Антарктыцы і за яе межамі.

— Беларускаю станцыю ў гэтым сезоне наведала міжнародная інспекцыя Дагавора аб Антарктыцы. Як замяжыныя эксперты ацанілі работу беларускіх палярнікаў?

— Інспекцыя вывучала ў нас пытанні бяспекі, экалогіі, энергазабеспячэння, водазабеспячэння, бяспекі транспартных сродкаў, сувязных камунікацый, у тым ліку спадарожнікавых, арганізацыі навуковых даследаванняў. Праводзілася комплексная, непрадузятая, аб'ектыўная праверка. Па выніках інспекцыі нам казалі, што Беларуская антарктычная станцыя з'яўляецца найлепшай з 12 праінспектаваных гэтай групай у сезон 2019–2020 гадоў. Інспектары падкрэслілі высокую ступень экалагічнай бяспекі, тэхналагічнасць, шырокае выкарыстанне альтэрнатыўных крыніц энергіі, аснашчэнне энергаэфектыўным абсталюваннем, бяспечнае і эфектыўнае абсталюванне жыццезабеспячэння.

Вельмі высокія водгукі атрымаў навуковы складнік: прыборная база, комплексы, тыя віды навуковых праграм і назіранняў, якія рэалізуюцца Беларускай антарктычнай экспедыцыяй.

Інспектары гутарылі з кожным палярнікам асобна. Затым, дзелячыся ўражаннямі, яны падкрэслілі, што на станцыі працуе вельмі кваліфікаваны персанал, пануе ўзорная дысцыпліна.

Навічкі і «ветэраны»

— Беларускія палярнікі па дзяржпраграме працавалі ў Антарктыдзе толькі ў летні сезон. Калі плануецца застацца на зімоўку?

— Пераход да зімовачных мерапрыемстваў з аб'ектыўных прычын у найбліжэйшы год-два не разглядаецца, пакуль не стабілізавалася агульнасусветная транспартна-лагістычная сітуацыя. Было б авантурызмам цяпер заставацца на зімоўку, не разумеючы, што будзе праз паўгода ці год, як вяртаць людзей, як іх забяспечваць, як змяняць склад экспедыцыі. Мы прынялі рашэнне пакуль праводзіць толькі сезонныя экспедыцыі.

Паказальна, што кожны год у складзе чарговай экспедыцыі ёсць спецыялісты, якія ўжо бывалі ў Антарктыцы і хочуць паехаць зноў. Напрыклад, у складзе 13-й экспедыцыі будзе пяць вопытных палярнікаў. Гэта вельмі важна. Навічка навучыць досыць складана: ён можа быць суперпрафесіяналам на Вялікай зямлі, але ў Антарктыдзе вельмі шмат нюансаў, складанасцяў, асаблівых ўмоў для жыцця. З кожным даводзіцца працаваць індывідуальна. Усе палярнікі, якія ўдзельнічалі ў беларускіх антарктычных экспедыцыях, у нас на вагу золата, бо яны ведаюць, куды і навошта едуць, як там сябе паводзіць і як працаваць.

— У зімовачную экспедыцыю вы будзеце браць толькі дасведчаных палярнікаў?

— Так не бывае, каб не было навічкоў. 50 % спецыялістаў з вопытам работы ў Антарктыцы — як правіла, аптымальна колькасць для таго, каб стабільна адпрацаваў увесь калектыў. Зімовачная экспедыцыя не прадугледжвае пашыранага складу, бо некаторыя віды навуковых назіранняў падчас антарктычнай зімы не праводзяцца. У будучыні мы плануем, што ў перыяд правядзення сезонных работ на Беларускай антарктычнай станцыі будзе працаваць 14–15 чалавек, а на зімоўку заставацца 10–11.

Зімоўка — гэта асаблівы выпадак. Восем месяцаў у годзе аказваць дапамогу ў Антарктыцы ніхто не зможа: самалёт не прыляціць і карабель не прыйдзе. На працягу сезоннай экспедыцыі ў выпадку нейкіх форс-мажорных абставін можна вырашыць пытанне эвакуацыі хворага, даставіць запчасткі, калі нешта выйшла са строю. Але калі пачынаюцца зімовачныя мерапрыемствы, разлічваць можна толькі на тое, што прывезлі, і на людзей, якія побач. На зімовы перыяд патрабуецца фіксаваны састаў, кампактны, мінімальна неабходны з пункту гледжання эфектыўнасці выконваемых работ і бяспекі. Гэта тэхнічныя спецыялісты па жыццезабеспячэнні і навуковыя супрацоўнікі для выканання круглагадовых навуковых праграм.

За 15 гадоў мы напрацавалі вопыт і кадры. Але трэба разумець, што ніколі сур'ёзныя праекты і аб'екты не ўводзяцца адразу ў эксплуатацыю для шырокага выкарыстання, няхай гэта будуць станцыі метро ці палёты ў космас. Спачатку ўсё шматразова адпрацоўваецца і тэсціруецца. Так і ў нашым выпадку. Спачатку трэба правесці пілотную зімоўку з удзелам пераважна тэхнічных спецыялістаў. Хай там будзе ўсяго адзін-два навуковыя супрацоўнікі, але абавязкова павінны быць тэхнары — кожны па сваім кірунку. На працягу гэтай ізаляцыі трэба правесці ўсе сістэмы і пераканацца, што ўсё бяспечна. А калі нешта не так, вярнуўшыся назад, зрабіць работу над памылкамі. Толькі пасля гэтага можна будзе казаць пра пачатак бесперапыннага цыкла круглагадовых зімовачных мерапрыемстваў у Антарктыдзе.

Надзея Нікалаева

ЯК ЗМЕНИЦЦА ЖЫЦЦЁ

Дзякуючы запуску Беларускай АЭС перад краінай адкрываюцца новыя гарызонты для прымянення электрычнай энергіі. І справа тут не толькі ў зніжэнні экалагічнай нагрузкі і эканоміі на імпарце прыроднага газу — энергія з БелАЭС дазволіць па-новаму зірнуць на многія віды дзейнасці.

Колькасць электрамабіляў у Беларусі за апошнія паўгода вырасла ўдвая і перавысіла 1200. Далей лічба, безумоўна, будзе расці ў геаметрычнай прагрэсіі: развіццё электратранспарту — агульнасусветны трэнд. Адно толькі СЗАТ «БелДжы» ў 2021 годзе плануе выпусціць амаль 1000 электрамабіляў у коштавай катэгорыі не больш за 30 тысяч долараў ЗША. Першыя ўзоры такой тэхнікі ўжо праходзяць выпрабаванні. Паралельна развіваецца інфраструктура для гэтага віду транспарту: да прыкладу, «Беларуснафта» плануе ў наступным годзе павялічыць колькасць зарадных станцый да шасцісот. Прапрацоўваюцца і дадатковыя меры па стымуляванні куплі электрамабіляў.

Што яшчэ? Адзін з рэзідэнтаў Кітайска-Беларускага індустрыяльнага парка «Вялікі камень» рэалізуе праект па выпуску электравеласіпедаў. Электробусы ў Мінску ўжо сталі звыклым відам гарадскога грамадскага транспарту, не за гарамі іх з'яўленне і ў іншых гарадах. На гэтым развіццё дадзенага сегмента сродкаў перамяшчэння наўрад ці спыніцца. Ва ўсялякім выпадку, Аляксандр Лукашэнка падчас цырымоніі адкрыцця новых станцый мінскага метро даў даручэнне паступова пераводзіць сталіцу на электратранспарт.

Адзін з перспектывных напрамкаў — будаўніцтва шматкватэрнага электрыфікаванага жылля. У такіх будынках электрычнасць выкарыстоўваецца для ацяплення, гарачага водазабеспячэння і прыгатавання

ежы. Падобныя прыклады ў Беларусі ўжо ёсць. Стымуляваць прымяненне электраэнергіі ў жыллёвай сферы ў будучыні павінна будзе адпаведная тарыфная палітыка.

Канцэпцыя «разумных гарадоў» прадугледжвае комплекснае прымяненне сучасных рашэнняў у сферы ЖКГ, будаўніцтве і тэрытарыяльным планаванні, транспартнай інфраструктуры, ахове здароўя, адукацыі. Функцыянаванне дадзенай сістэмы прадугледжвае наяўнасць разгалінаваных сетак, датчыкаў, сэнсараў, выканаўчых прыладаў і механізмаў — электрычнасць тут проста неабходна.

З дапамогай электраэнергіі можна выпрацоўваць вадарод. Пакуль, праўда, у гэты кірунак больш укладваюць, чым атрымліваюць. Аднак многія эксперты мяркуюць, што вадароднае паліва — вельмі перспектывнае від энергіі.

Праект БелАЭС — гэта платформа для шырокага ўкаранення ў эканоміку самых перадавых тэхналогій і стварэння на іх аснове інавацыйных вытворчасцяў. Гэта пераход на новы тэхналагічны ўклад у энергетыцы на карысць экалогіі і канкурэнтных тарыфаў.

Дарэчы, Беларусь заявіла пра намер узяць на сябе безумоўнае абавязацельства да 2030 года скараціць выкіды парніковых газаў не менш чым на 35 працэнтаў у параўнанні з 1990 годам. Праца атамнай электрастанцыі, кажучы ў Мінэнерга, будзе спрыяць дасягненню гэтай мэты. У Міністэрстве падлічылі, што два энергаблокі АЭС будуць пакрываць 40 працэнтаў патрэбаў краіны ў электраэнергіі, а выкіды парніковых газаў будуць змяншацца больш чым на 7 мільёнаў тон у год.

Аляксей **Фядосаў**

Прыклады электратранспартнай тэхнікі

СУПРАЦЬ РАКУ, ГЕПАТЫТУ, РАССЕЯНАГА СКЛЕРОЗУ І COVID-19

Айчынныя фармацэўтычныя прадпрыемствы вырабляюць самыя розныя лекавыя прэпараты, у тым ліку супрацьпухлінныя, для лячэння сардэчна-сасудзістай сістэмы і страўнікава-кішачнага тракта, а таксама для пацыентаў з не самымі распаўсюджанымі, але вельмі цяжкімі хваробамі — такімі, як рассеяны склероз. Пры гэтым вытворцы ўпэўнены, што беларускія аналагі нічым не горшыя за замежныя арыгіналы, тым больш што патрабаванні да іх якасці вельмі жорсткія.

Адным з вытворцаў высокатэхналагічных супрацьпухлінных прэпаратаў з'яўляецца Інстытут біяарганічнай хіміі НАН Беларусі. Тут асвоілі выпуск дарагіх прэпаратаў, якія патрабуюцца для беларускіх пацыентаў у невялікай колькасці — да 120 кілаграмаў у год. Пры гэтым кошт аднаго флакона замежнага прэпарату можа даходзіць да некалькіх соцень долараў.

— Мы стараемся выбіраць для выпуску дарагія лекавыя сродкі, каб забяспечыць імпартазамышчэнне і разгрузіць бюджэт, — расказвае дырэктар Інстытута біяарганічнай хіміі Святлана Бабіцкая. — Усе гэтыя прэпараты выкарыстоўваюцца ў шпітальным сектары, і пацыенты іх атрымліваюць бясплатна, бо закупляе дзяржава.

Заканчваецца распрацоўка тэхналогіі вытворчасці і двух таргетных (малекулярна-накіраваных, якія «б'юць» па пэўных мішэнях) прэпаратаў для лячэння пачоначна-клетачнага і ныркава-клетачнага раку, а таксама хранічнага міэлалейкозу. А арыгінальны лекавы сродак гэтага вытворцы «Лейкавір» прызначаны для лячэння пацыентаў з рассеяным склерозам — ён спыняе разбурэнне запаленых участкаў галаўнога мозга. Гэты прэпарат, дарэчы, летась атрымаў залаты медаль на выстаўцы інавацый у Санкт-Пецярбургу.

Інстытут фізіка-арганічнай хіміі НАН Беларусі вырабляе лекавыя сродкі на аснове амінакіслот, якія

добра засвойваюцца і не маюць істотных пабочных эфектаў. Адзін з іх — «Інакардзіл» — па антыішэмічным і кардыятропным дзеянні не саступае вядомаму «Прэдукталу». Прадпрыемства «Акадэмфарм» вядзе распрацоўку вытворчасці прэпаратаў супраць ВІЧ і гепатыту.

Калі ў 2010 годзе айчынныя прэпараты на беларускім рынку займалі 22% у вартасным выражэнні, то з 2015 года гэтая лічба перавышае 50%. Прычым цана беларускіх аналагаў у 1,5–2 разы ніжэй за імпортныя.

У Беларусі 38 фармвытворцаў. Найбольш значныя — «Белмедпрэпараты», Барысаўскі і Нясвіжскі заводы медыцынскіх прэпаратаў, «Мінск-інтэркапс», «Эксон» і «НПЦ Лоціас» — аб'яднаны ў фармацэўтычны холдынг. На яго рахунку — каля 80% вытворчасці і такі ж унёсак у экспарт. Прадаюцца беларускія лекі ў 35 краін

PHARMASCOPEIA.RU

свету. Па якасці яны не саступаюць імпортным аналагам.

— Нашы вытворцы закупляюць субстанцыі на тых жа заводах у Індыі і Кітаі, што і сусветна вядомая «Байер». На 90% нашы заводы перааснашчаны і працуюць на сучасным абсталяванні. Калі выязджаем на выстаўкі ў Расію і Украіну, першае, што змятаецца з паліц, — нашы лекі, — кажа дырэктар «НПЦ Лоціас» Уладзімір Гапановіч.

Беларускія навукоўцы займаюцца і распрацоўкай прэпаратаў супраць COVID-19.

— Група біяінфарматыкаў прааналізавала базы даных і знайшла структуры, якія могуць стаць прабіразам прэпарату, што будзе блакіраваць бялкі каранавіруса. Але каб прыступіць да яго сінтэзы, неабходна фінансаванне. Таму мяркуем, што выкананне гэтых работ пачнецца ў наступным годзе. Разлічваць на выхад такога прэпарату можна ў бліжэйшыя некалькі гадоў, — расказала Святлана Бабіцкая.

Алена Кравец

Віктар Лісковіч: «МНЕ ЁСЦЬ З ЧЫМ ПАРАЎНОЎВАЦЬ...»

Старшыня Пастаяннай камісіі Савета Рэспублікі па адукацыі, навучы, культуры і сацыяльным развіцці расказаў пра сваю сямейную дынастыю, пра жыццёвыя ўніверсітэты і планы на перспектыву

Першая палова жыцця прыйшлася на савецкі перыяд, другая — на суверэнную краіну

— Вы — адзін з нямногіх парламентарыяў, які мае дастаткова багаты досвед заканадаўчай дзейнасці: у свой час працавалі ў профільнай камісіі ў ніжняй палате, цяпер узначальваеце аналагічную камісію ў верхняй палате. Ці адбіваецца паняўдні досвед на цяперашнім статусе?

— Я пачну з таго, што кіраўнічы, арганізацыйны досвед — працаваў звычайным урачом, загадчыкам аддзялення, галоўным акушэрам-гінеколагам Гродзеншчыны, галоўным урачом буйной медыцынскай установы, намеснікам старшыні аблвыканкама — гэта адзін кірунак маёй дзейнасці. Другі звязаны з грамадскай дзейнасцю. Старшынёй прафсаюзнай арганізацыі Астравецкай цэнтральнай раённай бальніцы, у якой было больш за 600 супрацоўнікаў, я быў 9 гадоў. І гэты час, безумоўна, не мог не адбіцца — я атрымаў каласальны досвед! Потым быў дэпутатам Гродзенскага гарадскога Савета дэпутатаў, двойчы абласнога Савета, у Палаце прадстаўнікоў пятага склікання працаваў у Пастаяннай камісіі па ахове здароўя, фізічнай культуры, сямейнай і маладзёжнай палітыцы. І веданне практыкі выкарыстання законаў і працэсу падрыхтоўкі законапраектаў спрыяе таму, што сёння можна прадметна, канкрэтна, дакладна і хутка прымаць рашэнні па праблемах, якія гучаць у зваротах грамадзян, па ўнясенні паправак у за-

конапраекты, што сёння праходзяць праз нашу камісію ў межах яе кампетэнцыі.

— Профільная камісія, якую вы ўзначальваеце, як ніякая іншая зразумелая і блізкая людзям — ахова здароўя, адукацыя, культура, працай кажучы, «сацыялка» — складае цэнтральную частку нашага жыцця. На ваш погляд заканадаўцы, якая са сфер цяпер патрабуе ўдасканалення?

— Пакуль чалавек жыве, ён ніколі не спыняецца на дасягнутым, і спынення працэсу наогул быць не можа. А сацыяльны кірунак — гэта наша жыццё ад нараджэння да глыбокай старасці, таму тут вельмі важна не ўпусціць нідзе ніводнага аспекту. Нарадзіўся чалавек — патрэбна якасная медыцынская дапамога, каб былі здаровыя

бацькі, каб дзіця расло здаровае і развівалася, каб яно ў садку атрымала задаткі адданасці сваёй краіне, любові да яе — з трох гадоў ужо можна фарміраваць гэтыя каштоўнасці. Далей яно пайшло ў школу, там выбудоўвае свае стасункі з іншымі дзецьмі, вучыцца. Далей чалавек становіцца студэнтам ці атрымлівае рабочую спецыяльнасць — таксама вельмі важна, як яго сустрэнуць у калектыве, як ён пройдзе першы этап навучання і выкарыстае тыя веды, якія атрымаў у навучальнай установе. Далей чалавек уступае ў актыўную фазу (хтосьці становіцца работнікам вытворчасці, хтосьці — навукоўцам, хтосьці — кіраўніком) і на гэтым этапе важна, як раскрыецца яго талент. Потым надыходзіць пенсійны ўзрост, патрэбная сацыяльная

Віктар Лісковіч

абарона — тут таксама ёсць свае нюансы, якія трэба ў адпаведнасці з умовамі нашага жыцця, эканомікай краіны выбудоўваць у адпаведныя законы. І вельмі важна, каб гэтыя дакументы ішлі ад жыцця, ад інтарэсаў, якія датычацца асноўнай масы людзей, а не вузкай яе катэгорыі. Але яшчэ раз падкрэслію, пакуль чалавек жыве — ён заўсёды будзе развівацца, і адпаведна, законы пішуцца людзьмі і для людзей, для камфортнага жыцця грамадства. Таму я не сказаў бы, што сёння нейкі законапраект вельмі важны. Самае галоўнае на сённяшні дзень — гэта моладзь і яе запатрабаванасць у грамадстве, яе любоў да Радзімы і яе ўнёсак у будучыню краіны.

Дасягнуць вышынь можа кожны

— *Хачу запытацца пра ацэнку таго, што цяпер адбываецца ў краіне...*

— Скажу шчыра, я ніколі не мог уявіць, што стану сведкам спроб узрушыць нашу краіну. Яшчэ раз пераконваюся, што з моладдзю трэба вельмі плённа працаваць, паказваць ёй, што было ў нашым грамадстве раней і што стала цяпер. Я бачыў розныя этапы развіцця краіны. Быў у мяне 1991 год, калі як старшыні прафсаюзнай арганізацыі мне давялося размяркоўваць тавары, талоны, купоны... Было вельмі цяжка: не было ні зарплат, ні тавараў — нічога не было, але краіна справілася з гэтай разрухай. І сёння створана сучасная моцная сацыяльная накіраваная дзяржава. Які сэнс усё гэта страчваць у адзін момант?! Са свайго боку я ацэньваю сённяшняе з'явы, бо бачыў дрэннае, таму я даражу здабыткамі. Упэўнены, што моладзь трэба вучыць на прыкладах гісторыі, каб было з чым параўноўваць і бачыць, што ты ідзеш наперад. Перакананы, калі ты сёння хочаш і можаш працаваць — дасягнеш у сваёй краіне любых вяршынь. Я, напрыклад, пачынаў працоўную дзейнасць яшчэ ў Савецкім Саюзе. Асноўны ж этап жыцця прайшоў у незалежнай Беларусі. Абодва перыяды ўмоўна можна падзяліць напалову: крыху больш за 30 у адным і амаль 30 цяпер. Таму хачу сказаць: магчымасць рэалізаваць сябе была заўсёды. У мяне, напрыклад, простыя бацькі. Нара-

дзіўся я ў Кобрыне, што ў Брэсцкай вобласці, закончыў звычайную школу. Першыя чатыры гады вучыўся ў трэцюю змену: а палове дзявятай вечара заканчваліся заняткі, актыўна займаўся грамадскай дзейнасцю. Мне падабалася вучыцца, асабліва цікавілі дакладныя навукі: фізіка, хімія, матэматыка, чарчэнне. У свой час стаў прызёрам абласной алімпіяды па фізіцы. Калі я скончыў у 17 гадоў школу і паступіў у медінстытут, прыйшоў туды абсалютна з дакладным разуменнем, што краіна — гэта тое месца, дзе ты патрэбны. Так атрымалася, што ўвесь апошні час — 36 гадоў — я прысвяціў Гродзенскай вобласці, з іх 13 — Астравецкаму раёну. Усе гэтыя этапы сведчаць пра што? Пра тое, што звычайны чалавек можа сябе рэалізаваць — для гэтага створаны ўсе ўмовы. У свой час я абараніў кандыдацкую дысертацыю, не будучы аспірантам, без адрыву ад вытворчасці, бо лічыў гэта патрэбным для ўласнага развіцця, для краіны. І ганаруся тым, што ідэя маёй кандыдацкай дысертацыі «Рознаўзроўнёвая сістэма перынатальнай дапамогі» была ўкаранёна ў маштабах краіны і цяпер паспяхова функцыянуе. Я адзін з аўтараў распрацоўкі гэтай сістэмы, укаранёнай на першым этапе ў Гродзенскай вобласці, дзе яна дала вельмі адчувальныя вынікі, пасля чаго пайшло развіццё ва ўсёй краіне. Але я не кажу, што зрабіў гэта адзін. Спачатку цябе суправаджаюць твае настаўнікі, потым ты павінен суправаджаць сваіх вучняў. Тады будзе пераемнасць пакаленняў. У мяне былі найлепшыя настаўнікі, якія зрабілі розны ўнёсак у мае станаўленне, развіццё, фарміраванне як асобы — гэта і медыкі, і кіраўнікі, і арганізатары аховы здароўя. Іх каля 10 чалавек. А цяпер я вельмі задаволены тым, што ў мяне ёсць і мае вучні, якія, не баюся сказаць, разумнейшыя за мяне, больш паспяховыя і вельмі ганаруся, калі нехта звяртаецца да мяне па параду.

270 гадоў на ўсіх

— *Калі мы ўжо закранулі досвед вашай урачэбнай дзейнасці, яе практычнага выкарыстання, не магу не закрануць вашу сям'ю, якая з'яўляецца прыкладам пераемнасці пакаленняў, урачэбнай дынастыі. Ведаю,*

што сумарны яе стаж складае больш за 250 гадоў...

— Падлічылі — 270 гадоў.

— *Ці плануе самае малодшае пакаленне, ваша ўнучка, працягнуць сямейную дынастыю?*

— Ёй 12 гадоў. Яна любіць медыцыну, але ці пойдзе ў гэтым кірунку развівацца далей, не ведаю, гэта будзе яе выбар. Калі мае дзеці прымалі рашэнне, ніякага ціску з нашага боку не было, трэба каб работа прыносіла радасць і задавальненне. Мала жадаць — трэба, каб ты адчуваў сваю прафесію. А наогул, прафесійная дзейнасць пачыналася з брата майго бацькі Аляксея Лісковіча, які памёр, на жаль, у 47-гадовым узросце. Ён меў навуковую ступень, ад яго вельмі хуткімі тэмпамі пайшла ўся наша дынастыя. Потым быў я, мая сястра, яе муж, мая жонка і яе сёстры, мае дзеці, зяць і іншыя сваякі...

— *А калі паглядзець на спецыялізацыя?*

— Усе розныя: ад урача-дыетолога да галоўнага акушэра-гінеколога вобласці. Але там ёсць кардыёлагі, дэрматавенеролаг, тэрапеўт, нефролаг, неўролаг, педыятр і акушэры-гінеколагі, я і мой зяць. Іншымі словамі, амаль увесь спектр спецыяльнасцяў. Калі вылучаць з усіх, не перабольшваючы ці змяншаючы вагу кожнага, я спыніўся б на дзвюх. Першая — гэта жонка, якая з 1991 года працуе загадчыкам аддзялення ў розных бальніцах: Астравецкая ЦРБ, Гродзенская раённая бальніца і абласны кардыяцэнтр. Другая, каго б я вылучыў, — малодшая дачка, асістэнт кафедры скурна-венэралагічных хвороб Гродзенскага медуніверсітэта. Яна паспяхова абараніла дысертацыю, вядзе заняткі для замежных студэнтаў па-англійску. З майго пункту гледжання, гэта падкрэслівае веданне свайго прадмета.

— *Дзе адбылася закладка вашага базісу як прафесіянала ў галіне аховы здароўя?*

— У медыцыне я прайшоў усе этапы: працаваў у райцэнтры, фактычна сельскай мясцовасці, потым галоўным урачом у абласным цэнтры, галоўным акушэрам-гінеколагам вобласці. Іншымі словамі, уся лінейка пасада. За той час прынёў 6,5 тысячы родаў. Хачу сказаць, што самы важны этап — работа ў раённым цэнтры. Гэта тое месца, дзе ты вельмі хутка фарміруешся з прафе-

Віктар Лісковіч каля скульптуры «Маці і дзецям» на тэрыторыі 5-й гарадской клінічнай бальніцы Мінска

сійнага пункту гледжання, бо павінен імгненна прымаць рашэнні. Калі робіш нешта няправільна, аўтарытэту ў раёне ніколі не будзе. 13 гадоў астравецкага перыяду з пункту гледжання фарміравання спецыяліста — самыя каштоўныя і важныя.

— *У працяг тэмы пра ахову здароўя: ведаю, што вы з'яўляецеся аўтарам мноства манаграфій, якія маюць практычнае выкарыстанне...*

— Больш за 350 навуковых прац выдадзена: 10 манаграфій, восем вучэбных дапаможнікаў, тры манаграфіі, тры двухтомнікі, дапаможнік па арганізацыі аховы здароўя для студэнтаў — гэта тое, дзе я хацеў пакінуць свае веды паслядоўнікам. Мяркую, у некаторай ступені ў мяне гэта атрымалася. Калі працаваў на пасадзе намесніка старшыні аблвыканкама, і цяпер — у якасці сенатара, я вельмі актыўна займаюся выданнем публіцыстычнай літаратуры.

Кнігі, якія чакаюць свайго «зорнага часу»

— *Бачу ў вашым кабінёце шмат кніг, якія выдадзены пры вашым непасрэдным удзеле...*

— Так, у іх закладзены мае ідэі, канцэпцыі і, канешне, аўтарскі круг выканаўцаў. Калі маеш аднадумцаў, то зрабіць 24 кнігі за чатыры гады нескладана. Гаворка пра альбомныя выданні, мастацкія, прэзентацыйныя, мінімум на дзвюх-трох мовах (рускай, беларускай, англійскай), якія адлюстроўваюць усе этапы стваральнага шляху

Гродзеншчыны за суверэнны перыяд Беларусі. Гэта тая гісторыя, на якой можна вучыць моладзь ганарыцца і берагчы сваю зямлю. З апошніх выданняў можна згадаць чатыры кнігі з серыі «Падарожжа ў часе», зробленыя ў цесным супрацоўніцтве з Уладзімірам Ліхадзедавым. Перш за ўсё гэта кніга «Шматнацыянальная Беларусь», якая рыхтавалася да Рэспубліканскага фестывалю нацыянальных культур, яе прэзентацыя запланавана ў Гродне на Дзень горада 19 верасня. У выданні адлюстроўваецца, як людзі розных нацыянальнасцяў жывуць у міры і згодзе ў нашай краіне, як жылі сто гадоў таму. Дзве кнігі мы выдалі да VII Форуму рэгіёнаў Беларусі і Расіі: «75 гадоў Перамогі» і «Блакада».

— *Чаму менавіта такі тандэм?*

— Таму што адна прысвечана абароне і вызваленню Беларусі, а другая — блакаднаму Ленінграду як сімвалу гераізму ў гады Вялікай Айчыннай вайны ўсяго савецкага народа. У гэтых кнігах можна знайсці Мінск і іншыя гарады Беларусі рэвалюцыйнага, даваеннага, ваеннага, разбуранага, адноўленага і сучаснага перыядаў. Вельмі паказальна, як за кароткі прамежак часу краіна аднавілася і пайшла наперад. Апошняя кніга прысвечана Лідзе. Чаму менавіта ёй? Таму што Ліда сёлета з'яўляецца культурнай сталіцай Беларусі. Яна выклікае цікавасць у айчынных турыстаў і замежнікаў. Раней яшчэ чатыры кнігі з серыі «Падарожжа ў часе» былі выдадзены па Гродзенскім рэгіёне: аб Гродне, Слоніме, Навагрудку і Сморгоні. На гэтым

мы не плануем спыняцца. Ёсць дамоўленасць з Гродзенскім аблвыканкамам, аўтарам Ліхадзедавым пра тое, што кнігі з'яўяцца пра кожны з рэгіёнаў Гродзеншчыны. Перш за ўсё пра Гродзенскі, Свіслацкі і Белавежскую пушчу, Ваўкавыскі, Шчучынскі, Астравецкі ды іншыя раёны. Кожны край мае асаблівы каларыт, таму, я мяркую, гэтая серыя будзе цікавая для чытача. Ёсць яшчэ планы. Калі мы пачыналі з «Гродзеншчыны гасціннай», то зразумелі, што павінны рабіць серыю. І пасля з'явілася кніга «Па Нёмане, Віліі, Шчары» — гэта водныя артэрыі і навакольныя цікавінкі Гродзенскай вобласці. Пасля выйшла трэцяя кніга «Аўгустоўскі канал: незвычайная гісторыя і новае жыццё». У ёй адлюстравана мінулае, сучаснасць і будучае гэтай унікальнай воднай артэрыі нашага гістарычна-культурнага помніка. Цяпер рыхтуецца чацвёртая кніга «Гродзеншчына: запаведны свет». Гаворка ідзе аб амаль 20 заказніках і запаведніках, якія маюць дачыненне да Гродзенскага рэгіёну. Гэта будзе не проста інфармацыйны матэрыял. Выданне стане вельмі карысным з пункту гледжання турыста: чым край унікальны, што там можна паглядзець, чаму падзвіцца і гэтак далей. Я мяркую, што на пачатку наступнага года гэтая кніга будзе выдадзена. Акрамя таго, ужо падрыхтаваны макет кнігі пра спартсменаў, якія праслаўлялі Гродзеншчыну. Самае галоўнае — у выданні можна ўбачыць, як яны прыйшлі да перамог. Не толькі дзякуючы сваім фізічным даным, але будучы паказаны і іх трэнеры, школы, дзе яны займаліся, настаўнікі фізічнай культуры. Іншымі словамі, канцэпцыя — паказаць анталогію перамог праз прызму людзей, якія прывялі спартсменаў да чэмпіёнскіх тытулаў. І нарэшце, трэцяя кніга, якая выйдзе калі не сёлета, то налета, прысвечана векавому юбілею Гродзенскага гістарычна-археалагічнага музея. Тым больш што цяпер ідзе вялікая рэканструкцыя Старога замка. Цяпер мы вызвалілі плошчу ў Новым замку (бібліятэка пераехала ў шыкоўнае былое памяшканне Нацбанка па Гродзенскай вобласці) пад мастацкую галерэю. Ідзе рэканструкцыя палаца тэкстыльшчыкаў, дзе будзе філіял музея, размесціцца экспазіцыя «Прырода Гродзеншчыны» і будзе адлюстраваны перыяд савецкай эпохі.

Таму ў цэнтры горада сфарміруецца своеасаблівы музейны квартал. Канешне, мы актыўна працуем над тым, каб зрабіць такое прэзентацыйнае выданне, прысвечанае асноўнаму музею Гродзеншчыны.

— *Гэтыя выданні, можна сказаць, звязаныя больш з прафесійнай дзейнасцю. А як звычайнага чытача, якая літаратура вас больш прываблівае?*

— Ваеннага перыяду. На працягу ўсяго жыцця яна мне падабалася, цікавасць не страчваецца і цяпер. Асабліва прывабліваюць дакументальныя хронікі. Я знаёмы з такой літаратурай, што выдавалася ў савецкі час, практычна перачытаў усю — гэта мемуары военачальнікаў, кнігі пра партызанскі рух Беларусі. Я захапляюся мемуарамі Жукава, Ракасоўскага, Васілеўскага. Яны ў мяне да гэтага часу захоўваюцца з дзіцячых гадоў (Жукава, напрыклад, я перачытваў чатыры разы і кожны раз успрымаў па-новаму). Вельмі цікавы чалавек з няпростым лёсам, але настолькі любіў сваю дзяржаву, што, нягледзячы на ўсе цяжкасці на яго шляху, дэманстраваў прыклад любові да Радзімы. Дзякуючы яму і яго ўнёску ў Вялікую Перамогу мы маем сёння мір.

Што цікавага ў сацсетках?

— *Крыху адыходзім ад мінулага да сучаснасці: не так даўно ў вас з'явіўся акаўнт у Instagram. Не магу не спы-*

таць: гэта даніна модзе ці жаданне быць на сувязі з маладзёжнай часткай аўдыторыі?

— Вельмі шкадую, што не пачаў займацца гэтым раней. Хоць бы два-тры гады таму. Вывучыў яго хутка і зразумеў, што асноўная аўдыторыя падпісчыкаў — моладзь. Там проста так падпісчыкаў не набярэш, яны самі павінны захацець гэта зрабіць. Аўдыторыі юнакоў і дзяўчат падабаецца, калі ты зразумелай мовай раскажаш ім, што было, што будзе, дзелішся сваім бачаннем і меркаваннем. І яны адгукаюцца на такі дыялог. Перакананы, адмаўляцца ад новага нельга. Мы часам так робім з адной прычыны: лічым гэта негалоўным і неактуальным. Але калі асноўная частка моладзі ўспрымае гэты канал перадачы інфармацыі, вынік адзін: бяры, вучыся, даганяй і выкарыстоўвай.

— *Не так даўно пры Нацыянальным сходзе быў створаны Маладзёжны савет (парламент). Чаго вы чакаеце ад маладых парламентарыяў?*

— На іх ускладаюцца вялікія чаканні: гэта павінны быць нашы пераемнікі не ў дэпутацкім, а цалкам у кіраўнічым жыцці. Павінны прыйсці людзі, якія будуць далей весці краіну наперад, яны будуць займаць розныя пасады ў міністэрствах, Саўміне, дэпутацкім корпусе, Адміністрацыі Прэзідэнта, хтосьці ўзначаліць завод ці школу, але гэта, несумненна, будуць лідары. Усе яны — 70 маладых людзей — вельмі матываваныя. Гэта студэнты, працую-

чая моладзь, нехта нават дзяцей сваіх мае, але ўсе яны прыйшлі, з аднаго боку, па рэкамендацыі абласцей, з другога — па асабістым жаданні. І першае іх станаўленне сведчыць пра тое, што яны жадаюць заявіць пра сябе і зрабіць для краіны шмат карыснага.

На пенсію — толькі ў Гродна

— *Цяпер, калі дазволіце, вернемся на ўзровень сям'і. Вы жывяце на два гарады: у Гродне засталіся вашы блізкія, а працуеце ў сталіцы. Я так разумею, што 260 кіламетраў для шчаслівай сям'і — не адлегласць?*

— Канешне. Справа ў тым, што мы так вырашылі: дзеці, жонка працуюць, быт сфарміраваны ў Гродне. Не буду адпірацца, калі надыхдзе пенсійны ўзрост, вярнуся ў гэты горад, вельмі яго люблю. У Мінск я прыехаў працаваць. Асноўны час заняты на рабоце, таму прыходжу дамоў толькі пераначаваць — мяне нішто не адцягвае ад рабочага працэсу. А для сустрэч з сям'ёй ёсць выхадныя, якія дапамагаюць падтрымліваць усё ў патрэбным балансе.

— *Гэтая адлегласць вымушае шмат часу праводзіць у дарозе, не стомляецца за рулём?*

— Не. Я адчуваю сябе гадоў на 20 маладзейшым за свой узрост. Наогул, калі працаваў намеснікам старшыні аблвыканкама, шмат ездзіў: трэба бываць у розных месцах, бачыць, параўноўваць, назіраць, супастаўляць і рабіць адпаведныя высновы. А потым будаваць прагнозы. Самае галоўнае, каб потым гэтыя прагнозы былі карыснымі грамадству, людзям, краіне.

— *І напрыканцы. Ведаю, у вас шмат розных узнагарод. Назавіце, калі ласка, самую блізкую сэрцу і каштоўную?*

— Узнагарод шмат, сапраўды, але я раскажу пра некаторыя. У 2008 годзе атрымаў медаль «За працоўныя заслугі», гэта была першая сур'ёзная ўзнагарода, і яна не магла не замацавацца ў памяці. Канешне ж, маюцца і іншыя ўзнагароды. Але асобна я хацеў бы вылучыць ордэн Пашаны, які атрымаў у сакавіку 2016 года, — гэта другая дзяржаўная ўзнагарода. Калі падсумаваць усе, то самая каштоўная — яна, безумоўна.

Гутарыла Вольга **Ануфрыева**

У Нацыянальнай акадэміі навук на выставе, прысвечанай Перамозе ў Вялікай Айчыннай вайне

БЕЛТА

Неўролаг Гумэн Гушанг:

«НЕ НАЦІСКАЙЦЕ КНОПКУ САМАЗНІШЧЭННЯ»

Гурбаніджад Гумэн Гушанг упэўнены, што чалавек — істота недасканалая і ў пэўны момант быццам бы націскае «кнопку самазнішчэння». Самыя яркія прыклады шкоды ўласнаму здароўю — курэнне, злоўжыванне алкаголем і пераяданне, а таксама няўвага да свайго арганізма і ігнараванне рэкамендацый урачоў. Як мы заўчасна зарабляем сабе тыя хваробы, якія напаткалі б нас толькі ў старасці, чаму нядбайнае стаўленне да сябе дзяўчыны адбіваецца не толькі на яе здароўі, але і наступным пакаленні, як на нас уплывае спадчыннасць — пра гэта і іншае раскажаў доктар.

Ён нарадзіўся ў Іране, скончыў беларускі медуніверсітэт і застаўся працаваць у Беларусі. Доўгі час практыкаваў у РНПЦ неўралогіі і нейрахірургіі, а цяпер — навуковы супрацоўнік аддзялення пухлін галаўнога мозга РНПЦ анкалогіі і медыцынскай радыялогіі імя М. М. Аляксандрава. Выкладае на кафедры неўралогіі і нейрахірургіі Беларускай медыцынскай акадэміі паслядыпломнай адукацыі, у прыватнасці, у сферы яго навуковых інтарэсаў — вянозных тромбозы.

— **Доктар Гумэн, у чым небяспека вянозных тромбозаў?**

— Нягледзячы на тое, што апошнім часам з'явілася сучасная медыцынская дыягностыка, вялікая колькасць лекаў і падыходаў да лячэння тромбоза і яго ўскладнення — тромбаэмбаліі лёгачнай артэрыі, нават у тых краінах, дзе медыцына знаходзіцца на самым высокім узроўні, колькасць смерцяў ад гэтага не змяншаецца. Прычынай з'яўляецца тое, што тромб утвараецца вельмі хутка. У адрозненні ад прасту-

ды, якая можа развівацца і двое сутак, тромб можа ўтварыцца за пяць-сем хвілін, і калі моцна «пашанцуе», ён адарвецца. Другая прычына — усё гэта працякае бессімптомна. Тромб можа ўтварыцца на ніжняй канечнасці, і гэта самае небяспечнае месца, і прытым чалавек ні на што не скардзіцца. Яўных сімптомаў, болевага сіндрому няма. Здараецца, чалавека выпісваюць з бальніцы, ён прыязджае дадому, прымае душ, сасуды ад цёплай вады пашыраюцца — там жа ён і падае.

Таму любое лячэнне пачынаецца з добрай прафілактыкі. Калі мы знаходзімся ў нерухомым становішчы, напрыклад на аўтобусе едзем у Кіеў, адкуль ляцім у Шарм-эль-Шэйх, ёсць застой крыві. Таму трэба варушыцца, шавяліць пальцамі, ступнямі, а таксама надзяваць кампрэсійныя гольфы ці панчохі, яны прадаюцца ў многіх аэрапортах. Яны дапамагаюць паскорыць кровазварот ніжніх канечнасцяў, бо

чым ён хутчэйшы, тым меншая імавернасць утварэння тромбаў. Увечары ногі варта класці на прыўзнятую паверхню, не абавязкова высокая, 5–10 см дастаткова. Важна разрэджаць кроў — піць дастатковую колькасць вады. І пазбягаць гіпадынаміі — больш рухацца.

— **Наколькі вядома, разрэджаць кроў важна і для таго, каб пазбегнуць інсульту...**

— Інсульты бываюць двух відаў: ішэмічныя і гемаграгічныя. Пры ішэмічных у сасудзе галаўнога мозга ўтвараецца тромб і перашкаджае кровазабеспячэнню ўчастка мозга. Пры гемаграгічным інсульте рвецца сасуд і кроў выходзіць за яго межы. Каб не было ішэмічнага інсульту, трэба рабіць сапраўды банальныя рэчы, каб кроў была радзейшая: дастаткова ўжываць вады каля двух літраў у дзень. Гэта самая простая прафілактыка ішэмічнага інсульту. Да таго ж мы павінны ведаць, што ў нашым арганізме ёсць гармоны стрэсу, якія таксама выводзяцца праз ныркі. Дастаткова выпіць шклянку дзве вады, крыху пачакаць, калі гармоны стрэсу, якія выпрацаваў арганізм, разбавяцца і дойдучы да нырака. І такім чынам большая частка стрэсу пойдзе ва ўнітаз. Таму піць трэба не таму, што хочацца, а таму, што трэба.

У пажылым узросце, калі сценкі сасудаў няроўныя, утварыліся бляшкі, ужо доктар павінен падабраць таблеткі, якія разрэджаюць кроў, з улікам наяўных захворванняў.

А для прафілактыкі гемаграгічнага інсульту важна сачыць за ціскам. Калі з узростам узнікае гіпертанія, трэба з ёй змагацца. Тут у прамым сэнсе дзе тонка, там і рвецца. У галаўным мозгу сасуды тонкія, сценкі іх пашкоджаныя, і ка-

лі падчас гіпертанічнага крызу пайшла кроў носам, гэта не бяда. А вось калі сасуд лопне ў галаўным мозгу, гэта вялікая праблема. Гіпертонік, які ведае, што пэўная ежа ці нейкія дзеянні прыводзяць да павышэння ціску, павінен іх асцерагацца. Поза галавой уніз, калі ў дачны сезон так працуюць, вельмі небяспечная. І ніяк мы не можам растлумачыць нашым паважаным пажылым людзям, што калі лопне сасуд, агарод будзе нікому не патрэбны, а ўся сям'я будзе думаць, як вас лячыць, і гэта лячэнне будзе доўгае.

— **Пасля інсульту іншыя ўчасткі мозга могуць узяць на сябе функцыі пашкоджаных, — гэта сапраўды так?**

— Насамрэч так і павінна адбыцца. Нейкі ўчастак галаўнога мозгу, дзе знаходзіліся пэўныя цэнтры, загінуў. І на жаль, нервовая сістэма не аднаўляецца. Згодна з некаторымі гіпотэзамі, калі б яны маглі аднаўляцца ці перараджацца, тады б у нас не было б доўгатэрміновай памяці. Адпаведныя ўчасткі галаўнога мозгу накопліваюць пэўную інфармацыю, і калі яны гінуць, гэта інфармацыя знікае, а чалавеку даводзіцца штосьці занова завучваць і запамінаць. Усе клеткі нашага арганізма цягам жыцця дзеліцца і аднаўляюцца, а нервовыя — не, іх колькасць цягам жыцця толькі змяншаецца.

Дарэчы, часам прыкметы інсульту можа заўважыць толькі паталаганатам. Пры ўскрыцці галаўнога мозгу ён разразае яго па слоях і бачыць змяненні. Але ў анамнезе можа і не быць інсульту галаўнога мозгу. Прычым чалавек пражыў доўгае жыццё і толькі пры ўскрыцці гэта выявілася. І якраз гэта сведчыць пра тое, што калі аварыя ў нашым арганізме нязначная і небуйная, нашы ўласныя рэсурсы падключаюцца і ліквідуюць яе наступствы. І функцыі таго кавалачку мозгу, які больш не функцыянуе, бяруць на сябе іншыя ўчасткі. Такія рэсурсы нашага арганізма — ён імкнецца кампенсаваць паломкі.

— **Ёсць такое паняцце, як спінальны інсульт. Што да яго можа прывесці і як ён праяўляецца?**

— Прыводзяць тыя ж прычыны, што і да інсульту галаўнога мозгу. Але там крыху іншая сімптоматыка, якая часта падобна на іншыя паталогіі. Калі ў галаўным мозгу пачынае адміраць частак, гэта яўна бачна: калі ўчастак

У аперацыйнай РНПЦ анкалогіі і медыцынскай радыялогіі імя М. М. Аляксандрава

адказвае за зрок — чалавек пачынае слепнуць, калі за нюх, то не адчуваюцца пахі. Калі гіне вялікі ўчастак, то пачынаецца параліч правай ці левай часткі цела. Асноўная функцыя спіннага мозгу — праводнасць. Ён перадае сігналы з галаўнога мозгу на перыферыю і назад. Гэта як тэлефонная лінія, якая ідзе ў кожны офіс і дом. І калі адбываецца інсульт спіннага мозгу (зноў жа важна, вялікі ці маленькі ўчастак пашкоджаны) пачынае з'яўляцца адчуванне анямення ніжніх канечнасцяў.

У мяне была пацыентка, якая апісвала, што раніцай усё было як звычайна: яна пайшла на работу, а калі выйшла ўвечары, адчула, што ногі сталі ватнымі і не слухаліся. Ужо было парушэнне кровазвароту спіннага мозгу. Яна пабаялася сесці за руль, паклікала мужа. У паліклініцы ёй казалі, што ёсць парушэнні і прызначылі лячэнне. І яна з такімі ватнымі нагамі хадзіла яшчэ два дні. І ў чарговы раз калі ногі падкасіліся і яна ўпала, то паступіла ў бальніцу і ўжо амаль не адчувала ніжніх канечнасцяў. Нервовай праводнасці не было, а нервовыя клеткі загінулі. І яна атрымала параліч ніжніх канечнасцяў. Спадзявацца, што яна адновіцца і зможа хадзіць, не выпадае. Паказальная гісторыя амерыканскага акцёра Крыстафера Рыва, які сыграў ролю Супермэна ў аднайменным фільме. Ён ўпаў з каня і зламаў шыйныя пазванкі, і цела ніжэй шыі было паралі-

завана. Нягледзячы на тое, што ён мог сабе дазволіць траціць любыя грошы на лепшыя клінікі, не змог аднавіцца. Гэта цяжкая паталогія. І калі тое здарыцца, то важна своєчасова звярнуцца па медыцынскую дапамогу, паставіць дыягназ і аднаўляць кровазварот, які быў парушаны. Калі паспець гэта зрабіць за кароткі час, прагноз лепшы. Калі ж праходзіць доўгі час, і нервовая сістэма загінула, то цудаў чакаць не трэба.

— **Увага да свайго здароўя — не самая моцная наша рыса. Стаўленне беларусаў і замежнікаў да сябе адрозніваецца?**

— У мяне ёсць адчуванне, што тыя ж амерыканцы доўга растуць, сталяюць і ў старасці адчуваюць сябе маладымі. Бабуля можа стаяць каля дыскатэкі, жаваць жвачку, сказаць: «Зараз прыйдзе мой бойфрэнд, і мы пойдзем весяліцца». У Германіі, напрыклад, да доктара прыходзіць мужчына, якому 70–75 гадоў, і ў размове ён дзеліцца, што прадаў дом, будзе набываць іншыя ці збіраецца мяняць машыну, і ў яго яшчэ шмат планаў на 20 гадоў наперад. У Беларусі калі пачынаеш нешта раіць пацыенту, ён адказвае: «Доктар, ведаеце, колькі мне ўжо гадоў?» А яму ўсяго толькі крыху за 60. Але ён паставіў на сваім жыцці крыж і нічога не жадае.

Яшчэ адно адрозненне: тое, што доктар кажа еўрапейцу — закон. Калі ўрач сказаў, што нешта нельга рабіць, пацыент ніколі гэтага не зробіць.

Рух трымае ў тонусе

У беларусаў часта сустракаюцца такія адносіны: ну сказаў доктар і скажаў, а будзе пацыент гэта выконваць ці не — вялікае пытанне. І ўрач ведае, што імавернасць выканання яго рэкамендацыі — 50 на 50 ці нават 30 на 70. Само наведванне доктара адбываецца хутчэй для псіхалагічнага заспакаення. Не заўсёды пацыент прыслухоўваецца да рэкамендацый, нават калі яму патрабуецца сур'ёзнае лячэнне. Ёсць, канешне, катэгорыя людзей, якія старанна наведваюць урача, выконваюць усе парады, але іх не так і шмат.

— У чым небяспека такога стаўлення?

— Калі глабальна, то трэба асобна разглядаць мужчын і жанчын. Відавочна, што на жанчыне больш адказнасці. Бо роля мужчыны ў зачатці больш простая, чым у жанчыны. Яйцаклеткі ў жаночым арганізме не аднаўляюцца, не «рамантаюцца», не ачышчаюцца. Дзяўчынка нараджаецца з іх гатовым запасам, і нядбайнае стаўленне да сябе ў маладосці адбіваецца не толькі на яе здароўі, але і на наступным пакаленні. У мужчын усё па-іншаму: сперматазоід жыве максімум два месяцы. Нават калі хлопец ужываў наркатыкі ці алкаголь, ці працуе на шкоднай вытворчасці, калі ён будзе нейкі час прытрымлівацца здаровага ладу жыцця, для будучага дзіцяці вялікай шкоды не будзе.

Увогуле, чым больш безадказна чалавек да сябе ставіцца, тым раней ён атрымае хваробы, якія развіліся б у яго ў 60 ці 65 гадоў. Гэта ўплывае і на эка-

номіку краіны (бо дзяржава выплачвае дапамогу па інваліднасці, лечыць у бальніцы), і на жыццё асобнага чалавека. Калі ён атрымае інваліднасць, блізкія павінны будучы яго даглядаць, і дарослыя дзеці замест уласнай сям'і будучы прывязаны да бацькоў. Банальны прыклад: «Тата, не працуй у агародзе галавой уніз, у цябе высокі ціск. Колькі каштуе ядро памідораў? Можна ж набыць». Бацька не слухае, у выніку рвецца сасуд галаўнога мозга, здараецца інсульт, паралізуецца палавіна цела. І ён не можа хадзіць, самастойна есці, мыцца — і гэта праблема ўсёй сям'і. Таму падтрымліваць сваю форму, весці правільны лад жыцця павінен сёння кожны чалавек.

— Наколькі вялікая роля спадчыннасці пры раку мозга?

— Спадчыннасць у любым захворванні мае месца. Яна ўплывае нават на больш простыя рэчы — зрок, выпадзенне валасоў. Анкалагічныя захворванні — праблема ўсяго свету, іх колькасць усюды расце. І прычыны розныя, пачынаючы ад паветра, якім мы дышам, ежы, якую мы ўжываем, і заканчваючы нашымі шкоднымі звычкамі. Універсальнага рэцэпта няма. Кожны чалавек павінен сябе берагчы, памятаць, якія прадукты і шкодныя звычкі павышаюць рызыку ўтварэння пухлін.

— Наколькі неспрыяльныя на прагнозе пухліны мозга?

— Усё вельмі індывідуальна. Можна зрабіць мізэрную аперацыю, але,

маючы вельмі «капрызны» арганізм, атрымаць такія ўскладненні, што пасля аперацыйных наступстваў будучы нашмат больш цяжкія, чым ад самой пухліны. А здараецца, што пасля выдалення гіганцкай пухліны чалавек жыве доўга і не мае вялікіх ускладненняў. Таму мы і студэнтам кажам: вы лечыце не хваробу, а хворага. Хвароба — гэта штосьці, апісанае ў кнігах, а пацыент — гэта індывідуальнасць, і яго арганізм чагосьці не любіць, на штосьці рэагуе. І адрозненне добрага доктара ад не вельмі добрага ў тым, што ён павінен выявіць індывідуальныя асаблівасці і падабраць найбольш адпаведнае лячэнне.

Увогуле ж чым больш складаная стадыя новаўтварэння, тым цяжэй з ім змагацца. Не толькі пухліна, але і любая хвароба — чым больш запушчаная, тым цяжэй лячыць. Ёсць рак агрэсіўны, калі пухліна хутка расце, а ёсць менш небяспечны. Але гэта ўжо праблема доктара: думаць, што рабіць з пухлінай. І няправільна — казаць пацыенту, што «ў вас самая складаная пухліна». Хоць ёсць такія краіны, дзе ўрач паведамляе пацыенту, што ў яго дрэнная пухліна, і прагноз — жыць, скажам, засталася паўтара года. Там лічыцца, што чалавек павінен планавць сваё жыццё, магчыма, напісаць завяшчанне, яшчэ нешта паспець зрабіць. На постсавецкай прасторы лічыцца, што такая навіна можа справакаваць у пацыента глабальную дэпрэсію, ён можа вырашыцца нават на самагубства. Таму пра гэта паведамляюць бліжэй сваякам. І яны павінны дапамагчы яму спланаваць далейшае жыццё.

— Рак мозга — хвароба пажылых людзей?

— Тут нельга дакладна вызначыць узрост. На мой погляд, гэта праблема ў тым ліку і імуннай сістэмы, якая адыгрывае вялікую ролю ў злаякасных хваробах. У кожнага чалавека пастаянна ўтвараюцца атыпичныя клеткі. І работа нашай імуннай сістэмы не толькі ў тым, каб знішчаць вірусы і бактэрыі, а знайсці гэтыя «бракаваныя» клеткі, іх апазнаць і знішчыць. Асаблівасць атыпичных клетак у чым? Напрыклад, клеткі ныркі могуць жыць толькі ў нырках, клеткі сэрца — толькі ў сэрцы. А атыпичныя клеткі, незалежна ад чаго яны ўтварыліся, могуць жыць дзе хочаць ў нашым арганізме. І мы іх на-

зываем метастазы. І калі такая клетка выйдзе з поля зроку нашай імуннай сістэмы, то дзесьці асядзе і будзе размнажацца. Потым адтуль адлучацца іншыя атыпичныя клеткі і асядуць у іншых месцах, і ў выніку яны знішчаюць арганізм. Таму падтрымліваць імунную сістэму ў нармальным стане — самая першая прафілактыка і барацьба з ракавымі клеткамі.

Калі дзядулю 80 гадоў, але ён захоўвае актыўны спосаб жыцця, займаецца агародам, ездзіць на кані ці веласіпедзе, яму і ў 80 гадоў не пагражае рак. Калі чалавек сядзіць у офісе са штодзённымі стрэсамі, хварэе на ВРВІ, герпес у яго па два разы на месяц, не прымае вітаміны, не робіць сок-фрэш, не прагульваецца на свежым паветры па парку, не ходзіць у басейн ці ў спартыўную залу, а знімае стрэс цыгарэтаў, кальянам, гарэлкай, то, натуральна, і ў 25–27 гадоў ён можа сапсаваць здароўе.

У славянскіх народаў лад жыцця вельмі моцна прывязаны да ўжывання спіртнога. Вяселле, пахаванне — павінен быць алкаголь. Новую машыну набывае — трэба «замочваць». Празмернае ўжыванне алкаголю для арганізма шкоднае. Але людзі пераконваюць сябе, што нічога дрэннага не будзе. Ад алкаголю пакутуюць печань, страўнік, разладжваецца нервовая сістэма. У медыцыне кажуць — не алкагольнае ап'яненне, а алкагольнае атручэнне. Гэта яд, які выклікае пэўныя адчужэнні ў нашым арганізме, што нам падабаюцца. Хоць канешне, не толькі славяне п'юць гарэлку, ёсць кукурузная ў Мексіцы, рысавая ў Кітаі, Японіі...

— **Ад алкаголю лепш адмовіцца цалкам ці ўсё ж можна сабе часам дазволіць бакал-другі?**

— Забараняць чалавеку ўсе задавальненні, канешне, не трэба. Але ёсць такія рэчы, якія яго забіваюць. А ёсць такія, што калечаць. І гэта будзе марудная доўгая смерць, якая можа цягнуцца гадамі. З-за чаго пакутуе сам чалавек і людзі, якія яго даглядаюць. Паверце, у такім стане чалавек тысячу разоў пашкадуе аб тым задавальненні, якое атрымліваў ад празмернага ўжывання алкаголю і цыгарэт. Таму ва ўсім павінна быць свая мера, і каб яе адчуць, не патрэбна медыцынская адукацыя.

Алена **Кравец**

Пар **Мароза** не баіцца

Па добрае самаадчуванне да знакамитага беларускага лазеншчыка прыязджаюць з многіх краін свету

Стаўленне да лазні ў розных людзей бывае дыяметральна процілеглае. Ёсць аматары «лёгкай пары», перакананыя, што парылня і венік карысныя ў любым узросце і пры любым стане здароўя. Нямала і тых, хто лазню не любіць і не прымае. Пагаворым пра тое, ці сапраўды класічная паравая лазня нясе здароўе і даўгалецце, з экспертам, заснавальнікам штогадовых народных чэмпіянатаў і фестываляў па паранні ў нашай краіне, суддзёй міжнароднай катэгорыі па спартыўным паранні, членам Міжнароднай асацыяцыі лазневага мастацтва Генадзь Мароз.

— **Генадзь, давайце пачнём з таго, што за чэмпіянаты такія — па**

паранні? Навошта яны патрэбныя і чаму ў вас з'явілася ідэя іх праводзіць?

— Тут я не быў першаадкрывальнікам. Прафесійныя чэмпіянаты па паранні праходзяць у розных краінах. Я ж імкнуўся ўліць у гэты рух свежы струмень і правесці народныя чэмпіянаты. Мне хацелася паказаць, што беларуская традыцыйная лазня не менш цікавая, чым, напрыклад, шырока вядомая руская. На жаль, многія нашы нацыянальныя традыцыі парання сёння неабходна адраджаць, прафесійных лазеншчыкаў у нас таксама пакуль няма. Таму ў 2017 годзе я вырашыў, што чэмпіянаты нашы будуць не прафесійныя,

а аматарскія, народныя. Ідэя спадабалася, і на сённяшні дзень у Беларусі праведзены ўжо тры народныя чэмпіянаты. Больш за тое, аматарскія цяпер праводзяцца і ў Расіі, і ў Літве. Падчас такіх мерапрыемстваў з'яўляецца магчымасць даваць майстар-класы людзям, якія цікавяцца традыцыйнай лазняй. Распавядаць пра асаблівасці парання, якія дазваляюць зрабіць лазню спосабам аздаравлення, і пра памылкі, якія наносзяць шкоду здароўю. Каб людзі прыходзілі ў лазню не піць спіртное і не гуляць у карты, а менавіта парыцца. І парыцца правільна.

— **Вашы чэмпіянаты збіраюць шмат гледачоў?**

— Так, і з кожным годам іх становіцца больш. Калі ўдзельнікі абараняюць перад журы сваю тэхніку парання, гэта сапраўды цікава — прычым нават тым, хто раней ніколі лазняй не захапляўся. Мы, арганізатары, стараемся зрабіць усё, каб нашы чэмпіянаты праходзілі ярка і весела. Бо наведванне лазні — гэта зусім не тое ж самае, што звычайна памылка ў ванне. Гэта своеасаблівае жыццесцвярджалае свята, якое дае зарад аптымізму і пазітыву. Напрыклад, некалькі гадоў таму мы праводзілі ў Палацы спорту акцыю «Адкрытае акенца жаночай лазні». Мае вучанцы парылі ўсіх ахвочых — і васьмянаццацігадовых дзяўчат, і дам ва ўзросце 40+. Зразумела, усё адбывалася ў купальніках, але астатнія законы правільнай лазні былі вытрыманы і гледачы маглі ўбачыць і б'юці-эфект, і амалоджвальнае ўздзеянне паравой лазні. А сёлета напярэдадні 8 Сакавіка ў Беларусі адбыўся Міжнародны жаночы конкурс па паранні — сустрэча аматараў заходняга бескантактнага парання рушнікамі (аўфгус) і традыцыйнага парання вёнікамі.

Традыцыі і сучаснасць

— **Што ж такое сапраўдная беларуская лазня?**

— Гэта не надзвычайная спёка — каля 60° — і разумныя суадносіны тэмпературы і вільготнасці паветра. У гэтым, дарэчы, наша лазня падобная на аўтэнтчную сауну, якую і сёння можна знайсці ў сельскай мясцовасці ў Фінляндыі. Там таксама выкарыстоўваюцца гарачыя камяні, вёнікі, дровы. Дарэчы, сухая сауна з вельмі высокімі тэмпературамі, якую любяць нашы

«У лазню схадзіў — сябе амаладзіў»

сучаснікі, не мае ніякага дачынення ні да аўтэнтчнай традыцыі саўны, ні да аздаравлення. Яна з'явілася толькі ў XX стагоддзі, калі былі прыдуманы электранагравальнікі. Сухое распаленае паветра (у сучасных саунах тэмпература падыходзіць да 120°) — гэта стрэс для арганізма. Я прыхільнік класічнай беларускай лазні, асноўнае правіла якой — сума тэмпературы і вільготнасці не павінна быць больш за 120. Калі тэмпература ў парылцы, дапусцім, 55°, то вільготнасць павінна быць, адпаведна, 65 %. У беларускай лазні ёсць аўтэнтчныя, старажытныя рысы, узрост якіх — напэўна, больш за тысячу гадоў. Гэта, напрыклад, пераважна бярозавыя вёнікі. Для параўнання: украінцы аддаюць перавагу вёнкам дубовым, у іх гістарычна склалася ўдарная тэхніка, а ў нас падчас парання больш выкарыстоўваліся масажныя рухі.

— **Вы толькі вывучаеце і захоўваеце старадаўнія традыцыі парання, або беларуская лазня развіваецца і сёння?**

— Ну зразумела, развіваецца, бо гэта не музейны экспанат, а жывая з'ява. Мы, прафесійныя лазеншчыкі, пастаянна абменьваемся вопытам. Сёе-тое з беларускіх лазневых традыцый, да прыкладу, прыжылося ў Татарстане, а некаторыя асаблівасці я ўзяў для сябе ў расійскіх майстроў пары. Ну, і самі мы пастаянна распрацоўваем неш-

та новае. Напрыклад, выкарыстоўваем пры паранні стоўн-тэрапію, а таксама розныя масажныя тэхнікі. У прыватнасці, масаж выконваецца заваранымі ў кіпені мяшэчкамі з натуральнай ільняной тканіны, якія мы напаўняем гарачымі травамі ў залежнасці ад сезона і патрэб гасця. Свайго роду наш варыянт SPA.

— **Раскажыце пра вашу аўтарскую праграму «Пар Мароза»: у яе ёсць аматары?**

— Сутнасць маёй метадыкі — кантраст: чым мацней награвецца арганізм, тым мацней яго трэба астудзіць. Пар і высокая тэмпература прымушаюць паступаць у капіляры на 30 % больш крыві, чым звычайна. Чалавек пацее, з арганізма выводзіцца таксіны. Рэзкае ахаладжэнне прыводзіць да сціскання капіляраў, сасудзістая сістэма вызваляецца ад халестэрынавых бляшак, дасягаецца магутны ачышчальны эфект. Яшчэ адна асаблівасць — вялікая колькасць вады на аднаго чалавека (50 і больш літраў на праграму): вада змывае і фізічнае недамаганне, і псіхалагічныя праблемы. У маёй праграмы дастаткова аматараў у розных краінах свету. Ёсць кліенты з ЗША, Аўстраліі, Кубы, Еўрапейскіх краін. Мне хацелася б, каб беларуская лазня стала брэндам. Мяркую, і не толькі я, што яна гэтага вартая. На міжнародных чэмпіянатах я часта пазнаю ў выступленнях мно-

Узрост лазні — не перешкода!

гіх удзельнікаў свае методыкі работы венікам і нашы нацыянальныя тэхналогіі парання, якія я дэманструваў раней. Але ж з-за мяжы кліенты едуць не ў лазню наогул, а да канкрэтнага майстра з рэпутацыяй. Хацелася б, каб майстроў у Беларусі было шмат. Гэта дазволіць нашай традыцыі парання стварыць свой імідж — як, напрыклад, у той жа японскай лазні афура або ў турэцкага хамама.

Індывідуальны падыход

— *Калі лазня такая карысная, чаму ж у яе ёсць перакананыя праціўнікі? І акрамя таго, паранне мае вельмі шмат супрацьпаказанняў...*

— Сапраўды, у многіх гараджан за плячыма няўдалы вопыт наведвання паравой лазні. Непрафесійныя лазеншчыкі выклікалі ў іх негатыўныя эмоцыі, і цяпер пераканаць іх амаль немагчыма. Шкада! Ну, а супрацьпаказанняў у беларускай лазні з прафесійным парыльшчыкам усяго некалькі: першыя тры месяцы цяжарнасці, скурныя хваробы, хранічныя хваробы ў перыяд абвастрэння, вострыя запаленчыя захворванні (з «ковідам» у лазню ісці нельга!), рак. Але падкрэслію: з прафесійным лазеншчыкам. Прафесіянал — гэта той, хто ведае, як трэба парыць гасця менавіта ў дадзены момант, прымаючы пад увагу яго фізічны і псіхалагічны стан, здароўе, настрой.

У лазні, як нідзе, важны індывідуальны падыход.

— *А як становяцца прафесійнымі лазеншчыкамі?*

— Гэта доўгі шлях. Каб стаць прафесіяналам, я вучыўся ў майстроў у Расіі, Украіне, краінах Балты, збіраў па крупінках веды аб нашай нацыянальнай лазні па ўсёй Беларусі. Прафесіянал павінен прайсці навучанне ў лазневых школах, дзе даюць сур'ёзныя веды, — яны ёсць ва Украіне, Санкт-Пецярбургу, у Казані, на Урале. Ёсць мая школа ў Мінску. Прафесіянал абавязаны валодаць дзясяткамі методык парання, ведаць, як не нашкодзіць гасцю пры наведванні парыльні. Калі да лазеншчыка прыходзяць як да ўрача — з тым жа даверам з боку гасця і з той жа мерай адказнасці з боку прафесійнага парыльшчыка — тады паранне прынясе толькі карысць. Сярод маіх гасцей былі цяжарныя жанчыны на вялікіх тэрмінах. А адзін мой калега пачаў парыць свайго сына, калі таму не было яшчэ і двух тыдняў.

У лазню за маладосцю

— *Пагаворым пра б'юці-эфект класічнай паравой лазні: ён сапраўды ёсць?*

— Перакананы: айчынная лазня лепш за замежны SPA захоўвае маладосць і прыгажосць нашых жанчын, бо яна створана для тых клі-

матычных умоў, у якіх мы жывём. Эфект скрабіравання забяспечвае, напрыклад, лыкавае мачала, якое адведку выкарыстоўвалі нашы продкі. А вось сінтэтычнымі мачалкамі ў лазні я карыстацца не раю, як і гелямі для душа. Травы выдатна мыюць, гэта натуральна і карысна для скуры. Паравая лазня — гэта і водаратэрапія, вядома, калі вы карыстаецеся правільнымі венікамі. Ліпавыя я нарыхтоўваю, калі ліпа квітнее. Узмку асабліва карысны ядлоўцавы венік. Ну, а бярозавыя венікі лепш за ўсё вязаць, калі з'яўляюцца маладыя лісцікі. Гэта эфектыўны сродак барацьбы з запаленнямі скуры плюс магутны зарад вітамінаў.

— *У SPA папулярныя абкручванні. Ці магчымыя такія працэдурны парылцы?*

— Пры высокай тэмпературы не трэба дадатковага ўцяплення, можна проста наносіць маскі на цела і атрымліваць той жа эфект. Напрыклад, вельмі эфектыўная маска з блакітнай гліны. Гэтая гліна ёсць не толькі на Усходзе, але і ў Беларусі, у Магілёўскай вобласці. Выдатна працуе антыцэлюлітны мядовы масаж. Эфект anti-age дасягаецца спалучэннем цяпла і холаду: гэта адзін з прычыпаў прыгажосці яшчэ з антычнасці. Калі наведваць правільную парылку раз у 10 дзён, узроставыя змены скуры «адсунуцца» гадоў на 7–8, маршчынкі разгладзяцца, авал твару падцягнецца. А вось чакаць эфекту пахудзення ад лазні я не рэкамендаваў бы. Зразумела, калі не папаўняць страту вадкасці ў парыльні, за 60 хвілін можна згубіць больш за 1,5 кг вагі. Але дасягаецца гэта за кошт абязводжвання — а значыць, не карысна і не даўгавечна. Лазня дапамагае пахудзець, але не наўпрост: яна паскарае абмен рэчываў, нармалізуе ліпідны абмен і падтрымлівае імунітэт.

— *Лічыцца, што паранне — добры спосаб барацьбы са стрэсам. Ці так гэта?*

— Дакладна. Больш за тое: лазня дае эфект «быццам другі раз нарадзіўся»: супакойвае нервы і парадкуе думкі. Правільная лазня «змывае» негатыў, агрэсію, незадаволенасць жыццём. Застаюцца толькі пазітыўны настрой і адчуванне напоўненасці новымі сіламі.

Аляксандра Анцэлевіч

У РЫТМЕ ПІЛАТЭСА

Як не нашкодзіць свайму арганізму, умацоўваючы здароўе? Адказ шукаем на... ложку, але незвычайным

Мне падаецца, што папулярнае выслоўе «прыгажосць патрабуе ахвяр» паціху страчвае сваю актуальнасць. На першы план усё ж такі выходзіць тэма здароўя з усімі яго складнікамі... Калі прыгожы вонкавы выгляд — гэта найперш прыкмета добрага стану арганізма, зладжанай работы ўсіх нашых унутраных сістэм, правільнага ладу жыцця. Але і тут, бывае, знойдзецца лыжка дзёгцю. Здавалася б, што дрэннага ў тым, каб «цягаць жалеза» ў спартзале ці дома займацца ёгай? Альбо стаяць ля харэаграфічнага станка і круціць ронд дэ жамб партэр, робячы свае стопы вываратнымі, а постаць — гнуткай? Ды, аказваецца, можна няправільна трэніраваць, напрыклад, прэс, і тым самым перакрываць полуовену, якая знаходзіцца ў жываце. У выніку — як мінімум непрыемнае самаадчуванне, як максімум — медыцынскі дыягназ. А за лёгка вываратныя скокі танцоўшчыцы, на жаль, плацяць з часам праблемамі ў тазасцегнавых суставах... Нават знаёмы ўсім бег у простых красоўках здольны нанесці шкоду арганізму больш чым «бясконцы адпачынак» на канаве. Выраслі паплаваць у басейне? Глядзіце, не зарабіце сабе міжпазваночную грыжу!

«Што ж рабіць?», — збянтэжана, мабыць, падумаеце вы цяпер, як і я раней, калі пачынала шлях да здаровага ладу жыцця. Нічога не рабіць — нельга. Хоць бы і таму, што спрацоўвае «стадны рэфлекс»: здаецца, сёння кожны дзесьці чымсьці займаецца. І зразумела чаму: «меню» ў розных сталічных спартыўных комплексах вельмі прывабнае: stretching, ёга, петлі trx, contemporary, фітнэс-аэробіка, tabata, сквош... Увогуле, у адным толькі Мінску — 37 дзяржаўных аб'ектаў фіз-

культурна-спартыўнага прызначэння, дзе выкладаюцца 25 спартыўных дысцыплін (згодна інфармацыі на сайце галоўнага ўпраўлення спорта і турызму Мінгарвыканкама). А колькі прыватных клубаў?! У кожным раёне ёсць такія, і не адзін. У гэтай разнастайнасці лёгка забытацца. Таму, лічу, па-першае, не трэба гнацца за рэкламай, якая прываблівае нечым новым ці абяцае хуткі вынік. Ну, сапраўды, «надутыя» хлопцы і занадта рэльефныя дзяўчаты ў спартзале не заўсёды такія моцныя і здаровыя, як тое падаецца на першы погляд. Па-другое, добра знайсці правадніка ў свет здароўя, і з ім крок за крокам пачынаць гэты нялёгкі, скажу я, шлях. Маім такім партнёрам стала інструктар Таццяна, якая дапамагае правільна выконваць практыкаванні на спецыяльным трэнажоры — рэформеры.

Крок у гісторыю

Далёка не ўсе яшчэ ведаюць, што такое рэформер. Гэта спецыяльнае абсталяванне, якое прыдумаў 100 гадоў таму Джозэф Пілатэс. Той самы, чым імем названа цяпер папулярная сістэма фізічных практыкаванняў. Сутнасць яе — у дынамічных нагрузках без празмернага напружвання і ў павольным тэмпе. У такім стане можна задзейнічаць глыбокія цягліцы, якія ў звычайным жыцці намі зусім не выкарыстоўваюцца ці вельмі рэдка. Напрыклад, калі чыхаем. Але ці часта мы тое робім?..

Дык вось, у гады Першай сусветнай вайны спартсмен Джозэф Пілатэс прыдумаў больш чым 50 розных практыкаванняў. Дзякуючы свайму ноу-хаў ён дапамог многім людзям з сур'ёзнымі траўмамі, раненнямі і хваробамі вяр-

нуцца да нармальнага жыцця. Спачатку ролю спецыяльных трэнажораў выконвалі звычайныя ложка, да якіх прыкручваліся спружыны, рамні, вяровачныя петлі... З іх дапамогай можна было рэгуляваць амплітуду, інтэнсіўнасць практыкаванняў. Праца выконвалася за кошт уласнай масы цела, трымання раўнавагі, папераменнага напружвання адных цягліц і аслаблення іншых. Вось такім чынам у ваенныя часы хворыя і аднаўляліся без залішняй нагрузкі. Ну, а цяпер, у час гіпадынаміі сістэма Пілатэса, дапоўненая дзясяткамі новых практыкаванняў, набівае асаблівую актуальнасць, яна карэктую анатамічныя дыфізіялагічныя адхіленні. Сёння ўжо ў абсталяваных спартзалах можна ўбачыць сапраўдныя, абкручаныя ўсялякімі прыбамбасамі трэнажоры, якія нагадваюць тыя самыя першыя ложка.

Каментарыі

Сяргей Пусцольга, кансультант па ЗЛЖ, фітнэс-трэнер:

Пілатэс (Мат, Рэформер, Кадылак і інш.) дае прыстойную фізічную нагрузку на цягліцавую, нервовую і дыхальную сістэмы, становіцца ўплывае на працу ўнутраных органаў і энергетычны абмен, дазваляе эфектыўна рэгуляваць вагу, паляпшаць паставу, дазваляе эканомна кантраляваць рухі ў паўсядзённым жыцці... Для тых, хто аддае перавагу іншым заняткам (спорт, бег, плаванне), гэты кірунак дазваляе выправіць дэфекты паставы, дысгарманічнае развіццё груп цягліц, паляпшае кантроль рухаў і дзейнічае як сродак адпачынку.

Хаця ёсць і «кадзілак», і «бочка», і яшчэ шмат іншых цікавых прылад для работы са сваім целам.

Канцэнтрацыя на максімуме

Калі я прыйшла на першы занятак, Таццяна адразу павяля мяне да «стула»: гэты трэнажор сапраўды падобны на стул — нерухомую платформу з сядушкай. Але пры ім ёсць прыступак, на які мне патрэбна было апусціць сваю ступню. Ды так апусціць, каб вялікі палец на назе застаўся некранутым, то бок высунуўся наперад, а ступня стаяла перпендыкулярна прыступку. Пад каленам мне прыйшлося знайсці некую лагчынку-ямку, якую трэба было прыціснуць да сядушкі, а самой стаць роўна, каб тазасцегнавыя косткі былі паралельныя адна другой. Рукі высунуць наперад і пачаць павольна націскаць прыступку ступнёй. Думаеце я, у мінулым гімнастка, адразу справілася?! Не ведаю, колькі хвілін мы патрацілі на падрыхтоўку, але ў якімсьці момант я ўжо знервавалася, бо вываратныя мае стопы не хацелі стаяць «як прырода наказала» — роўна. Сцёгны ўвесь час вывальваліся то ўправа, то ўлева. Хутка я забылася пра рукі, якія трэба было высунуць наперад у вызначанай позе. І ўсё трымаць пад кантролем!.. Так, гэта вам не «шматзадачнасць» на звычайнай рабоце, гэта куды цяжэй!

Алена Ліхтаровіч, рэабілітолаг:

З узростам усе мышцы ды сухажыллі людзей становяцца менш эластычнымі. Практыкаванні на рэформеры — самыя бяспечныя для іх, каб вярнуцца ў ранейшы стан, бо няма вагавай нагрукі. Суставы схільныя да абмежаванасці ў рухомасці. Заняткі на рэформеры дазваляюць гуманна развіваць гэтую рухомасць, акурата адкрываць суставаўную сумку, каб паверхня сустава прамывалася суставаўнай вадкасцю. Акрамя таго, максімальна адчуць стан цягліц і сухажылляў можна седзячы альбо лежачы, калі не трэба трымаць раўнавагу па вертыкалі і кампенсаваць скажэнні ў целе, якія з'яўляюцца з узростам.

Сяк-так мы з Таццянай справіліся з маім непаслухмяным (хто б мог падумаць! Я ж ёгай займалася!) целам і пачалі прыводзіць у рух ступню. Раз, два, тры — ужо ягадзіца гарыць, хоць стаяла я амаль нерухома, з вялікім напружаннем кантралюючы ўсе свае цягліцы. А разам са мной і Таццяна, яна сачыла не толькі за правільнасцю выканання маіх рухаў, але і за маім дыханнем. Удых — робім рух да сябе, выдых — ад сябе. «Ну, як там наша цягліца паміж рэбраў?» — Таццяна звяртае маю ўвагу на адчуванні ў жываце, пакуль я, лежачы на рэформеры, працую з унутранай паверхняй сцёгнаў. «Увесь час кантралюю, каб ступні былі самкнутыя, — робячы чарговы выдых, кажу я. — Нешта не адчуваю...» — «Калі не адчуваеце, значыць, штосьці робім не так. Давайце паспрабуем інакш». Таццяна не адстае. Яна, як гнуткая кобра, поўзае пада мной, правяраючы, каб кожны пазванок атрымаў асобную нагрукку. Каб цягнуўся, але не перагружаўся.

Пасля работы з «артыкуляцыяй пазваночніка» (ывучыла новыя словы!), мы пераходзім да скрутак вакол плечавага сустава. Гучыць жудасна, але на практыцы атрымліваеш цікавыя адчуванні, калі патрэбна за адзін раз левыя рэбры сціснуць, правыя раскрасціць, руку так, сяк, потым гэтак павярнуць і пра ўдых-выдых не забыцца. Паглядзелася ў люстраную сцяну — прыгожа я выглядаю! Нечым падобная на знак бясконцасці.

Тры ў адным

Пасля першага занятка думала, што не ўстану з «чароўнага ложка», які пратрэніраваў усё мае цела. Але ногі бадзёра саскоквалі па лесвіцы ўніз ва ўнісон добраму настрою. Адчуванне ў целе было незвычайнае! Быццам я ў лазні папарылася, у басейне паплавала, а потым мяне добраўня масажам «патапталі». Прама тры ў адным! А дышаецца як лёгка! У пару каранавіруса тое адчуваць асабліва прыемна.

Так, на сваім досведзе ўпэўнілася, што трэніроўка на рэформеры, ды і не толькі на ім, спрыяльна ўздзейнічае на цела, здымае болі, выпраўляе асанку. Кажуць, і сон паляпшае. А яшчэ мне паабіцалі новую хаду... Цікава, як яна будзе выглядаць? Паглядзім.

Аліса Гюнгер.
Фота аўтара.

Скрутка вакол плечавага сустава

На рэформеры

Трэнажор «бочка»

Поза «бярэзка» на «кадзілаку»

УЛАДЗІМІР КАРАТКЕВІЧ І ЎВЕСЬ СВЕТА

Наколькі вядомы Уладзімір Караткевіч у свеце? Адказ шукаем разам з намеснікам дырэктара Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі, культуралагам, бібліёграфам, публіцыстам, даследчыкам беларускай кнігі і беларускай літаратуры Аляксандрам Сушам.

Класіка беларускай нацыянальнай літаратуры, паэта, празаіка, драматурга, сцэнарыста, публіцыста, перакладчыка Уладзіміра Сямёнавіча Караткевіча (1930–1984) няма сярод

нас болей як трыццаць шэсць гадоў. За гэты час выйшаў збор яго твораў у 8 тамах. Быў і дадатковы том праз некаторы час пасля завяршэння выдання. Дзякуючы руплівасці выдавецтва «Мастацкая літаратура» і славутага літаратуразнаўца Анатоля Вераб'я цяпер выходзіць збор твораў класіка ў 25 тамах. За дзесяцігоддзі пасля смерці

пісьменніка выйшлі дзясяткі асобных выданняў яго твораў. Толькі за апошняе дзесяцігоддзе — амаль пяцьдзясят... Як добра ведаюць нашага класіка ў свеце? У гэтым пытанні разбіраемся разам з Аляксандрам Аляксандравічам.

— Ці відаць з Мінска прастору Уладзіміра Караткевіча ў іншых

Намеснік дырэктара Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі Аляксандр Суша

краінах? Маю на ўвазе, наколькі ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі ўлічаны пераклады твораў аўтара «Каласы пад сярпом тваім» на іншыя мовы?

— Пытанне і простае, і вельмі няпростае адначасова. З аднаго боку, можна было б без асаблівых разваг адказаць на яго станоўча. Бо нам добра вядома, што творы Уладзіміра Караткевіча перакладзены на шматлікія мовы народаў свету: англійскую, балгарскую, венгерскую, в'етнамскую, грузінскую, іспанскую, латышскую, літоўскую, малдаўскую, нямецкую, мангольскую, польскую, рускую, славацкую, таджыкскую, узбекскую, украінскую, французскую, чувашскую, чэшскую, эстонскую ды іншыя. Усе гэтыя пераклады і іх выданні, хача яны і рыхтаваліся для замежнага чытача, уяўляюць вялікую цікавасць для Беларусі як нашы нацыянальныя дакументы. Таму Нацыянальная бібліятэка імкнецца адсочваць іх з'яўленне і прыкладае ўсе магчымыя намаганні для атрымання гэтых публікацый для ўласнай калекцыі. Для гэтага выкарыстоўваюцца самыя розныя сродкі: нешта мы купляем, нешта атрымліваем у падарунак, нечым абменьваемся з замежнымі калегамі на ўмовах міжнароднага дакументаабмену. Сваю дапамогу ў гэтым пытанні нярэдка аказваюць не толькі бібліятэкі замежжа, але і прадстаўнікі беларускай дыяспары, замежныя беларусазнаўцы (тут хацелася б падкрэсліць ролю Міжнароднай асацыяцыі беларусістаў), а таксама выдаўцы, перакладчыкі, літаратуразнаўцы, дыпламатычныя прадстаўніцтвы нашай краіны за мяжой ды іншыя зацікаўленыя асобы і ўстановы. Безумоўна, сваю карысць дае і выкарыстанне замежных бібліяграфічных баз даных, электронных каталогаў розных краін і асобных устаноў. І гэта дае свае вынікі. Так, хуткі пошук па нашым электронным каталогу дазваляе запэўніцца, што ў фондах Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі прадстаўлены пераклады твораў Уладзіміра Караткевіча на шматлікія мовы. З іншага боку трэба адзначыць, што сёння «прасторы Уладзіміра Караткевіча ў іншых краінах» відаць іначай. У нейкай ступені ёсць адчуванне, што цікавасць да спадчыны Уладзіміра Караткевіча з боку замежных перакладчыкаў і выдаўцоў крыху аслабла. Напрыклад, на нека-

торых мовах яго творы не выдаваліся некалькі дзесяцігоддзяў. Чаму так атрымліваецца і што можна зрабіць, каб змяніць сітуацыю — пра тое можна і паразмаўляць, паразважаць болей падрабязна.

— Уладзімір Караткевіч, на ваш дасведчаны бібліяграфічны погляд, найбольш цікавіць славянскага чытача?..

— Так, і гэта натуральна, што айчынная літаратура найбольш вядомая і цікавая для нашых суседзяў, бо яны у пераважнай большасці — славяне. Пры гэтым, перакладаюць і на ўсходне-, і на заходне-, і на паўднёvasлавянскія мовы. Найчасцей яны створаны яе носьбітамі, пісьменнікамі альбо перакладчыкамі з тых краін. У прыватнасці, творы Караткевіча выдаваліся ў перакладах на балгарскую мову

той ці іншай славянскай мовай. Так, напрыклад, добра вядомыя пераклады паэзіі Уладзіміра Караткевіча на сербскую мову ў выкананні айчыннага літаратуразнаўцы, сербіста Івана Чароты, які так высока ацэнены ў Сербіі, што ўганараваны званнем акадэміка Сербскай Акадэміі навук. І ўсё ж, трэба прызнаць, што найбольшая колькасць перакладаў выйшла ў Расіі і прызначалася для расійскага чытача.

— Дарэчы, як вы лічыце, ці дастаткова ўсё ж такі перастварэнняў прозы і паэзіі Уладзіміра Сямёнавіча на рускую мову?

— На рускую мову былі перакладзены вядомыя творы, якія выйшлі асобным выданнем, а таксама творы ў складзе зборнікаў і часопісаў. Сярод іх аповесці «Дикая охота короля Стаха», «Седая легенда», «Ладья Отчаяния»;

Хрыста Берберава (1968), Георгі Вылчава (1971), Сімяона Уладзімірава (1977, 1982), Румяна Яўцімава (1978, 1981), Пенка Кынева (1983), Андрэя Германова (2000), Найдзена Вылчава (2000) ды іншых. З украінамоўнымі выданнямі працавалі Алена Лук'янчук і Карпо Скрыпчанка (1972, 1982). Здаралася, што творы Караткевіча ў тых ці іншых аўтарскіх перакладах выдаваліся і перавыдаваліся неаднаразова. Напрыклад, па-польску ў перакладзе Яна Гушчы яны выходзілі з зайдроснай перыядычнасцю: у 1971, 1974 і 1976 гадах.

Аднак часам гэтыя пераклады рабілі і беларусы, якія добра валодалі

раманы «Колосыя под серпом твоим», «Черный замок Ольшанский», «Христос приземлился в Городне»; празаічная паэма «Чозения» і многія іншыя. Здавалася б, нямала. Некаторыя творы перакладаліся нават неаднойчы. Аднак, па-першае, трэба прызнаць, што частка гэтых перакладаў зроблена не для расійскага кніжнага рынку, а для айчыннага: на жаль, нямала беларусаў аддае перавагу чытанню класічных твораў беларускай літаратуры ў перакладзе, а не на мове арыгінала. Па-другое, наяўнасць перакладаў на рускую мову яшчэ не азначае іх шырокай даступнасці і папулярнасці. Так, іх вялікая частка была выканана яшчэ

ў мінулыя дзесяцігоддзі і сёння мала даступная ў кнігарнях. Тым болей, калі казаць пра пакупніка кнігі, пра чытача Расіі. Трэба прызнаць, што і тыражы апошніх выданняў не былі занадта вялікімі, каб іх усур'ёз заўважыў той жа расійскі чытач. Але самае важнае нават не гэта ўсё. Сёння, як мне падаецца, ужо прайшоў той час, калі галоўным сродкам фарміравання попыту было стварэнне прапановы. Я маю на ўвазе, што не столькі перавыданнем твораў пісьменніка фарміруецца цікаvasць да яго творчасці, колькі наадварот: узростанне цікаvasці да яго творчасці павінна стымуляваць выдацёў друкаваць чарговы выданне яго прац. І ў гэтым ключы правільна было б ка-

навітых перакладчыкаў. Урэшце самі перакладчыкі змагаліся б за права працаваць з папулярным тэкстам. Менавіта гэта ва ўсім свеце працуе на павышэнне якасці перакладаў. Паўплываць на сітуацыю можна. Напрыклад, шмат у якіх краінах пры ўрадзе ці як самастойныя ўстановы існуюць Інстытуты кнігі (з рознымі назвамі), якія планамерна займаюцца вывучэннем попыту на нацыянальную літаратуру, выпрацоўваюць стратэгію па яе папулярызаванні і падтрымцы, фарміруюць метадычныя парады для гульцоў на інфармацыйным рынку. Прычым яны працуюць на навуковай аснове, аналізуюць сусветную і нацыянальную статыстыку, ладзяць праблемна ары-

і кірмашах, сприяють видавцтвам і письменникам у продажі ліцензійних правоў на пераклад і выданне іх твораў за мяжой. І гэта толькі адзін прыклад таго, як адбываецца папулярызацыя нацыянальнай літаратуры для замежнай аўдыторыі. Паглядзіце, як шмат робіць Германія для прасоўвання сваёй літаратуры, напрыклад, творчасці Гётэ, ці Італія — Дантэ, а Польшча — Адама Міцкевіча (таго самага ўраджэнца Беларусі), Украіна — Тараса

заць пра мэтанакіраваную дзейнасць дзяржавы і грамадскіх інстытутаў па папулярызаванні нацыянальнай літаратуры. Патрэбна пэўная праграма, агульнадзяржаўная праграма ў гэтым кірунку.

— Ці не падаецца вам, што маштаб Уладзіміра Караткевіча да канца не зразумелы ў Расіі і нават ва Украіне з-за адсутнасці вартасных перакладаў?

— У пэўнай меры гэта сапраўды так. Аднак вымушаны вярнуцца да сваіх папярэдніх разваг пра попыт і прапанову. Калі б у рускамоўным асяроддзі існаваў дастаткова адчувальны попыт на пераклад твораў Уладзіміра Караткевіча, то з'явіліся б і замовы на пераклад на конкурснай аснове, і мэтавыя звароты да вядомых і тале-

ентаванія круглыя сталы, запрашаюць вядомых экспертаў і гэтак далей. Яны ж ладзяць ці каардынуюць правядзенне прэзентацыйных і навуковых мерапрыемстваў за мяжой з мэтай папулярызацыі літаратуры іх краін або творчасці тых ці іншых нацыянальных аўтараў. Шмат дзе існуюць фонды і гранты для падтрымкі і папулярызацыі нацыянальнай літаратуры за мяжой. Яны, напрыклад, атрымоўваюць і пераразмяркоўваюць фінансаванне на пераклады твораў айчынных пісьменнікаў на замежныя мовы, ладзяць конкурсы перакладаў, арганізуюць прэзентацыі за мяжой, дамаўляюцца з замежнымі ўстановамі культуры аб набывцы гэтых кніг, прадстаўляюць нацыянальную літаратуру на міжнародных кніжных і літаратурных форумах

Шаўчэнкі... Пра Расію нават і казаць не варта, бо яна здолела стварыць магчымую праграму папулярызацыі сваёй літаратуры і яе прадстаўнікоў за мяжой. І з гэтай праграмай смела ідзе і ў краіны Еўропы, і ў краіны Азіі. Што казаць, калі ў Беларусі да зусім нядаўняга часу было менш помнікаў айчынным пісьменнікам, чым расійскім, калі імёнамі беларускіх твораў было названа менш вуліц, праспектаў, бібліятэк і г. д., чым імёнамі аўтараў, безумоўна, вялікай і брацкай, але суседняй краіны. У нас колькасць адных

толькі помнікаў Пушкіну перавышае колькасць помнікаў любому айчыннаму пісьменніку. Такого няма ні ў адной краіне свету. А колькі мы маем помнікаў Уладзіміру Караткевічу? Думаю, большасць беларусаў не прыгадае ніводнага. Дык чаго пасля гэтага мы можам патрабаваць ад замежнікаў? Калі мы самі недастаткова паважаем айчынную літаратуру і недастаткова клапацімся пра яе папулярызацию, то якое ў нас можа быць маральнае

гаворка ідзе пра фінансавое пытанне: маўляў, на якое выданне і на якой мове варта выдаткоўваць дзяржаўныя сродкі і забяспечваць падтрымку. Я ўпэўнены — неабходна прыкладаць намаганні больш не на з'яўленне новых перакладаў, а на іх прасоўванне, на фарміраванне іх запатрабаванасці. А ў гэтай праграме падтрымка перакладчыцкай дзейнасці — толькі адзін з некалькіх элементаў. У той жа час, калі размова зайшла пра выбар між беларускай і рускай мовамі, то выкажу сваё наступнае меркаванне. Упэўнены, што для ўнутранага беларускага рынку, безумоўна, павінна быць падтрымка выдання прац Уладзіміра Караткевіча па-беларуску. Нашы су-

замежных краін. А толькі гэта забяспечвае гатоўнасць мясцовай аўдыторыі ўспрыняць новы пераклад.

— «Каласы пад сярпом тваім» — *даволі складаны мастацкі твор, у ім некалькі пластоў, сапраўдная глыбіннасць, якая патрабуе ведання беларускай гісторыі і, можна сказаць, падрыхтоўкі чытача, некаторай яго гістарычнай адукацыі. Вы перакананы ў тым, што маштаб гэтага рамана да канца зразумелы чытачу Расіі, Украіны ці краін Балтыі?*

— Часткова трэба пагадзіцца з гэтым меркаваннем, але не зусім. Твор сапраўды шматпланавы, заснаваны на багатым гістарычным фактажы. Аднак магу сказаць, што ён абсалютна

права скардзіцца на яе няведанне жыхарамі іншых краін?

— *Што б вы паралілі беларускім кнігавыдаўцам?*

— Выдаваць творы Караткевіча часцей на беларускай, рускай, кітайскай і ўвогуле на азіяцкіх і на афрыканскіх мовах... Трэба зразумець, што пераклады не замяняюць адзін аднаму і не з'яўляюцца канкурэнтамі. Наадварот, з'яўленне новых перакладаў і выданняў прац пісьменніка на розных мовах толькі падмацоўвае цікавасць да яго спадчыны. Разумею, што тут

айчыннікі павінны мець першачарговую магчымасць чытаць яго творы ў арыгінале. Што ж тычыцца перакладу твораў пісьменніка на замежныя мовы, то найлепш, на маю думку, было б не перакладаць іх у Беларусі, а рабіць спрыяльнымі ўмовы для стварэння перакладаў у іншых краінах (у той жа Расіі). Дзякуючы гэтаму за мяжой не толькі з'явіцца новыя пераклады, але і навукова-грамадскае поле, дзе яны будуць запатрабаванымі. Я маю на ўвазе, што з'явіцца навукоўцы і перакладчыкі, якія працавалі б з арыгінальным тэкстам і яго перастварэннем. Яны будуць зацікаўлены ў прэзентацыі і папулярызаванні вынікаў свайго працы. Пачнецца грамадская дыскусія, імёны айчынных творцаў трапяць у інфармацыйную прастору

лёгка чытаецца і людзьмі, зусім слаба знаёмымі з гісторыяй Беларусі. Урэшце неяк жа мы ўсе здольныя чытаць творы Гамера, Шэкспіра ці Сервантэса. То чаму мы павінны так баяцца, што айчынную мастацкую літаратуру замежны чытач не здолее зразумець? Тым больш, калі мы кажам пра суседнія краіны. Вядома, што падзеі напярэдадні паўстання 1863–1864 гадоў, апісаныя ў «Каласах пад сярпом тваім», вельмі блізкія і добра вядомыя ў суседніх Літве і Польшчы, але і для расіян ды ўкраінцаў яны таксама збольшага зразумелыя і часта некалькі вядомыя. Думаю, што ў дадзеным выпадку не варта перажываць, ці ўсе гістарычныя аспекты здолее зразумець замежны чытач (урэшце на рознай ступені глыбіні твор чытаюць

і самі беларусы, што таксама нармальна). Так ці іначай, але мы маем справу не з навуковым творам, які павінен быць максімальна дакладным і зразумелым, а з творам мастацкім. Пры яго чытанні ў кожнага з нас ствараецца сваё адчуванне і разуменне апісаных падзей, паўстаюць свае ўласныя вобразы. Чытач становіцца сустваральнікам мастацкага твору (разам з пісьменнікам) і пры кожным прачытанні нараджаецца нешта новае.

— **Творы Уладзіміра Караткевіча шмат выдавалі ў Чэхаславакіі на чэшскай і славацкай мовах, у Польшчы, Балгарыі... Але наколькі добра вядомы Уладзімір Караткевіч англамоўным чытачам? Што трэба зрабіць, каб сітуацыя змянілася?**

— Будзем аб'ектыўнымі, у англамоўным свеце творы Уладзіміра Караткевіча вядомыя слаба. Гэта не азначае, што не існуе перакладаў твораў пісьменніка на англійскую мову. Яны ёсць. Некалькі перакладаў з'явілася яшчэ за савецкім часам. Частка з іх была выпушчана ў Маскве. Напрыклад, у 1976 годзе ў выдавецтве «Progress Publishers» у Маскве выйшла шыкоўная анталогія сучаснай беларускай паэзіі «Fairy land of Byelorussia» («Цудоўная зямля Беларусі»), дзе бачым чатыры творы Уладзіміра Караткевіча («The Hare Is Brewing Beer», «Earthquake», «Byelorussian Song», «Sunrise») у перакладзе Ўальтэра Мэя (Walter May). У 1986 годзе ў вядомым маскоўскім выдавецтве «Радуга» пабачыла свет кніга «Home fires: stories by writers from Byelorussia» з перакладамі твораў беларускіх пісьменнікаў, адным з якіх быў і Уладзімір Караткевіч. Пераклады яго твораў публікаваліся на старонках часопіса «Soviet Literature» (у 1982 і 1983 гг.). З беларускіх выдавецтваў асабліва ярка сябе паказала мінскае «Юнацтва». Так, у 1982 годзе там выйшаў пераклад нарысу «Зямля пад белымі крыламі», выкананы Апола Ёйсам (Apollo Weise) і Ўальтэрам Мэем (Walter May). У 1989 годзе тое ж выдавецтва выпусціла аповесць «Дзікае паляванне караля Стаха» ў перакладзе Мэры Мінц (Mary Mintz) на англійскую мову — «King Stakh's wild hunt». У далейшым гэты пераклад перавыдаваўся яшчэ некалькі разоў. Большасць перакладаў твораў Уладзіміра Караткевіча выйшла ў складзе розных зборнікаў ці была апублікавана ў літаратур-

на-мастацкіх часопісах. Напрыклад, яшчэ ў 1972 годзе выдавецтва «Беларусь» падрыхтавала зборнік гісторый беларускіх аўтараў пад назвай «Colours of the native country» («Колеры роднага краю») у перакладзе Апола Ёйса. Сярод іншага там мы бачым і адзін з першых перакладаў твораў Уладзіміра Караткевіча — апавяданне «Блакiт і золата дня» («The Ark»). З апошніх англамоўных выданняў вярта згадаць ініцыятыву Беларускага фонду культуры, прымеркаваную да 80-годдзя з дня нараджэння Уладзіміра Караткевіча. Тады, у 2010 годзе, на чатырох мовах — беларускай, рускай, украінскай, англійскай — была выдадзена кніга беларускага класіка «Дзікае паляванне

ма, што некаторыя англамоўныя пераклады твораў Уладзіміра Караткевіча сёння даступныя і ў сусветным сеціве. Існуюць таксама і некаторыя літаратуразнаўчыя даследаванні замежных беларусістаў, прысвечаныя творчасці нашага слаўнага пісьменніка-класіка.

І ўсё ж, трэба прызнаць, што ў англамоўным свеце творы Уладзіміра Караткевіча вядомыя слаба. Рэдка праходзяць прэзентацыі і ўрачыстыя мерапрыемствы да юбілеяў пісьменніка за мяжой (а тыя, што адбываюцца, больш арыентаваны на беларускую дыяспару, чым на мясцовую публіку); яму і яго спадчыне амаль не прысвячаюцца міжнародныя навуковыя канферэнцыі за межамі нашай краіны; па яго

караля Стаха» (быў выкарыстаны ранейшы пераклад Мэры Мінц). Былі ды іншыя выданні. Прыемна, што да гэтай працы падключыліся і выдавецтвы з уласна англамоўных краін. Напрыклад, у 2013 годзе брытанскае выдавецтва «Glagoslav Publications» выпусціла аповесць Уладзіміра Караткевіча «Дзікае паляванне караля Стаха». Па сутнасці, гаворка ідзе ў дадзеным выпадку пра так званае «выданне пад замову», як прынята ў замежным свеце, калі кніга дадрукоўваецца пад запыт пакупнікоў і дасылаецца ім па пошце. Прычым яна можа быць як у мяккім, так і ў цвёрдым пераплёце, а таксама можа быць прададзена ў электронным выглядзе. І вось гэта тэндэнцыя ўжо не можа не радаваць. Згадаем такса-

жыцці і творчасці не бачна мастацкіх ці дакументальных фільмаў у замежным пракаце...

— **Як вы лічыце, айчынным кнігандлёвым сектар мог бы ўзрадзіць практыку савецкіх дзесяцігоддзяў, калі кніга беларускай вытворчасці прадавалася і ў далёкія ад Беларусі рэгіёны? Дарэчы, і «Мастацкая літаратура», і «Юнацтва», якога цяпер ужо не існуе, выдавалі кнігі на нямецкай, іспанскай, англійскай, французскай, арабскай, іных мовах народаў свету. Чаму б не пачаць падобную практыку з выдання і продажу перакладаў твораў Уладзіміра Караткевіча? Ці рэальна гэта?**

— Думаю, у некаторай ступені гэта пытанне рытарычнае. Натураль-

на, гэта трэба рабіць. І пра гэта шмат мог бы распавесці. Але такі кірунак працы вельмі добра вам і нашым чытачам знаёмы, то не буду пераконваць у выдавочным. Скажу пра іншае, можа менш папулярнае і вядомае, прановае, на што многім айчынным выдавецтвам адважыцца часам складана. Не прэтэндую на ісціну, але ўсё ж маю некаторы досвед і як выдавец, і як прадстаўнік бібліятэчнай галіны, і як бібліяфіл, і як даследчык. Мне падаецца, што айчыннае выдавецтва не можа спадзявацца на вялікую эфектыўнасць ад продажу выпушчанага перакладу твораў беларускага пісьменніка, напрыклад, на казахскую, іспанскую ці японскую мову. І прычын для таго

выкарыстаны недастаткова. Першы з іх — гэта гандаль электроннымі версіямі выданняў. Такі кірунак продажу літаратуры (асабліва мастацкай) сёння займае вялікую долю кніжнага рынку свету і дазваляе эфектыўна пераходзіць праз межы краін і валют. На вялікі жаль, Беларусь у гэтым сэнсе выглядае пакуль вельмі слаба. Але калі мы не будзем варушыцца самі і будзем толькі аднеквацца ды заплюшчваць вочы, то на гэты рынак прыйдуць іншыя, больш энергічныя гульцы. Каб быць пераканаўчым, а не займацца агульнай агітацыяй, скажу на прыкладзе роднай мне Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі: на працягу апошніх гадоў колькасць віртуальных на-

яшчэ больш зацікаўленым у тым, каб раскручваць айчынных пісьменнікаў. Так працуе сёння ўвесь свет. Напрыклад, пераважная большасць здзелаў на самых вялікіх міжнародных кніжных кірмашах (у тым жа Франкфурце, у Германіі) — гэта менавіта продаж выдавецтвамі правоў на пераклад ці перавыданне «сваіх» твораў. І, выbacайце, Беларусь — адна з нешматлікіх краін Еўропы, якая гэтым яшчэ не займаецца. Upэўнены, што нам неабходна падняцца па-над прывычнымі практыкамі (не адмаўляючыся і ад іх) ды паспрабаваць сябе ў новым фармаце працы. У гэтым сэнсе, як мне асабіста падаецца, творчасць Уладзіміра Караткевіча выглядае асабліва прывабнай з маркетынгавага гледзішча. У свеце, дзе шалёным попыткам карыстаюцца фэнтэзі, гатычныя раманы, гістарычныя дэтэктывы, дакументальная проза і гэтак далей творчая спадчына пісьменніка мае самыя высокія шанцы на камерцыйны і чытацкі поспех.

— *Праглядаючы замежную караткевічаўскую бібліяграфію, ці знойдзем мы ў ёй літаратурна-крытычныя, літаратуразнаўчыя, гістарычна-літаратурныя публікацыі?*

— Зноў жа скажу, што гэта пытанне ў нейкай ступені рытарычнае. Вядома, што навуковая цікавасць да творчасці Уладзіміра Караткевіча нарадзілася яшчэ пры яго жыцці. Прычым не толькі ў асяроддзі айчынных даследчыкаў, але і за мяжою. Падобныя даследаванні друкаваліся на старонках часопісаў і літаратуразнаўчых зборнікаў на розных мовах свету. Сярод іх дамінуе руская мова (мне вядома дзясяткі падобных публікацый), нямала выйшла на польскай, латышскай, балгарскай французкай, нямецкай, украінскай і літоўскай. Хуткі пошук па электронным каталогу Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі дазваляе знайсці каля 600 публікацый, прысвечаных творчасці Караткевіча. Аднак пераважная іх большасць — на беларускай і рускай мовах. І ўсё ж, вымушаны сказаць, што гэта недаравальна мала. Upэўнены, што гэта толькі пачатак. Сапраўднае адкрыццё Караткевіча свету яшчэ чакае свайго часу.

Гутарыў Кастусь **Ладуцька**.
Фота Яна **Хведчына**.

шмат: арганізацыя лагістыкі і дастаўкі літаратуры ў далёкую краіну без гарантый рэалізацыі; неабходнасць наладжваць сувязі і заключаць дамовы з замежнымі кнігагандлёвымі арганізацыямі; неабходнасць працы на прававым полі замежнай краіны пры выкананні айчыннага заканадаўства; выдаткі на камандзіроўкі і правядзенне прэзентацыйных мерапрыемстваў за мяжой і яшчэ вельмі многае іншае. Гэта ўсё могуць дазволіць сабе толькі самыя вялікія выдавецтвы свету, якіх адзінкі. Для іншых — гэта эканамічна неэтазгодна. Ды і не актуальна для нашай сучаснасці. Сёння ў свеце такім шляхам амаль ніхто не ідзе. Ёсць два іншыя, больш зразумелыя і эфектыўныя фарматы працы, якія намі пакуль

ведванняў нашай бібліятэкі складала больш 75 % (тры чвэрці) ад агульнай колькасці наведванняў. І яна працягвае расці. Думаю, сітуацыя з сусветнай пандэміяй толькі паскорыць гэты працэс. Другі кірунак працы — продаж ліцэнзійных правоў на творы «сваіх» аўтараў. З гэтым сёння працуе ўвесь свет. Значна ж зручней, хутчэй і больш выгодна, як паказвае сусветная практыка, прадаць права на пераклад і выданне твораў раскручанага ў нашай краіне аўтара замежнаму выдавецтву, якое значна лепш умее прадаваць і прэзентаваць кнігі ў сваёй краіне. Айчыннае ж выдавецтва ад такой здзелкі можа мець або працэнт ад продажу, або фіксаваную паводле дамовы суму. У выніку яно становіцца

НЯМА СЛОЎ — АДНЫ ЭМОЦЫІ!

У Рэспубліканскім тэатры беларускай драматургіі не баяцца эксперыментавачь: у рэпертуарнай афішы з'явіўся пластычны спектакль па матывах старажытнагрэчаскага міфа пра Арфея і Эўрыдыку

Вам калі-небудзь сніўся вельмі вузкі калідор альбо тунэль, можа нават шчыліна, праз якую абавязкова трэба пралезці? Калі так, то вы напэўна памятаеце адчуванні, як з вялікай эмацыйнай напрутай прасоўваеце спачатку адну руку, потым другую, спрабуеце прасунуць галаву, і вось — ужо бачыце «новы свет», але ногі яшчэ заціснутыя якой-небудзь плітой. Прыкладна так пачынаецца спектакль без слоў «Бетон», які паставіў Яўген Карняг — вядомы беларускі рэжысёр, двухразовы лаўрэат V Нацыянальнай тэатральнай прэміі.

У шэрай маналітнай сцяне, якая заняла практычна ўсю сцэну, раптам з'яўляецца невялікая прамавугольная прастора, з якой у залу ўрываецца святло люмінесцэнтнай лямпы. Яна свеціць вельмі ярка, прама б'е ў вочы. Гэтая прамавугольная дзірка ўся запоўненая акцёрамі. Яны шчыльна ляжаць адзін на адным у хаатычным парадку, і цяжка зразумець, дзе чыя рука, нага, валасы... Месца катастрофічна мала, і мы бачым, як кожны з іх пачынае рухацца, спрабуючы «выціснуцца» вонкі літаральна па частках. Вось чыёсьці калена з рукою вылезла, чыёсьці голая сцёгны з'явіліся... Эротыка?! Зусім не! Магчыма, з-за бесперапыннага гулу — нібы працуе няспраўная лямпа — залішняя фантазія не можа разгуляцца. Ды гэта і не самае важнае: уся ўвага сканцэнтравана на тым, калі ж нарэшце «забетанаваныя» людзі змогуць выбрацца.

І раптам — цішыня. Абсалютная. На паўцёмнай сцэне акцёры ўжо стаяць у шэраг і моўчкі глядзяць у залу, доўга глядзяць. Усе — у чорнай бялізне і чорных ахоўных масках. Усе, акрамя аднаго — Дзмітрыя Давідовіча, яго твар адкрыты. Ён іграе ў спектаклі галоўную ролю Арфея, які па сюжэце вядомага старажытнагрэчаскага міфа закахаўся ў Эўрыдыку, жанчыну незямной прыгажосці. Нічым добрым, як мы ведаем, тая любоўная гісторыя не скончылася: каханую Арфея ўкусіла атрутная змяя. Ён доўга гараваў і нават спусціўся ў царства мёртвых да Аіду, каб забраць адтуль Эўрыдыку. У сцэнічным апавяданні гэтай «візуальнай паэзіі» (такі жанр спектакля) Арфей у рэшце рэшт кідаецца ўніз: саскоквае з таго самага чорнага прамавугольніка, заяўленага яшчэ на пачатку пастаноўкі. І гіне.

Не скажу, што старажытнагрэчаская фабула лёгка прачытваецца ў спектаклі. Яго візуальны шэраг з першай мізанцэны і да апошняй вытрыманы ў сучасным стылі: на сцэне мы бачым напаўраспанутых «па апошняй модзе» герояў, пазбаўленых індывідуальнасці; паныла-шэрыя дэкарацыі

TEART.BY

(як нагадваюць яны паўсядзённае «офіснае» жыццё чалавека ў панэльна-бетонных блоках!), адны і тыя ж тыповыя для нас сітуацыі, дзе хтосьці з кімсьці, а потым з іншым... І сярод усіх іх — «белая варона», «іншасветны» чалавек са сваімі адметнымі ўяўленнямі пра жыццё. Ці ёсць яму месца сярод астатніх? Рэжысёр сцвярджае, што не. «Безвыходнасць кіруе светам» — такі слоган можна напісаць на афішы РТБД пад назвай спектакля «Бетон».

Ёсць пэўная разыначка ў пастаноўках без слоў. У такіх сцэнічных дзеях можна знайсці мноства дадатковых сэнсаў. Прычым у кожнага гледача яны будуць свае. Тым не менш,

пластычны спектакль, на мой погляд, — вельмі правільны і актуальны сёння спосаб звярнуцца да душы распешчанага візуальнай карцінкі гледача, абмінаючы кантроль яго розуму, які не любіць складанасці ў сэнсах. Ды яшчэ ў спалучэнні з гукавым шэрагам, што моцна ўздзейнічае на эмоцыі (музыкай у традыцыйным разуменні назваць гэта не атрымліваецца). Гукавы фон для спектакля стварыў кампазітар Мікіта Залатар. І светлавае афармленне асабіста на мяне зрабіла велізарнае ўражанне! Назвала б яго нават асобным удзельнікам: яно грае сваю ролю, акцэнтуючы ўвагу гледача на нюансах. Гэта, мяркую, творчая ўдача мастачкі Таццяны Нерсісян — лаўрэата нацыянальнай тэатральнай прэміі Беларусі (2012, 2018 гг.), лаўрэата расійскай нацыянальнай тэатральнай прэміі «Золотая маска» (2016 г.).

Дык пра што ж гэты эксперыментальны спектакль, прызнаны лепшым адразу ж у год яго стварэння — 2017-ы? З якой думкай звяртаецца рэжысёр да ўсіх нас, «заліваючы» свой «Бетон» у нашы душы? Калі пераставіць эмоцыі ў словы, то можна казаць пра паэзію кахання, пра мужчынскае і жаночае, пра адзіноту ў натоўпе, пра страты, пра безвыходнасць... Яўген Карняг «спатолю» спектакль досыць дэпрэсіўнымі настроямі, калі «ўсё дрэнна і выйсця няма». Мяркую, такое не кожнаму спадабаецца. Абмяркоўваючы дзею потым з гледачамі, я зразу мела, што камусьці яна здалася зацягнутай, а камусьці ўвогуле незразумелай. Былі і тыя, хто, не чакаючы канца, уставаў і сыходзіў. Мне ж было ўсё ясна і празрыста, як вада, якая перыядычна з'яўлялася то ў адным, то ў іншым эпізодзе. Асабліва запомнілася сцэна з балерынай (яе ролю выконвае Гражына Быкава) у ізумруднага колеру дзелавым касцюме і з белым вэлюмам. Яна вельмі хацела спадабацца Арфею, дэманструючы сваю «усеспасяховасць». Выконваючы на пуантах круазэ, гераіні прыходзілася яшчэ і трымаць кубак, каб злавіць ім брую ва-

ды, што лілася зверху з чайніка. Потым з'яўляўся другі кубак, і балерыне даводзілася паспяваць ужо за двума бруямі вады, якія ліліся з двух чайнікаў. А затым быў і трэці кубак... Лёгка пераскокваючы з нагі на нагу, яна кружылася, ловячы бруі, і... не паспявала, вядома. Вэлюм становіўся мокрым, дзелавы касцюм губляў выгляд, а прыгожа выкладзеныя валасы распаўзаліся па твары. (Як жа гэта нагадвае многіх з нас — сучасных супер-жанчын, якія імкнуцца ўсё паспець і ўсіх здзівіць!) У канцы гэтай глыбока сімвалічнай сцэны на балерыне не было ўжо «ні выгляду, ні велічы», але ўсё роўна яна танцавала свой танец, потым пакланілася, асвятліўшы залу сваёй няшчырай «прафесійнай» усмешкай і, паслаўшы паветраны пацалунак Арфею, з выглядам пераможцы сышла са сцэны, пакідаючы за сабой мокрыя сляды. Клас!

Не магу пакінуць па-за ўвагай і актрысу Марыну Здаранкову. Яе знешнасць не зусім «уціскаецца» ў стандарт прыгажосці 90–60–90. Тым не менш, рэжысёр вырашыў надзець менавіта на гэтую артыстку абцягваючую ярка-ружовую сукенку, і такім чынам стварыў яшчэ адзін тыповы вобраз гераіні нашага часу. Жадаючы прыцягнуць увагу Арфея, яна праходзіла міма сваёй нялёгкай хадой «ад сцягна». Потым, не знайшоўшы ў яго водгуку, сыходзіла да іншых: тых, хто аплачваў яе паслугі. А ў другую змену, не паспеўшы зняць з сябе «працоўную» ружовую сукенку, мыла падлогу. «Хочаш жыць — умей круціцца!» — тое можна было прачытаць у яе паводзінах.

Наўрад ці я змагу назваць спектакль «новым словам» у беларускім тэатральным мастацтве. Бо і раней на айчынай сцэне выступалі калектывы, якія «размаўлялі» з гледачом праз цела. Успомніць хоць бы, да прыкладу, беларускі тэатр пантамімы «Рух», вядомы ў свой час далёка за межамі СССР. Тым не менш нешта змянілася ў тэатральным жыцці

з прыходам скандальнага, як яго называюць у нашай прэсе, рэжысёра. І гэтае нешта гледачоў падахвавае задумвацца, акцёраў — адкрываць у сабе новыя творчыя грані.

А змены — заўсёды да лепшага! І нягледзячы на тое, што «Бетон» прымушае адчуць душэўны холад і сусветную абыякавасць (напэўна, каб мы задумаліся, што «так жыць нельга»), я сышла з тэатра ў добрым настроі. Па-першае, мой эстэтычны голад, звязаны з абмежаваннямі з-за пандэміі, быў спаўна задаволены. А па-другое, я ўсвядоміла, што ў маім асабіста жыцці «бетонных» праблем становіцца ўсё менш. І гэта выдатна!

Аліса Гюнгер

СУЧАСНАСЦЬ, ЗАСНАВАНАЯ НА ТРАДЫЦЫЯХ

БЕЛАРУСКАЯ
ДЗЯРЖАЎНАЯ
АКАДЭМІЯ
МАСТАЦТВАЎ

У лістападзе Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў споўнілася 75 гадоў

Несумненна, захаванне традыцый, перш за ўсё, акадэмічнага майстэрства застаецца пераважнай рысай нацыянальнай мастацкай школы ў Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў. Разам з тым, тут імкнуцца смела перасэнсоўваць вопыт, выходзячы з сучасных патрабаванняў.

Заняткі ў Беларускай дзяржаўнай тэатральнай інстытуце, папярэдніку Акадэміі, пачаліся 12 лістапада 1945 года. Менавіта гэты дзень у лістападзе і лічыцца сёння Днём акадэміі. Зрэшты, распараджэнні, якія сведчылі аб пачатку дзейнасці будучага інстытута, з'явіліся яшчэ ў чэрвені 1945-га. Першым дырэктарам той навучальнай установы стаў вядомы дзеяч беларускага тэатральнага мастацтва М. Гурскі.

Але вернемся ў дзень сённяшні. Варта адзначыць, што нават дзесяцігоддзе капітальнага рамонт галоўнага корпуса не знізілі насычаны і прафесійны ўзровень падрыхтоўкі слухачоў Акадэміі. Так, гэта быў вельмі няпросты перыяд. Хоць бы таму, што ў гістарычным будынку працавалі найстарэйшыя факультэты (тэатральны і мастацкі), знаходзілася бібліятэка і галоўны «рухавік» навучальнай установы — вучэбны тэатр.

Усё, як вядома, пазнаецца праз дыялектыку. Сёння ў Акадэміі дзейнічае навукова-педагагічная школа мастацтвазнаўства і шэсць творча-педагагічных школ: жывапісу, манументальна-дэкаратыўнага мастацтва, графікі, скульптуры, майстэрства, графічнага дызайну, шрыфта. Усе яны атрымалі развіццё менавіта ў апошнія дзесяцігоддзе. Школы дэманструюць высокі ўзровень падрыхтоўкі спецыялістаў, забяспечваюць навуковае суправаджэнне працэсу навучання студэнтаў.

Не будзе перабольшаннем сказаць, што сучасны культурны ландшафт краіны шмат у чым вызначаецца працай

былых выпускнікоў Акадэміі. Не здарма аснову беларускіх творчых саюзаў мастакоў, дызайнераў, дзеячаў тэатра, літаратурна-мастацкіх крытыкаў складаюць менавіта яны.

На што можна акцэнтаваць увагу, кажучы аб асаблівасцях працэсу навучання ў Акадэміі? Дарэчы, нельга не адзначыць, што апошнім часам тут рыхтуюць спецыялістаў па новым кірунку «Манументальна-дэкаратыўнае мастацтва (рэстаўрацыя)». Як пацверджана трывалай якасцю творчых работ, выпускнікі гэтага аддзялення становяцца прафесіяналамі найвышэйшага класа. Яшчэ студэнты, якія спецыялізаваліся ў галіне рэстаўрацыі, пад кіраўніцтвам дацэнта кафедры Юрыя Падоліна прымалі ўдзел у рэстаўрацыйных работах у музейна-замкавых комплексах у Нясвіжы і Міры. Падчас вытворчай практыкі студэнтаў таксама рэалізаваны і праект па стварэнні іканастаса, напісанні абразоў для храма аднаго з найстарэйшых манастыроў Беларусі — Свята-Вазнясенскага жаночага манастыра (XVII стагоддзе) у вёсцы Баркалабава Быхаўскага раёна Магілёўскай вобласці.

Сярод дасягненняў мастакоў-манументалістаў — мазаіка Храма-помніка Усіх Святых у Мінску, унікальная бронзавая скульптура на месцы лагера смерці ў Трасцянец. Прыкметнымі сталі нацыянальныя і міжнародныя поспехі ў станковай і кніжнай графіцы Паўла Татарнікава, двойчы ўладальніка прэміі «Залаты яблык» на біенале кніжнага мастацтва ў Браціславе, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі. Удзел у 54-й Венецыянскай біенале ў 2011 годзе дазволіў вызначыць лідара творча-педагагічнага працэсу ў краіне — менавіта Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў. Як, уласна, і яго яркіх прадстаўнікоў — майстроў-педагогаў новага пакалення, якія не дасягнулі 40-годдзя і атрымалі сваю мастацкую адукацыю ў Беларусі ў новы

перыяд развіцця суверэннай дзяржавы. Яны сёння прыйшлі на выкладчыцкія пасады не толькі ў Акадэміі, але і ў іншых ВНУ і каледжах.

Поспехі дызайнераў таксама ўразілі спецыялістаў. Выпускнікі гэтага кірунку БДАМ перамагалі ў прэстыжных міжнародных конкурсах, знайшлі прымяненне сваім здольнасцям у асяроддзі стварэння сусветных брэндаў.

Калі яшчэ казаць аб прызнанні заслуг, то трэба адзначыць, што спецыяльныя прэміі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь дзеячам культуры і мастацтва ў 2010–2019 гадах былі прысуджаныя выпускнікам Акадэміі А. Фінскаму, А. Бельскаму, К. Касцючэнка (двойчы), У. Ганчаруку, Д. Чубукову, К. Орсіку, П. Амеляновіч, Г. Отчыку. Ганаровае званне «Заслужаны дзеяч мастацтваў Рэспублікі Беларусь» у 2010–2020 гадах атрымалі чатыры выкладчыкі — В. Барабанцаў, В. Слаук, В. Нямцоў, В. Васільеў. Заслужанымі дзеячамі культуры Беларусі сталі Р. Смольскі і В. Салееў. Прафесарамі — сем чалавек: В. Слаук, Л. Манакова, У. Ганчарук, У. Слабодчыкаў, А. Арцімовіч, В. Альшэўскі, В. Нямцоў. Уладальнікамі 1-й Нацыянальнай прэміі ў галіне выяўленчага мастацтва стаў народны мастак Беларусі, прафесар, загадчык кафедры малюнка У. Тоўсцік.

У 2016 годзе дацэнт кафедры скульптуры К. Касцючэнка стаў уладальнікам Міжнароднай прэміі «Садружнасць дэбютаў», зацверджанай Саветам па гуманітарным супрацоўніцтве і Міжнародным фондам гуманітарнага супрацоўніцтва дзяржаў — удзельніц СНД. Майстар кафедры графікі Ф. Шурмялёў атрымаў гэтую ж прэстыжную прэмію ў 2019 годзе.

Творы манументальнага мастацтва, створаныя выкладчыкамі Акадэміі мастацтваў, шмат у чым вызначылі

Міхаіл Баразна, рэктар БДАМ

значны ўзровень манументальнай і манументальна-дэкаратыўнай пласцікі ў Беларусі. Сярод найбольш вядомых работ варта адзначыць фасадныя скульптуры і скульптурную ўваходную кампазіцыю для Вялікага тэатра оперы і балета Беларусі ў Мінску — аўтары А. Фінскі, М. Шкробат сумесна з Г. Буралкіным. Высокую ацэнку і прызнанне таксама атрымала скульптурная кампазіцыя «Балет» у скверы ля Вялікага тэатра оперы і балета У. Слабодчыкава. Прыкметнымі з'явамі сталі манумент «Брама памяці» на месцы канцлагера «Трасцянец» у Мінску — аўтар К. Касцючэнка, помнік «Дзесям вайны» ў Магілёве — У. Слабодчыкаў, помнік Уладзіміру Мулявіну ў Екацярынбургу, выкананы С. Логвіным, помнік князю Ізяславу ў Заслаўі — А. Прохараў, Мемарыяльны комплекс памяці герояў і ахвяр Першай сусветнай

вайны ў Сморгоні — А. Арцімовіч, памятны знак «Полацк — калыска беларускай дзяржаўнасці» — У. Піпін. Гэты пералік красамоўна сведчыць не толькі аб прафесійнай запатрабаванасці педагогаў Акадэміі, але ўяўляе для студэнтаў багаты практычны вопыт, з'яўляецца яркім прыкладам сталай творчасці.

Між тым, з працамі саміх студэнтаў Акадэміі можна было таксама пазнаёміцца на шматлікіх міжнародных, рэспубліканскіх конкурсах, фестывалях, выставах. Творчыя дасягненні студэнтаў мастацкага факультэта, факультэта дызайну і дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва дэманстраваліся, напрыклад, у Нацыянальным мастацкім музеі Беларусі на выставе «Зорка ўзыхля над Беларуссю», на выставах манументальнага мастацтва ў галерэі «Лабірынт» Нацыянальнай бібліятэкі. У прыватнасці, В. Мельнік-Малахава атрымала прызнанне за дыпломную працу, менавіта — за роспіс плафона залы брыфінгаў у Міністэрстве замежных спраў Рэспублікі Беларусь. Яна ж разам з выкладчыкамі А. Вярвам і Г. Конавай удзельнічала ў працы над дыярамай для Музея гісторыі Вялікай Айчыннай вайны, была ўдзельніцай трэцяй беларускай біенале жывапісу, графікі і скульптуры. Студэнт Д. Чубукоў распрацаваў і ўвасобіў сумесна са студэнтамі кафедры манументальна-дэкаратыўнага мастацтва мазаічнае і вітражнае пано для Савета Рэспублікі Нацыянальнага сходу.

Так, у апошнія гады як ніколі назіраецца рост міжнароднага прызнання вынікаў працы Акадэміі. Пра гэта сведчаць не толькі шматлікія выставы за мяжой, удзел у конкурсах і фестывалях. За дзесяцігоддзе ў Акадэміі прайшлі навучанне больш за

Будынак Акадэміі мастацтваў у Мінску

БЕЛТА

400 студэнтаў з Расіі, Сербіі, Украіны, Чэхіі, Літвы, Латвіі, Венесуэлы, Ірана, Сірыі, Лівана, Казахстана, Японіі, Паўднёвай Карэі, ЗША, Даніі, Аўстрыі, КНР, Германіі, Францыі, Грэцыі, Нарвегіі і іншых краін. У 2018 годзе на міжнародным форуме інавацый у прамысловым дызайне PUSHKA Беларуская дзяржаўная акадэмія мастацтваў прызнавалася лепшай ВНУ года ў СНД. На Еўрапейскіх Дэльфійскіх і Сусветных Дэльфійскіх гульнях у намінацыі «Выяўленчае мастацтва», «Фатаграфія», «Вэб-дызайн», «Дызайн адзення», «Жывапіс» студэнты БДАМ за апошнія 15 гадоў атрымалі больш за 20 узнагарод, з іх 8 залатых. Міжнародную прэмію Red Dot Design Award 2020 (сама прэстыжная еўрапейская прэмія ў галіне прадметнага дызайну, прысуджаецца з 1955 года) атрымаў Ігар Салаўёў, выкладчык кафедры прамысловага дызайну Акадэміі.

Аб прызнанні Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў сведчыць і цэлы шэраг іншых фактаў, у ліку якіх удзел студэнтаў, магістрантаў, аспірантаў, прафесарска-выкладчыцкага складу ў важных міжнародных культурных, навуковых, адукацыйных падзеях. Канешне ж, узнагароды

прэстыжных конкурсаў і фестываляў. Як і пастаяннае супрацоўніцтва з дыпламатычнымі прадстаўніцтвамі Рэспублікі Беларусь за мяжой па прэзентацыі сучаснага мастацтва краіны. Напрыклад, выстава «Belart.by. Маладыя мастакі Беларусі» была паказана ў Дзяржаўным музеі сучаснай гісторыі Расіі ў Маскве ў рамках Года культуры Рэспублікі Беларусь у Расійскай Федэрацыі. На выставе маш-

табна прадстаўляліся работы выкладчыкаў і студэнтаў Акадэміі. Выстава фатаграфічных работ студэнтаў Акадэміі «Рух святла» была паказана ў рамках V Міжнароднага фатаграфічнага конкурсу «Волжская біенале-2012» (Ніжні Ноўгарад), мастацкі праект «Ілюзія руху» экспанавалася на VI Міжнароднай Ташкенцкай фотабіенале.

Пачынаючы з 2012 года, ажыццяўляецца абмен студэнтамі паміж БДАМ і Універсітэтам мастацтваў з аўстрыйскага горада Лінца. Адбыліся кароткачасовыя стажыроўкі студэнтаў факультэта дызайну і дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва Акадэміі ў Гжэльскім дзяржаўным мастацка-

прамысловым інстытуце і студэнтаў гэтай расійскай ВНУ ў БДАМ. У 2015–2018 гадах лепшыя студэнты спецыялізацыі «Рэстаўрацыя» мелі магчымасць прайсці навучальныя стажыроўкі ў варшаўскай Акадэміі мастацтваў па лініі Нацыянальнай камісіі ЮНЭСКА Польшчы.

Несумненна, БДАМ фарміруе доўгатэрміновыя шчырыя кантакты з вышэйшымі навучальнымі ўстановамі пераважна ў Еўропе. Першае міжнароднае пагадненне аб супрацоўніцтве Акадэмія заключыла ў 1996 годзе з Акадэміяй мастацтваў нямецкага Мюнстэра. Сёння ж БДАМ мае 60 дзеючых пагадненняў, мемарандумаў і дагавораў

з вышэйшымі навучальнымі ўстановамі з іншых краін. Толькі на працягу некалькіх апошніх гадоў былі падпісаны дамовы з Расійскім дзяржаўным гуманітарным універсітэтам у Маскве, Санкт-Пецярбургскай дзяржаўнай мастацка-прамысловай акадэміяй імя А. Шчэгіліца і іншымі ВНУ.

Сярод найбольш значных выстаў і праектаў сучаснага мастацтва, якія экспанаваліся ў выставачных залах Акадэміі, нельга не адзначыць выставу выкладчыц Віленскай мастацкай акадэміі, экспазіцыю «Песня працы» ў рамках аўстрыйска-беларускага праекта, выставу выкладчыкаў мастацкага факультэта ўніверсітэта Мікалая Каперніка з Торуні (Польшча) «In Terra». Усе яны суправаджаліся аўтарскімі экскурсіямі, лекцыямі, майстар-класамі, конкурсамі.

БЕЛТА

Варта згадаць куратарскі выставачны праект «Пасланні», які стаў, па водгуках прэсы, самай буйной прэзентацыяй сучаснага мастацтва Беларусі ў Літве за апошнія гады, праекты «Горад|Urbs» (Аўстрыя, 2015), які карыстаўся ўвагай аўстрыйскай публікі, «У дарозе. У пошуках алфавіту» (Германія, 2015), высока ацэнены прафесійнай нямецкай супольнасцю, «Ода да радасці» (Аўстрыя, 2017), «Да зорак» (Польшча, 2017), які атрымаў прызнанне маладой польскай творчай супольнасці, «Дапоўненая рэальнасць» (Германія, 2018), колькасць гледачоў якога склала дзясяткі тысяч чалавек, выставы і праекты ў Харватыі, Венгрыі, Расійскай Федэрацыі, Аргенціне, рэалізаваныя пры падтрымцы дыпламатычных прадстаўніцтваў Рэспублікі Беларусь за мяжой.

Пятнаццаць гадоў таму ў Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў было створана творчае аб'яднанне «Студэнцкі цэнтр сучаснага мастацтва «Alla prima». Аб'яднанне лічыць сваімі асноўнымі мэтамі прадстаўленне актуальных тэндэнцый, працэсу стварэння сучаснага дызайну з дапамогай новых мастацкіх формаў і сродкаў, падтрыманне прагрэсіўных і эксперыментальных мастацкіх традыцый акадэмічнай адукацыі. У 2014 годзе творчы калектыў студэнтаў тэатральнага факультэта БДАМ заваяваў Гран-пры VI Міжнароднага маладзёжнага тэатральнага фестывалю дыпломных спектакляў творчых ВНУ «Апарт» (Санкт-Пецярбург, Расійская Федэрацыя) за спектакль «А калі заўтра не...».

Да знамянальных падзей у міжнародным, прафесійным і мастацкім жыцці Акадэміі варта аднесці ўдзел у выставе «Стужка часу» ў штаб-кватэры ААН у Жэневе. Яна праходзіла летась у красавіку на вялікай выставачнай пляцоўцы — у памяшканні, дзе адлюстраваны не толькі характар дзейнасці Арганізацыі Аб'яднаных Нацый, але і сканцэнтраваны каласальныя калекцыі мастацтва.

— І на гэтай пляцоўцы нам быў аказаны гонар зрабіць вялікую выставу-рэтраспекцыю, на якой дэманстраваліся б работы выкладчыкаў і студэнтаў за некалькі дзесяцігоддзяў, — расказвае рэктар Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў Міхаіл Баразна. — У выніку там была прадстаўлена не толькі акадэмічная школа, але і тое, што можна назваць сучасным мастацтвам. Гэта і медыя-праекты, і мультыплікацыя, анімацыя і інсталяцыі, плакат і фатаграфія, эксперыментальныя працы. Гэтая падзея, напэўна, самая знакавая за апошнія гады, якая дазволіла нам убачыць рэтраспекцыі, дынаміку многіх працэсаў як у выяўленчым мастацтве, дызайне, так і ў развіцці самой філасофіі творчасці, якая культывуецца ў Акадэміі. Гэта — падзея, якая сведчыць аб прызнанні нашай школы.

Так, сёння важна не толькі вызначыць агульную накіраванасць развіцця мастацтва ў краіне, знайсці найбольш плённыя шляхі руху наперад, але і рэалізаваць мары, ідэі творчай моладзі, чаканыя грамадствам, упэўнены рэктар Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў Міхаіл Баразна:

— Шлях нашай унікальнай творчай навучальнай установы, не баюся на гэты конт здацца нясціплым, з'явіўся лагічным працягам яго паспяховай дзейнасці на працягу 75 гадоў. І гэта дае надзею на плённае развіццё Акадэміі ў будучыні.

Веніямін Міхееў.

Фота прадстаўлены

Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў.

БЕЛАРУСКАЯ
ДЗЯРЖАЎНАЯ
АКАДЭМІЯ
МАСТАЦТВАЎ

ВЫСОКІЯ СТАНДАРТЫ АДУКАЦЫІ

Сёння ў структуру Акадэміі ўваходзяць пяць факультэтаў: тэатральны, мастацкі, дызайну і дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва, экранных мастацтваў, павышэння кваліфікацыі і перападрыхтоўкі кадрў. Сярод навучэнцаў Акадэміі не толькі грамадзяне Беларусі, але і студэнты з Расіі, Кітая, ЗША, Даніі і іншых краін свету.

Тэатральны факультэт ажыццяўляе падрыхтоўку ў дзённай і завочнай формах навучання па спецыяльнасцях: акцёрскае мастацтва (напрамкі: драматычны тэатр і кіно; тэатр лялек; музычны тэатр); рэжысура тэатра (напрамкі: драматычны тэатр; тэатр лялек; музычны тэатр; эстрада); мастацтвазнаўства (напрамкі: тэатразнаўства; арганізацыя тэатральнай дзейнасці).

Мастацкі факультэт рыхтуе ў дзённай форме навучання па спецыяльнасцях: жывапіс (напрамкі: станковы; тэатральна-дэкарацыйны; выяўленчае рашэнне фільма); графіка (спецыялізацыі: станковая графіка, афармленне і ілюстрацыя кнігі, плакат); манументальна-дэкаратыўнае мастацтва (напрамкі: роспіс; рэстаўрацыя); скульптура. Падрыхтоўка па спецыяльнасці мастацтвазнаўства (напрамак: выяўленчае мастацтва) ажыццяўляецца ў дзённай і завочнай формах навучання.

Факультэт дызайну і дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва вядзе падрыхтоўку ў дзённай форме навучання па спецыяльнасцях: дызайн (напрамкі і спецыялізацыя: дызайн аб'ёмны — дызайн сродкаў вытворчасці і транспарту, дызайн вырабаў бытавога спажывання, дызайн мэблі; дызайн прадметна-прасторавага асяроддзя — экспазіцыйны дызайн, дызайн інтэр'ераў; дызайн графічны — фотаграфіка; дызайн камунікатыўны — тэлераклама; дызайн віртуальнага асяроддзя); дэкаратыўна-прыкладнае мастацтва (напрамкі: вырабы з керамікі; вырабы са шкла; вырабы з металу; вырабы з тэкстылю; касцюм).

Факультэт экранных мастацтваў рыхтуе студэнтаў у дзённай і завочнай формах навучання па спецыяльнасцях: рэжысура кіно і тэлебачання (напрамкі і спецыялізацыя: кіно — мастацкі фільм, дакументальны фільм, анімацыйны дзеянні; тэлебачанне; гукарэжысура); кінатэлеаператарства (напрамкі: кінааператарства, тэлеаператарства); мастацтвазнаўства (напрамкі: кінатэлезнаўства; арганізацыя кінатэлеавытворчасці; кінатэлеадаптураванне).

Факультэт павышэння кваліфікацыі і перападрыхтоўкі кадрў ажыццяўляе павышэнне кваліфікацыі і перападрыхтоўку спецыялістаў на базе вышэйшай адукацыі па спецыяльнасцях: «Рэжысура відэафільма», «Дызайн графічны», «Дызайн-менеджмент», «Гукарэжысура». На базе сярэдняй спецыяльнай і вышэйшай адукацыі ажыццяўляюцца павышэнне кваліфікацыі і стажыроўка спецыялістаў па профілю «Мастацтва і дызайн».

Акадэмія ажыццяўляе падрыхтоўку на другой ступені вышэйшай адукацыі ў **магістратуры** па спецыяльнасцях «Дызайн», «Мастацтвазнаўства», «Тэатразнаўства», «Кіназнаўства».

Падрыхтоўка кадрў вышэйшай навуковай кваліфікацыі праводзіцца ў **аспірантуры** па спецыяльнасцях: «Тэатральнае мастацтва», «Кіна-, теле- і іншыя экранныя мастацтвы», «Выяўленчае, дэкаратыўна-прыкладнае мастацтва і архітэктура», «Тэхнічная эстэтыка і дызайн», у **дактарантуры** — па спецыяльнасцях: «Тэатральнае мастацтва», «Кіна-, теле- і іншыя экранныя мастацтвы», «Выяўленчае, дэкаратыўна-прыкладнае мастацтва і архітэктура». У Акадэміі дзейнічае **Савет па абароне дысертацый** на атрыманне ступені кандыдата навук па спецыяльнасці «Тэхнічная эстэтыка і дызайн».

У практычнай падрыхтоўцы студэнтаў задзейнічаны вучэбны тэатр-студыя, галерэі «KODEX» і «Акадэмія», якія адыгрываюць істотную ролю ў адукацыйным працэсе.

КРАІНА Ў ЦЭНТРЫ ЕЎРОПЫ

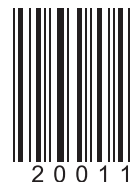

**Часопіс для тых,
хто жадае ведаць больш**

ISSN 0320-7544

9 770320 754006

20011